

Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

Consiliul Județean Constanța

PONTICA 2020

A **53**-a Sesiune Internațională
The **53**rd International Session

Octombrie
15 - 16 October 2020
Constanța, Piața Ovidiu nr. 12

Designed by AdA

REZUMATE

SECȚIA PREISTORIE

Gropi rituale Hamangia în situl Techirghiol – Dealul Minerva / Paloda

Valentina VOINEA, Constantin BĂJENARU,
Marius Florin LAȘCU, Cătălin NOPCEA,
Adrian IRIMIA, Manuela MĂIȚĂ, Alin GHEORGHE

Domeniul arheologiei preventive a oferit, în ultimele decenii, posibilitatea unor săpături arheologice de mare amploare și, implicit, șansa studierii siturilor pe mari suprafețe. Locuirea Hamangia din punctul Techirghiol – Dealul Minerva a fost semnalată cu mult timp în urmă de D. Galbenu, cea care a condus aici săpături de salvare în perioada 1959 - 1962, publicate în raportul preliminar din 1962. Construirea unui complex balnear pe panta de sud-est a colinei (investitor SC. Paloda), a prilejuit efectuarea unor săpături preventive pe o suprafață de cca. 5.000 mp și identificarea a 181 de complexe arheologice – atribuite culturii Hamangia, perioadelor romană timpurie, târzie și epocii moderne. Studiul celor peste 150 de complexe Hamangia a completat cu mult imaginea ultimei faze a acestei culturi, cunoscută anterior, în România, doar prin sondaje și descoperiri fortuite (Techirghiol, Mangalia).

În acest studiu sunt prezentate (preliminar) gropile rituale C.13, C.21, C.123, C.124, C.134, C.172, atribuite fazei Hamangia IV, piesele de inventar fiind similare cu cele descoperite în mormintele și gropile rituale din necropola Durankulak.

Hamangia ritual pits in the Techirghiol site - Minerva Hill/ Paloda

The field of preventive archeology has provided, in the last decades, the possibility of certain large-scale archaeological excavations and, implicitly, the chance of studying the sites on large areas. The settlement of Hamangia from Techirghiol point - Minerva Hill was reported a long time ago by D. Galbenu, the one who led the rescue excavations here during the period 1959 - 1962, published in the preliminary report from 1962. The construction of a Spa Complex on the southeast slope of the knoll (investor SC. Paloda), occasioned the performance of preventive excavations on an area of approx. 5.000 sqm and the identification of 181 archaeological complexes - attributed to the Hamangia Culture, from the Early, Late Roman periods and the Modern Age. The study of the over 150 Hamangia complexes has significantly completed the picture of the last phase of this culture, previously known in Romania, only through surveys and fortuitous discoveries (Techirghiol, Mangalia).

In this study, the ritual pits C.13, C.21, C.123, C.124, C.134, C.172 are presented (preliminarily), attributed to the Hamangia IV phase, the inventory pieces being similar to those discovered in the tombs and ritual pits in the Durankulak necropolis.

Producția inelelor din os în așezarea Hamangia de la Cheia (jud. Constanța): date arheologice și experimentale

Monica MĂRGĂRIT, Valentina VOINEA

Studiile asupra obiectelor din materii osoase specifice culturii Hamangia (5th millennium cal BC) au acordat o atenție sporită materiilor exotice, precum valva de *Spondylus* sau scafopodul *Antalis*, în detrimentul materiilor comune, precum osul. Cu toate acestea, și cele din urmă ne pot oferi informații importante de natură tehnologică și culturală referitoare la comunitățile preistorice. În acest studiu încercăm să reconstituim schema tehnologică de transformare a oaselor de ovi-caprine în inele, pe baza

analizei tehnologice, așa cum a fost ea identificată în așezarea de la Cheia (jud. Constanța, România). Demersul nostru a fost facilitat și de identificarea unor artefacte aflate în diferite etape de transformare, de la resturi de debitaj, până la piese finite cu urme de uzură. În continuare, un program experimental a fost dezvoltat, cu înregistrarea succesiunii procedurilor pornind de la piesele arheologice, a tipurilor de unelte folosite, timpul necesar pentru finalizarea fiecărei operații etc. Scopul programului experimental a fost acela de a valida schema de transformare propusă pentru obținerea inelelor.

Studies on osseous objects specific to the Hamangia culture (5th millennium cal BC) have paid more attention to exotic raw materials, such as the Spondylus valve or the Antalis shell, to the detriment of local raw materials such as bone. However, the latter can also provide us with important technological and cultural information about prehistoric communities. In this study we propose to reconstruct the caprine bones scheme of transformation into rings, based on the technological analysis, as it was identified in the settlement of Cheia (Constanța County, Romania). Our approach was also facilitated by the identification of artifacts in various stages of transformation, from debitage waste to finished items with traces of use-wear. Next, an experimental program has been developed that allows for the recording of all variables: the sequence of procedures starting from the archaeological pieces, the types of tools used, time recorded for each operation, etc. The purpose of the experimental program was to validate the proposed technical transformation scheme for obtaining the bone rings.

Analiza petrografică a materialului litic din nivelul Boian, tell-ul Hârșova

Constantin HAITĂ

*The petrography of the lithic inventory from
the Eneolithic settlement Hârșova tell (Constanța County), Boian occupation*

The Eneolithic site from Hârșova represents one of the most important tell type settlements in southeastern Romania (Muntenia and Dobrogea). It is located in Central Dobrogea, on the eastern bank of the Danube, in the proximity of an ancient flooding area, on the sandy deposits of the lower terrace. The impressive stratigraphy of this settlement is about 12 m thick and express an uninterrupted occupation in a period attributed to Boian and Gumelnița cultures. The geology of the area consists only in Proterozoic greenschists – a sedimentary formation transformed in epi-metamorphism facies –, Jurassic and Cretaceous limestones, including siliceous concretions of chert type, alluvial sediments, from silty clay to medium sands, and silty loess deposits.

This site was the subject of a complex multidisciplinary research program, carried out without interruption in the period 1993-2017, in the frame of the French-Romanian cooperation program, coordinated by Dragomir N. Popovici, Bernard Randoin and Yannick Riolland, in the archaeological zones SB and SC. The archaeological research achieved since 2010 at the base on the tell, in the surface SC/pP, led to the discovery of a rich and varied archaeological inventory. The archaeological levels are attributed to the Boian culture and the beginning of the Gumelnița culture, without any stratigraphic interruption being observed.

The lithic inventory was analyzed both typologically and petrographically. The main types of polished stone tools identified are: grinders, rubbers, sharpeners, hammers, chisels, axes and balls. The types of rocks identified are: limestones, gritstones, greenschists, quartzites, and magmatic rocks. Several pebbles from gravel alluvial deposits were also identified. The chipped lithic inventory is made of silicolithes found as concretions in the mentioned limestone deposits.

Like in other situations analyzed so far, the variety of petrographic types used was highlighted, as well as the adaptation of the raw material for each type of tool. The source areas of these types of rocks are both local, situated at distances up to 10-20 Km, but also regional, in the area of Southern and Northern Dobrogea, at distances up to 70-80 km.

Artefacte de cult aparținând complexului cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolye: „bucraniile” de lut stilizate

Constantin PREOTEASA

Cercetările arheologice efectuate de-a lungul timpului în cuprinsul așezărilor aparținând complexului cultural Precucuteni – Cucuteni - Tripolye au permis descoperirea unor artefacte deosebite, cu rol cultic, ce ar putea constitui veritabile markere ale sanctuarelor acestei civilizații. Piese sunt masive, realizate din lut ars, cu multă pleavă în compoziție, au forma relativ prismatică și sunt prevăzute la partea superioară cu două proeminențe conice. Aceste obiecte, numite adeseori în literatura de specialitate în mod impropriu „căței de vatră”, reprezintă de fapt niște „bucranii” stilizate ce redau „coarnele de consecrație”. Astfel de artefacte se regăsesc în întreg neo-eneoliticul sud-est european. În cazul celor al căror context arheologic este bine cunoscut, reiese că „bucraniile” respective făceau parte din inventarul unor construcții de cult de tip sanctuar, adeseori ele fiind descoperite în apropierea vetrelor.

Archaeological research carried out over time in the settlements belongs to the Precucuteni – Cucuteni - Tripolye cultural complex have allowed the discovery of special artefacts, with a cult role, which could be true markers of the sanctuaries of this civilization. The pieces are massive, made of burnt clay, with chaff, have a prismatic shape, with two conical protrusions on top. These objects, often improperly referred to in the literature as „firedog” / „pot-stand”, are in fact stylized „bucrania” that render „consecration horns”. Such artefacts are found throughout the Neo-Eneolithic of Southeast Europe. In the case of those whose archaeological context is well known, it turns out that the „bucrania” being part of the inventory of the cult constructions (sanctuaries), often being discovered near the hearths.

Modelarea distribuției spațiale GIS a datelor radiocarbon disponibile pentru complexul cultural Kodzhadermen – Gumelnița – Karanovo VI

Ionela OPRIS, Gabriel POPESCU, Cătălin LAZĂR

Lucrarea actuală va prezenta rezultatele cartografierii datelor radiocarbon disponibile pentru complexul cultural Kodzhadermen – Gumelnița - Karanovo VI, cunoscut și sub denumirea KGK VI. Datele utilizate în analiza propusă provin atât din situri arheologice din sud-estul României, cât și din partea de est a Bulgariei. Multitudinea seriilor de datări publicate în ultimele decenii creează oportunitatea unor varii metode de analiză a acestora, în scopul stabilirii evoluțiilor cronologice la nivel local și regional. Dacă la nivel local anumite situri au beneficiat de seturi largi de datări care au lămurit în mare măsură cronologia unui sit (ex. cimitirul de la Varna II), la nivel regional schițele propuse sunt învechite (Bem 2001) și uneori chiar eronate (Reingruber, Thissen 2009). Metoda propusă în acest studiu constă în cartarea și interpolarea datelor radiocarbon folosind soluții GIS (Kernel Density Estimation), cu scopul a vizualiza și analiza distribuția evoluției spațio-temporală a complexului cultural KGK VI. Această abordare oferă o perspectivă inedită în ceea ce privește modalitatea de a analiza acest tip de date și va ajuta la o mai bună înțelegere a dezvoltării în spațiu și timp a comunităților preistorice asociate acestui complex cultural. Această prezentare a fost realizată în cadrul proiectului 52PCCDI/2018 (PATCULT#RO).

*GIS spatial distribution modelling of radiocarbon dates available for
Kodzhadermen – Gumelnița – Karanovo VI (KGK VI) Cultural Complex*

The present paper will present the results of the mapping of radiocarbon data available for the cultural complex Kodzhadermen-Gumelnița-Karanovo VI, also known as KGK VI. The data used in the proposed analysis come from archaeological sites in southeastern Romania and eastern part of Bulgaria. The multitude of radiocarbon data published in recent decades creates the opportunity for various methods of analyzing them, in order to establish chronological developments at local and regional level. While at the local level certain sites have benefited from large sets of dating that have largely clarified the

chronology of a site (eg the Varna II cemetery), at the regional level the proposed sketches are outdated (Bem 2001) and sometimes even erroneous (Reingruber, Thissen 2009). The method proposed in this study consists in mapping and interpolating radiocarbon data using GIS (Kernel Density Estimation) solutions, in order to visualize and analyze the distribution of the spatio-temporal evolution of KGK VI cultural complex. This approach offers a unique perspective on how to analyze this type of data and will help to better understand the development in space and time of the prehistoric communities associated with this cultural complex. This work was supported by the project 52PCCDI/2018 (PATCULT#RO).

Arheologia aeriană.

Monitorizarea transformării peisajului arheologic din zona sitului Sultana-Malu Roșu

Ovidiu Alexandru FRUJINĂ, Cristina Ioana COVĂTARU, Cătălin LAZĂR

Odată cu trecerea timpului topografia pământului precum și peisajele naturale pot suferi transformări ireversibile de caracter antropic sau naturale. În cazuri izolate, această schimbare a terenului se datorează atât intervenției omului în mediu cât și a fenomenelor naturale, această acțiune accelerând procesul de transformare a topografiei cât și a peisajului dintr-o micro-regiune. Transformările peisajului au putut fi monitorizate în decursul anilor prin compararea fotografiilor aeriene istorice cu fotografiile aeriene de la joasă altitudine precum și a imaginilor satelitare.

În ultimul deceniu, dezvoltarea platformelor aeriene fără pilot (UAV) a condus la realizarea de fotografii aeriene de la altitudini indiscutabil mai joase decât cele realizate cu avioane de mici dimensiuni, costurile financiare și de timp fiind și ele considerabil reduse de dezvoltarea acestor platforme. Prin intermediul acestora, zborurile de monitorizare a schimbărilor topografice se poate realiza frecvent la un interval scurt (lună de lună sau an de an) pe o perioadă îndelungată de timp.

O astfel de situație în care transformarea topografiei unei regiuni este accelerată de o asociere a intervențiilor antropice și a procesului de eroziune naturală a terenului întâlnim și pe situl arheologic Sultana-Malu Roșu. Intervențiile antropice în acest caz sunt reprezentate de lucrările funciare din perioada anilor 1970 întreprinse pe teritoriul județului Călărași și care au îndiguit râul Mostiștea. Astfel, peisajul din aria învecinată a așezării de tip tell de la Sultana-Malu Roșu a ajuns să fie modificată nu numai de eroziunea eoliană (naturală pentru aceea zonă) cât și de eroziunea fluvială datorată lucrărilor funciare de îndiguire. În acest context, zona sitului arheologic s-a schimbat considerabil în ultimii 50 de ani.

Având la dispoziție o astfel de platformă UAV, echipa noastră a întreprins din anul 2018 și până în prezent o serie de zboruri de la joasă altitudine pentru așezarea de tip tell de la Sultana-Malu Roșu precum și pentru zona de terasă din vecinătatea tell-ului ce au ca scop documentarea sitului arheologic și a transformării peisajului din micro-zona amintită.

Această lucrare este realizată în cadrul grant finanțat de Ministerul Cercetării și Inovării, proiect nr. 15PFE/2018.

Cercetări arheologice de suprafață la est de Iași și un model de locuire preistorică

Neculai BOLOHAN, Ana DROB

Investigațiile de suprafață realizate în zone care beneficiază de cercetări și repertorii arheologice consistente mai pot aduce completări și noutăți privind locuirea unui spațiu, materialitatea arheologică și începutul unei narațiuni. Pe parcursul investigațiilor desfășurate la est de Iași am identificat o succesiune de situri în microzona *Șapte Oameni*. În această etapă ne propunem valorificarea parțială a datelor obținute pe teren cu datele rezultate în urma analizei unora dintre artefacte. Metodele de analiză utilizate sunt macroscopia (formă, culoare, grosimea peretelui vasului, tipul de ardere și tipul, forma, sortarea și distribuția incluziunilor), microscopia optică (textura pastei și a suprafețelor și detalii legate de incluziuni) și analizele SEM-EDX (morfologia elementelor structurale, compoziția elementală). Pentru efectuarea analizelor au fost selectate două fragmente ceramice eneolitice (Cucuteni), șapte fragmente ceramice din perioada târzie a epocii bronzului (Noua) și 15 fragmente din prima epocă a fierului (Corlăteni-Chișinău),

toate provenind din cele două puncte ale așezărilor de la Aroneanu-*Șapte Oameni*, județul Iași Astfel, metodele interdisciplinare sunt utilizate pentru alcătuirea unei baze de date pentru a obține cât mai multe informații despre natura materiilor prime și tehnologia de realizare, incluziuni, temperatura de ardere, precum și date legate de funcționalitatea vaselor.

Field survey carried out in areas that benefit from consistent archaeological research and repertoires can also bring additions and novelties regarding the habitation of a space, the archaeological materiality and the beginning of a narrative. During the investigations carried out east of Iași, we identified a succession of sites with a special specificity for the Seven People microzone. At this stage we aim to capitalize the data obtained in the field and the data resulting from the analysis of some of the artifacts. The methods of analysis used are macroscopy (shape, color, vessel wall thickness, type of combustion and type, shape, sorting and distribution of inclusions), optical microscopy (paste and surface texture and details of inclusions) and SEM-EDX analyzes (morphology, structural elements, elemental composition). For the analyzes, two Eneolithic ceramic fragments (Cucuteni), seven ceramic fragments from the Late Bronze Age (Noua) and 15 fragments from the first Iron Age (Corlăteni-Chisinău) were selected, all from the two settlements from Aroneanu-Șapte Oameni, Iași County. Thus, interdisciplinary methods are used to compile a database to obtain as much information as possible about the nature of raw materials and production technology, inclusions, combustion temperature, and data related to the functionality of vessels.

The stages of stepic migrations in Eneolithic and Early Bronze Age (perspective after studies of barrows in Vojvodina)

Piotr WŁODARCZAK

Studies on the western expansion of the kurgan communities in the 4th and 3rd millennium BC have clearly intensified in recent years. The obvious reason for this was the results of archaeogenetic research showing the role of the Yamnaya people in demographic changes, which were also connected with the process of Indo-Europeanization. New field research as well as synthetic elaborations were carried out for the areas of Bulgaria, Romania and Hungary. Against this background, the area of Vojvodina (Republic of Serbia), i.e. the zone at the confluence of the Tisza and Danube, remains a relatively poorly explored area. However this region played a role of a strategic junction in the migrations of nomadic communities both in different prehistoric periods and in historical times. Therefore, the Polish-Serbian field expedition, financed by the National Science Center (Kraków, project no.2015/17/B/HS3/01327), in 2016-2018 conducted excavation studies of the burial mounds in the area of Bačka - the westernmost zone of the Eurasian steppe, on which the Eneolithic and Early Bronze Age burial mounds are located. Both of the examined barrows were two-phase - indicating the phased erection of the tombs and the related mound enlargement procedure accompanying the second burial. A symptomatic example is the "Ciganska humka" barrow in Šajkaš (Southern Bačka district), in which the older grave had a distinctly different structure (Eneolithic style) than the younger one (typical feature of Yamnaya culture).

The situation recorded in the newly examined barrows from Vojvodina has many analogies in other regions. A significant part of the burial mounds are multi-phase structures, which took their final form in the younger phase of the Yamnaya culture (around 2800-2600 BC). The older stage is marked by small Eneolithic barrows or those related to the older stage of the Yamnaya culture. Moreover, among the barrows dating back to the latter period (around 3050-2800 BC), there are constructions with burials presenting elements of older - Eneolithic traditions. A repeating pattern is that communities of the Yamnaya culture build up small barrows with burials in an elongated position. Such a situation is present both in the Danube zone and in the North Pontic region. The repeated pattern of funeral behaviors indicates the intentionality of the system and the continuing nature of the barrow cemeteries. It is possible that it also attests to the genetic link between some late Eneolithic barrow communities and groups associated with the Early Bronze Age (i.e., Yamnaya culture).

Tehnici interdisciplinare de analiză a olăriei preistorice. Studiu de caz – Siliștea-Pe Cetățuie, județul Neamț

Ana DROB, Viorica VASILACHE, Neculai BOLOHAN

Acest studiu reprezintă un model de analiză interdisciplinară care amplifică informațiile despre olăria preistorică. Metodele utilizate în analiză sunt macroscopia, microscopia optică (OM), microscopia electronică de scanare (SEM) și spectroscopie cu raze X cu dispersie energetică (EDX), spectroscopia în infraroșu cu transformată de Fourier (FTIR) și analiza termogravimetrică. Fragmentele ceramice analizate sunt atribuite bronzului mijlociu din așezarea de la Siliștea-Pe Cetățuie. Acestea aparțin culturilor Costișa și Monteoru care au acoperit o zonă relativ mică, bine definită, din Subcarpații Moldovei. Faptul că aceste două culturi sunt contemporane și chiar au coabitat în unele așezări se reflectă în special în ceramica lor. Astfel, metodele interdisciplinare sunt utilizate pentru a obține mai multe informații despre natura materiilor prime și tehnologia de realizare, incluziuni, temperatura de ardere și posibile utilizări ale vaselor. Aceste analize au fost completate de un experiment efectuat în încercarea de a identifica sursa de materie primă.

This study represents a model of interdisciplinary analysis that provides a series of information about prehistoric pottery. The methods used in the analysis are macroscopy, optical microscopy (OM), Scanning Electron Microscopy (SEM) and Energy-Dispersive X-Ray (EDX) Spectroscopy, Micro-Fourier Transform Infrared Spectroscopy (FTIR) and Thermogravimetric analysis. The analyzed pottery fragments are dating with in the Middle Bronze Age, from the settlement of Siliștea-Pe Cetățuie. These belong to the Costișa and Monteoru cultures that have covered a relatively small, well defined area from the Moldavian Subcarpathians. The fact that these two cultures are contemporary and even cohabited in some settlements is reflected especially in their pottery. Thus, the interdisciplinary methods are used in order to obtain more information about the nature of the raw materials and production technology, inclusions, combustion temperature and possible uses of the vessels. These analyzes were completed by an experiment in an attempt to identify the source of the raw material.

O nouă perspectivă privind studierea instalațiilor preistorice de ardere a ceramicii prin experiment

Bogdan MANEA, Vasile OPRIȘ, Theodor IGNAT, Cătălin LAZĂR

Atunci când discutăm despre studierea instalațiilor neo-eneolitice de ardere a ceramicii, pentru care nu dispunem de surse scrise sau orale, este de menționat faptul că de-a lungul timpului cercetătorii au apelat la metode experimentale în scopul de a contura o imagine mai clară asupra tehnicilor de construire și a modului de funcționare al acestor dispozitive. În cadrul experimentelor realizate în trecut arheologii au pus accent pe reconstituirea procedurilor de ardere a ceramicii fiind interesați în mod special de evoluția temperaturii în timpul arderii, durata combustiei și timpul de alimentare cu combustibil. Cu toate că o astfel de abordare oferă o multitudine de informații referitoare la modul în care oamenii din preistorie obțineau un anumit tip de produs ceramic și la gradul de eficiență al instalațiilor de ardere replicate, din păcate aceasta nu poate oferi o imagine completă ci doar una parțială asupra fenomenului de construire al unor astfel de mecanisme.

În acest context, prin intermediul acestei prezentări dorim să aducem în discuție contribuția arheologiei experimentale la studierea efortului uman (atât fizic cât și intelectual) și a gradului de mobilizare (forța de muncă) necesare în cadrul procesului de manufacturare a unor instalații de ardere a ceramicii, aspecte care la un moment dat ne pot ajuta să înțelegem mai bine nivelul de eficiență organizațională al oamenilor din preistorie.

În conținutul prezentării vor fi discutate, din perspectiva mai sus menționată, experimentele desfășurate la Sultana-Malu Roșu în campaniile anilor 2017-2019, perioadă în care au fost reconstituite patru tipuri de instalații de ardere a ceramicii, atestate arheologic pe teritoriile actuale ale României și Ucrainei. Așadar, vom sublinia toate aspectele referitoare la efortul depus în vederea construirii fiecărei

dintre aceste instalații de ardere, întâmpinarea problemelor și soluțiile adoptate pe parcursul experimentelor, întrucât elementele în discuție au fost prea puțin abordate până în prezent în literatură.

Această prezentare a fost realizată în cadrul unui grant finanțat de Ministerul Cercetării și Inovării din România, proiect ArchaeoScience#RO, contract nr. 15PFE/2018.

Caracteristicile așezărilor, locuințelor și ale altor amenajări utilitare din Prima Epocă a Fierului la Dunărea de Jos

Viorel STOIAN

Așezările, locuințele și anexele gospodărești ale comunităților hallstattiene de la Dunărea de Jos se înscriu în linii majore în tiparele epocilor preistorice, ocupând cele mai înalte forme de relief disponibile pe malurile râurilor și lacurilor. Aceste surse de apă, pe lângă rolul defensiv, furnizau hrana și alte materii prime. Nu doar poziționarea într-o zonă ce conferea protecție, față de eventualele pericole, era singura modalitate de a se apăra a acestor oameni, ci și construirea unor incinte fortificate pentru refugiu, cum este cazul așezărilor de la Babadag și Jijila, jud. Tulcea. Locuințele de suprafață, semi-adâncite sau adâncite în sol aveau forme ovale sau patrulate și uneori erau completate cu o anexă gospodărească. Gropile de provizii și cele menajere însoțeau adesea complexele de locuire din așezări. Materialele folosite la ridicarea construcțiilor erau lutul, lemnul, resursele vegetale și, mai rar, piatra.

Characteristics of Early Iron Age settlements, dwellings and other utility arrangements from Lower Danube area

Lower Danube Early Iron Age settlements, dwellings and annexes had almost the same patterns with prehistoric similar constructions, occupying the highest relief forms available on lakes and rivers shores. These water sources, in addition to their defensive role, provided also food and other raw materials. Not only positioning in an area that provided protection against possible dangers was the only way to defend, but also building fortified refuge enclosures, such as the settlements of Babadag and Jijila, from Tulcea county. The surface, half-deep or deep in the ground dwellings, had oval or quadrilateral shapes and were, sometimes, accompanied by a household annex. Supply and waste pits were often near settlement complexes. Most used to build materials were clay, wood, different plants and, less often, stone.

Depunerile de câini de la Satu Nou – Valea lui Voicu (cultura Babadag)

Adrian BĂLĂȘESCU, Sorin Cristian AILINCĂI

Studiul arheozoologic realizat pentru situl de la Satu Nou - *Valea lui Voicu* (com. Oltina, jud. Constanța) ne aduce noi informații cu privire la relația dintre oameni și câini pentru perioada timpurie a epocii fierului. Astfel în complexul denumit "șanț sau viroagă" și într-o groapă (Gr. 41) au fost identificate numeroase oase provenite de la mai mulți câini (*Canis familiaris*). Acest context, considerat din punct de vedere stratigrafic și cel mai vechi, a fost atribuit de autorii cercetării culturii Babadag (sec. X-IX a.Chr.). Lotul studiat cuprinde osemintele mai mult sau mai puțin complete de la 14 indivizi (12 identificați în șanț și doi în Gr 41), descoperiți în campaniile 1991-1992. Studiul acestora ne arată că unii câini au fost sacrificați prin lovituri la nivelul craniului (cel puțin patru indivizi) și/sau au fost consumați alimentară (cel puțin 5 indivizi) dovadă fiind urmele antropice de descărnare și dezarticulare identificate. Acest fenomen al cynofagiei trebuie privit într-un context ritual și funerar dacă avem în vedere situația arheologică mai specială de la Satu Nou.

Din cele 14 depuneri de câini, două provin cu siguranță de la doi masculi, doi sunt posibil să fie masculi și patru este posibil să fie femele. Vârstele de sacrificare ale acestor câini ne arată că nouă indivizi sunt subadulti (între 8 și 18 luni) și cinci sunt adulți, deci observăm o predominare a animalelor tinere. Talia acestor animale prezintă o valoare medie de 50,2 cm (n=5; limite 46-55,6 cm) după Koudelka și de 51 cm (n=5; limite 47,4-56,8 cm) după Harcourt, iar indicele de gracilitate are o medie de

7,4 (n=5; limite 6,6-8,3). Aceste cifre ne indică câini de talie medie și supramedie cu o robustețe mijlocie. Ceea ce este extrem de interesant este faptul că nouă dintre acești indivizi prezintă patologii extrem de variate care ating diferite elemente anatomice de la craniu până la falange. Majoritatea acestor patologii sunt vindecate în cursul vieții acestor indivizi, dar ele ne ilustrează că aceste animale sufereau diferite lovituri sau accidente, unele dintre animale fiind relativ tinere.

În general câinele are o serie de atribute psihopompe, acesta era considerat un însoțitor al războinicului și vânătorului, dar în același timp era și un paznic al căminului și avea și un rol terapeutic și de purificare. În cazul nostru câinele era sacrificat (uneori violent), depus ca ofrandă și uneori probabil consumat ritualic. Nu trebuie să oțimem faptul că în același șanț de la Valea lui Voicu s-au mai identificat oase umane (de la 26 de indivizi), ceramică, dar și numeroase resturi de animale care este posibil să fii făcut parte din banchetele funerare care probabil aveau loc în această zonă. Asocierea tuturor acestor materiale arheologice, antropologice și arheozoologice poate să ne sugereze existența unor sacrificii de câini cu ocazia funeraliilor unor defuncți (ca însoțitori ai acestora), în care o parte din animal era depusă în apropierea acestora, iar o altă parte era consumată în cadrul ceremoniei funerare.

The deposition of dogs (Canis familiaris) at Satu Nou – Valea lui Voicu (Babadag culture)

The archaeozoological study carried out in Satu Nou - Valea lui Voicu (Oltina, Constanța County) provides new information on the relationship between humans and dogs in the early period of the Iron Age. Thus, numerous bones from several dogs (Canis familiaris) were identified in the feature called "ditch or gully" and in a pit (Pit 41). The authors of the research attributed this context, stratigraphically considered the oldest, to the Babadag culture (10th-9th centuries BC). The studied group includes the complete and partial skeletons of 14 individuals (12 identified in the ditch and two in Pit 41), unearthed in the 1991-1992 campaigns. Some dogs (at least 4 individuals) were slaughtered by blows to the skull and / or were eaten (at least 5 individuals) as evidenced by the disarticulation and defleshing cut marks identified on the bones. Given the special archaeological situation in Satu Nou, the phenomenon of cynophagy must be viewed in a ritual and funerary context.

Of the 14 dogs, two are certainly males, two are possibly males and four are possibly females. The animals were predominantly slaughtered at a young age: nine are subadults (between 8 and 18 months) and five are adults. The average withers height of these animals is 50.2 cm (n = 5; limits 46-55.6 cm) after Koudelka and 51 cm (n = 5; limits 47.4-56.8 cm) after Harcourt; the gracility index average is 7.4 (n = 5; limits 6.6-8.3). These figures describe medium-sized and above-average dogs of medium robustness. It is very interesting that nine of these individuals have extremely varied pathologies affecting various anatomical parts, from the skull to the phalanges. Most of these pathologies healed in the individuals' lifetime, but they illustrate that these animals have gone through various accidents or traumas, some of them at relatively young ages.

In general, dogs had a wide range of attributes: psychopomp creature, companion of the warrior and hunter, but it was also guardian of the home, with a therapeutic and purifying role. In our case the dog was sacrificed (sometimes violently), deposited as an offering and sometimes probably ritually consumed. It should not be omitted that in the same ditch from Valea lui Voicu were identified human bones (from 26 individuals), pottery, but also numerous animals' remnants that could have been part of the funeral banquets that probably took place in this area. The association of all these archaeological, anthropological and archaeozoological materials may suggest the existence of dog sacrifices at the funerals of the deceased (as their companions) and the deposition of a part of the animal near the body, while the rest of the animal was consumed during the funeral ceremony.

SECȚIA GRECO - ROMANĂ

Primele descoperiri de ceramică atică din zona sacră de la Histria

Iulian BÎRZESCU

Ceramica atică descoperită în sanctuarele ioniene a reprezentat de-a lungul timpului un indicator cronologic principal atât pentru metropole, cât și pentru așezările de dincolo de Egeea. Mai mult, în câteva cazuri ceramica pictată atică a ajuns în aceste sanctuare nu întâmplător, formele de vase și/sau reprezentările lor fiind într-o relație directă cu nevoile acestora. Sanctuarul histrian oferă o excelentă bază de discuție pentru problematica ceramicii atice în contextul religios din Pont din mai multe motive. Aici sunt documentate primele importului de ceramică atică (*Histria IV*, cat. 302) din tot bazinul pontic (620-600 a.Chr.), iar până la ridicarea templelor din piatră, în a doua jumătate a secolului al VI-lea a.Chr., importurile au continuat să crească. De la începutul secolului al VI-lea sunt atestate fragmente de vase atice corintizante, prin număr (trei fragmente, toate inedite) remarcându-se *Pictorul Polos*-ului. În paralel cu ceramica fină pictată în sanctuar sunt documentate amfore de transport atice de tip SOS, datate începând cu ultimul sfert al secolului al VII-lea a.Chr. Limita cronologică inferioară (aproximativ 570 a.Chr.) este oferită de pictorul Sophilos, ultimul pictor al primei generații de pictori de vase atice cu figuri negre. După această perioadă de început descoperirile de ceramică atică cresc în număr, mai ales cupele sunt predominante ca formă, iar scenele mitologice iau treptat locul frizelor animaliere.

Pe lângă problema cronologiei și a distribuției un subiect central al comunicării îl va reprezenta contextul acestor descoperiri ceramice, atât cel imediat, cât și contextul mai larg al sanctuarelor ioniene arhaice, mai ales că această ceramică în metropola Histriei, Milet, a fost publicată recent într-o monografie (*Milet V.3*, 2016). Cu o singură excepție, dar care mai degrabă nu are vreo legătură cu sanctuarul, fragmentele păstrate nu poartă graffiti sau dipinti. Dedicățiile pe vasele atice sunt cunoscute în zona sacră de la Histria mai ales în a doua jumătate a secolului al VI-lea, fiind de altfel principalul suport pentru scriere.

The First Attic Pottery Discoveries in the Sacred Area at Histria

The Attic pottery discovered in the Ionian sanctuaries has been a main chronological reference both for the mother-cities, and for the settlements beyond the Eastern Aegean. Furthermore, in some cases the painted Attic pottery has not reached these sanctuaries by chance, their shape and illustration being in close relation to the cult requirements. The Histrian sanctuary gives us an excellent basis to discuss the Attic pottery in the religious context of the Black Sea area for several reasons. Here are documented the first Attic imports (Histria IV, cat. 302) from the Black Sea (620-600 a.Chr.), which have continuously increased in number until the building of the stone temples in the second half of the 6th century BC. From the beginning of the 6th century BC are attested fragments of Attic Corinthizing pottery, among which the vases of Polos Painter occupy a remarkable place. Along with the fine painted pottery, in the sanctuary are also present Attic transport amphorae of the SOS type, which are dated from the last quarter of the 7th century BC. The lower chronological limit (ca. 570 BC) is given by the Sophilos painter, the last of the first generation of Attic black-figures painters. After this earlier period, the Attic pottery finds increase in number, especially the cups, while the mythological scenes replace the animal friezes.

Besides the problems of chronology and distribution, a central issue of the paper will be represented by the discovery context of these items, both the closer local, and the larger context of the Ionian archaic sanctuaries, especially since this pottery has just been published in a monograph for Histria's mother-city, Milet (Milet V.3, 2016). With one exception, which probably has no connection to the sanctuary, the preserved fragments do not bear graffiti, or dipinti. Dedications on Attic pottery are known at Histria from the second half of the 6th century, being the main dedication support.

Descoperiri de sculpturi reprezentând pe *Meter Theon* din sectorul T de la Histria

Florina PANAIT-BÎRZESCU

Săpăturile din sectorul T de la Histria au scos la lumină câteva fragmente de sculpturi din marmură reprezentând-o pe Cybele, venerată la Histria ca *Meter Theon*: două Cybele tronând, un fragment de mână cu tympanon și un cap feminin purtând polos. Două dintre acestea prezintă suprafața puternic deteriorată ca urmare a expunerii îndelungate, ceea ce a dus la ștergerea trăsăturilor în cea mai mare parte, făcând dificilă datarea lor. Celelalte două piese, o statueta și un fragment, fac parte din producția de serie a statuetelor din marmură, din care la Histria sunt cunoscute 14 exemplare. Ca și în cazul altor descoperiri sculpturale, și acestea provin în principal din ziduri ale clădirilor de epocă romană târzie (sec. IV-VI p.Chr.). O primă problemă privește datarea acestor piese și în consecință relația lor cu sanctuarul, care în sectorul T încetează să mai funcționeze în epocă romană. Contextul secundar în care apar nu este însă de ajutor în stabilirea funcției și cronologiei pieselor, iar pe de altă parte lipsa dedicației și lipsa de individualitate caracteristică produselor de serie nu oferă indicii pentru practica de cult. Cu toate acestea este remarcabil numărul relativ mare de exemplare de acest tip. Astfel se pune întrebarea dacă acest fapt se datorează popularității zeiței sau unei anume practici dedicatorii. În acest sens, noile descoperiri sculpturale sunt discutate în contextul mai larg al cultului lui *Meter Theon* de la Histria.

Sculptural Finds Representing Meter Theon from the Sector T in Histria

The excavations from the sector T in Histria brought to light several fragmentary marble statuettes of Cybele, worshipped at Histria as Meter Theon: two sitting Cybele, a fragment of hand on tympanon, and a head wearing polos, probably also representing the goddess. Two of them present signs of weather damage that have erased most of the features, making difficult their dating. The others two, a statuette and a fragment, belong to the series of marble statuettes from Histria, of which 14 examples are already known. As in the case of many other sculptures from Histria, these have been discovered mainly reused in the building walls of late Roman period (4th – 6th centuries AD). A first question concerns the dating of these pieces and in consequence their relation with the sanctuary that stopped functioning in the sector T during the Roman period. The secondary context in which they came to light is not of much help in establishing the chronology and the function of these sculptures. On the other hand, the missing dedications and the lack of individuality characteristic for a serial product do not offer indices for the cult practice. Nevertheless, it is remarkable the relative great number of examples of this type; so, the question is, if this was due to the popularity of the goddess, or to a particular dedicatory habit. In this regard the new sculptural finds are discussed in the larger context of Meter Theon' cult from Histria.

Cultul Cybeleii la Istros și Tomis. Despre o asociație de *dendrophoroi* (ISM I 225, ISM II 83)

Dragoș HĂLMAGI

ISM I 225 este un album fragmentar din Istros. O privire mai atentă asupra inscripției arată că a fost ridicată de aceeași asociație de *dendrophoroi* care a pus ISM II 83, o dedicație către împăratul Septimiu Sever și familia sa, despre care se crede că provine din Tomis. Titlatura neobișnuită purtată de Septimiu Sever și Caracalla în cea de-a doua inscripție indică, de asemenea, o origine histriană.

The Cult of Cybele at Istros and Tomis. About an Association of Dendrophoroi (ISM I 225, ISM II 83)

ISM I 225 is a fragmentary album from Istros. A closer examination of the inscription reveals it was erected by the same association of dendrophoroi which set up ISM II 83, a dedication to Septimius

Severus and his family, believed to have originated in Tomis. The peculiar victory titles borne by Septimius Severus and Caracalla in the latter inscription also point to a Histrian origin.

Mituri și reprezentări religioase redată pe produse ceramice romane locale, descoperite în sectorul *Basilica extra muros* de la Histria

Viorica RUSU-BOLINDEȚ

În săpăturile arheologice efectuate în zona extramurană a Histriei în perioada 2001-2013, în secțiunea Vest-Est, situată la cca 50 m nord de *Basilica extra muros*, în niveluri romane timpurii (secolul al II-lea – mijlocul secolului al III-lea p.Chr.) au fost descoperite câteva artefacte ceramice cu reprezentări religioase sau legate de mitologia greco-romană. Astfel, a fost descoperit un tipar pentru producerea de medalioane ceramice, reprezentând unul dintre episoadele războiului pentru cucerirea Troiei ilustrat în "Iliada" lui Homer – cel al agresiunii și prinderii Cassandrei în templul Athenei. O a doua piesă ceramică este o plăcuță decorativă, cu reprezentarea unei scene care face parte din mitologia zeului eponym al cetății, Apollo, respectiv pe zeu asistând la supliciuul lui Marsyas. Celor două piese ceramice li se alătură și alte artefacte aparținând artei minore, din care vom prezenta un suport de lumânare cu reprezentarea lui Eros și o serie de fragmente de altare miniaturale (*arulae*).

Majoritatea artefactelor ce vor fi prezentate au fost găsite într-o zonă unde s-a constatat o activitate meșteșugărească intensă, respectiv pe nivelul unui atelier de prelucrarea a metalelor, în interiorul cuptoarelor dezafectate ale acestora, unde au fost descoperite și rebuturi ceramice, obiecte de os în curs de prelucrare și alte categorii de artefacte.

Datorită aspectului și calității pastei din care au fost confecționate, aceste piese au fost considerate ca fiind produse locale, respectiv rebuturi ceramice, atestând astfel direct activitatea centrului ceramic de la Histria în perioada romană timpurie. Totodată, subiectele alese pentru reprezentările de pe tiparul ceramic și de pe plăcuța decorativă, ca și folosirea altarelor miniaturale (*arulae*) în scopuri votive arată faptul că Histria, deși integrată sistemului politico-administrativ roman, rămâne un oraș tributar culturii clasice și mitologiei grecești. Împreună cu alte descoperiri de pe același sit, se constată astfel o continuare a educației clasice grecești, care continuă anumite practici religioase specifice mediului grecesc pe întreaga perioadă a epocii romane timpurii, ceea ce se reflectă și în producția ceramică artistică minoră. Astfel putem spune că, deși organizarea administrativă și legislativă provincială s-a modificat, cetățile greco-romane de pe coasta vestică a Mării Negre își păstrează în continuare elementele identitare grecești, exprimată și prin intermediul artefactelor ceramice.

Myths and Religious Representations on the Roman Local Ceramic Products Discovered on the Basilica Extra Muros Sector at Histria

*During the excavations carried out between 2001-2013 in the extra muros area at Histria, in the West-East section located cca. 50 m north of Basilica extra muros on the Early Roman layers (2nd-3rd c. AD) some ceramic artefacts with religious representations or connected to the Greco-Roman mythology were discovered. Thus, a mould for the production of ceramic medallions was discovered, representing one episode of the war for the conquest of Troy illustrated in Homer's "Iliad" - that of Cassandra's aggression and capture in the temple of Athena. A second ceramic artefact is a decorative plaque, with the representation of a scene that is part of the mythology of the eponymous god of the city, Apollo, respectively the god witnessing the torture of Marsyas. Besides the two artefacts described before we are also presenting other artefacts belonging to the minor arts of which we will be presenting a candlestick with the representation of Eros and a series of fragments of miniature altars (*arulae*).*

Most of the artefacts that we will be presenting were discovered in an area where intense craft activity was found, respectively on the layer of a metal processing workshop, inside the disused kilns. There, ceramic wasters, bone objects in different states of processing and other categories of artefacts were discovered.

Due to the fabric quality, these pieces were considered local products, respectively ceramic wasters, thus directly attesting the activity of the ceramic center at Histria in the Early Roman period. At

the same time the subjects chosen for the representations on the ceramic mould and the decorative plaque, as well as the use of miniature altars (arulae) for votive purposes, show that Histria, although integrated into the Roman political-administrative system, remains tributary to classical culture and Greek mythology. Along with other discoveries from the same site, there is a continuation of classical Greek education, which continues certain religious practices specific to the Greek environment throughout the Early Roman period. Thus, we can say that although the provincial administrative and legislative organization has changed, the Graeco-Roman cities on the western coast of the Black Sea still retain their Greek identity elements, also expressed through the ceramic artefacts.

Un posibil *horreum* roman timpuriu la Histria?

Mircea DABÎCA

Din anul 2010, obiectivul principal al cercetării arheologice în Sectorul Sud de la Histria este acela de a pune în evidență orașul roman timpuriu de la Histria, mai puțin cunoscut și cercetat în economia investigațiilor arheologice de pe acest sit.

În comunicarea de față sunt prezentate rezultatele cercetării din ultimii zece ani în acest sector, unde se investighează arheologic un edificiu roman timpuriu de mari dimensiuni, databil în secolul III p.Chr. Ultimele cercetări și analize conduc spre ipoteza identificării acestui edificiu cu un posibil *horreum* de epocă romană timpurie. Argumentele prezentate vor confirma sau infirma această ipoteză.

Beginning with 2010 our main research objective on the Southern Sector of Histria focused on revealing and documenting the archaeological remains of the Early Roman city – a lesser-known chapter in the history of archaeological research from Histria.

This paper presents the results obtained over the past ten years of carrying archaeological research on this sector. A large Early Roman building dating to the 3rd century AD has been investigated. The latest research and analysis allow us to hypothesize about the functioning of this building as a horreum from the Early Roman period. The arguments presented will confirm or refute this hypothesis.

Histria. Sector Acropolă Centru-Sud (campania 2020)

Valentin BOTTEZ, Alexandra ȚARLEA,
Alexandra LIȚU, Iulia ILIESCU, Anca CONSTANTIN

Prezentarea de față expune principalele rezultate ale echipei Universității din București din cercetările în sectorul *Acropolă Centru-Sud* la Histria, în campania 2020. Ținând seamă de faptul că această campanie a fost a opta de la începutul cercetării insulei romane târzii (sec. VI-VII), premisele curente s-au axat pe completarea informațiilor obținute în anii precedenți și pe definitivarea (parțială) a perspectivei de ansamblu asupra celor două nuclee de locuire.

Principalele obiective ale campaniei 2020 au fost, pe de o parte, identificarea limitei sudice a zonei de locuire și dezvelirea unor noi tronsoane din zidul de incintă al cetății romane târzii, iar, pe de alta, completarea joncțiunii sectorului *Acropolă Centru-Sud* cu sectorul *Basilica Pârvan*. În acest sens, au fost deschise trei noi unități de săpătură, extinse ulterior către sud, în vederea identificării zidului de incintă și a clarificării situației generale din secțiuni. De asemenea, un alt obiectiv continuat în această campanie a fost dezvelirea spațiilor de locuire descoperite în nucleul nordic al sectorului, prin săparea martorilor.

Histria. Acropolis Centre-South Sector (2019 campaign)

This presentation focuses on the main information obtained by the team of the University of Bucharest on Acropolis Centre-South Sector in Histria in 2020. Considering the fact that this campaign was the eighth since the beginning of the research on the Late Roman insula (6th – 7th c. AD), the current basis of the groundwork focused on completing the data obtained in previous campaigns, but also moving towards a complete perspective of the island's two nuclei.

The main purposes that the 2020 campaign was to identify the southern limits of the inhabited area and the Late Roman defense wall. On the other hand, another target was to complete the junction between the Acropolis Centre-South Sector with the Basilica Pârvan Sector. To this end we excavated three new trenches that were later extended southwards, so that we could locate the defense wall and clarify the general situation in the excavation units. Another target we continued to pursue this year was to continue excavating the remaining baulks in the living spaces of the northern part of the sector.

Cursuri de apă în antichitate și teritoriile orașelor Callatis, Tomis și Histria

Nicolaie ALEXANDRU

În epocile clasică și elenistică, așezările rurale din teritoriile orașelor antice din Dobrogea au fost construite pe malurile lacurilor și de-a lungul văilor care continuă spre vest. Unele dintre aceste văi au fost cursuri de apă în vechime, fiind acum secate. Aceste cursuri de apă au jucat un rol foarte important în delimitarea și administrarea teritoriilor agricole, în cazul coloniilor de pe coasta vest-pontică. Teritoriul callatian a fost organizat în funcție de limanurile maritime, un rol important fiind deținut de Lacul Mangalia de azi și valea care continuă spre vest. Aceeași situație o observăm la Histria, unde limitele teritoriului au fost fixate pe unele cursuri de apă. Dacă sursele sunt din epoca romană, ISM I 67, 68, câteva hidronime - Gabranus, Sanpaeus, Calabaeus - trimit la o situație mai veche, existentă și în epocile clasică și elenistică. Evoluția Tomisului a fost legată și ea de un curs de apă, cel din Valea Carasului în zilele noastre. Tomis trăiește o renaștere economică după ce în vremea lui Lysimach a fost fondat orașul Axiopolis, pe malul Dunării. Poziția Axiopolisului a fost foarte importantă prin furnizarea de legături între Tomis (prin Valea Carasu) și zona Dunării de Jos, Muntenia și Moldova prin afluenții Dunării. Putem concluziona că în Dobrogea vechea rețea hidrografică era mai bogată în Antichitate în comparație cu cea de astăzi și navigabilă datorită nivelului superior al mării. Putem reface parțial această rețea hidrografică, folosind informațiile din surse literare și epigrafice, hărți medievale sau studii geologice.

Watercourses in Antiquity and the Territories of the Cities of Kallatis, Tomis and Histria

In the Classic and Hellenistic eras, the rural settlements from the territories of ancient cities from Dobrudja, were built on the lakesides and along the valleys which continue to the west. These watercourses have been an important element in the foundation and the delimitation of the agricultural territories of the west coast colonies. The Callatian territory was organized according to the maritime estuaries, an important role having Lake Mangalia (from today) and the valley that continues to the west. This is the situation with Histria, where the limits of the territory from the polis were fixed on some watercourses. If the sources are from Roman era, ISM I 67, 68, after some hydronyms – Gabranus, Sanpaeus, Calabaeus, they are sending to old situation, existing and in the Classical and Hellenistic eras. The evolution of Tomis was also related to a watercourse, the one in the Carasu Valley nowadays. Tomis experiences an economic revival after Lysimachus founded Axiopolis on the shore of the Danube river. The position of Axiopolis was very important by providing made connection between Tomis (through Carasu Valley) and Lower Danube area, Muntenia and Moldova through the Danube afluentes. We can conclude that the ancient hydrographic network, in Dobrudja, was richer in Antiquity compared to today and navigable due to the higher level of the sea. We can, even partially, retrace this hydrographic network, using the information from literary and epigraphic sources, medieval maps or geological studies.

Le territoire d'Istros de l'époque archaïque au début de l'époque romaine. L'établissement d'Acic Suat, résultats de la campagne d'étude 2019

Vasilica LUNGU, Alexandre BARALIS, Alina STREINU, Myriam STERNBERG,
Pascal LEBOUTEILLER, Marius STREINU, Răzvan PANTELIMON

La mission archéologique franco-roumaine à Orgamè (Musée du Louvre – ISSEE – ICEM) a poursuivi ses travaux en 2019 en menant une nouvelle campagne de fouilles du 24 juin au 26 juillet sur

l'établissement de Caraburun - Acic-Suat (commune de Baia, département de Tulcea). L'objectif était de préciser la première phase architecturale de l'édifice d'époque romaine découvert en secteur VI, d'appréhender les contours des deux bâtiments hellénistiques qui occupent le secteur IV et d'achever l'étude d'une structure construite tri-modulaire semi-enterrée d'époque archaïque. Ces recherches ont permis notamment d'atteindre les niveaux les plus anciens correspondant à la fondation de cet établissement, tout élargissant la vérification des données acquises par prospections géoradar à de nouveaux secteurs, disposés au centre du site. La présence d'une équipe d'archéozoologues, de paléozoologues et de paléobotanistes, a apporté des données décisives sur l'économie de ce site et sur l'usage de certaines structures.

Cercetări arheologice în situl de la Argamum. Sectorul „Poarta Mică” – campania 2019

Ștefan HONCU, Lucian MUNTEANU, Andrei BALTAG

Reluarea cercetărilor în zona de sud, sector Poarta Mică, a cetății Argamum se datorează, în primul rând, colaborării cu Dr. Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea), actualul responsabil științific al sitului, care ne-a propus să continuăm cercetarea arheologică în acest punct. Deși a mai fost cercetat parțial anterior, informațiile privitoare la acest sector sunt sumare.

În campania din septembrie-octombrie 2019 am reluat săpăturile în acest punct având, pentru început, două obiective principale: 1) să recuperăm informații cu privire la stratigrafia acestui sector și 2) să realizăm un plan cât mai detaliat al săpăturilor.

Cel mai probabil, după cum se conturează urmele vechii secțiuni, aceasta nu depășea zidul de incintă cu mai mult de 50 cm, în *extra muros*. Până la reluarea săpăturilor, constataseam, pe baza observațiilor făcute de către noi în teren, următoarea situație arheologică în sectorul Poarta Mică:

1. cercetarea s-a concentrat pe dezvelirea intrării în cetate (dimensiunea acesteia este de 1,65 m, iar grosimea zidului de incintă este de 2,60 m), însă fără a putea oferi alte informații de natură stratigrafică. Forma ei este ușor trapezoidală, îngustă dinspre intrarea în cetate și puțin mai lată la interior.

2. a fost cercetat, parțial, interiorul unui edificiu, denumit convențional E1, care este orientat aproximativ pe direcția colțului de interior a zidului de incintă, la doar 40 cm de acesta. Zidul a fost construit din pietre sumar fasonate, legate cu pământ galben și face parte dintr-un edificiu care a avut, după toate probabilitățile, două niveluri de utilizare, dar pe care le putem observa doar la nivel arhitectural. Din punct de vedere arheologic nu știm dacă acestea au fost documentate.

Archaeological Researches in Argamum. „Poarta Mică” Sector – 2019 Campaign

The resumption of the researches in the South area, the “Poarta Mică” (Small Gate) sector of Argamum fortress is due to, first of all, the collaboration with PhD. Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea), the current scientific responsible for the site, who had come with the proposition of continuing the archaeological research in this area. Even though it was previously researched, the pieces of information regarding this sector are quite scarce.

During the September-October 2019 campaign we have resumed the excavations in this area having, at the beginning, two major objectives: 1) to recover information regarding the stratigraphy of this sector and 2) to accomplish an as detailed as possible plan of the excavations.

According to the way the trails of the old sections are being outlined, most certainly we can assert that it was not extending itself with more than 50 cm in extra muros over the enclosure wall. Until the excavations had been resumed, regarding the Poarta Mică (Small Gate) sector, based on personally made observations in the field, we recognized the following archaeological situation:

1. The research had focused on the uncovering of the entrance in the fortress (its dimension is 1,65 m, and the thickness of the enclosure wall is 2,60 cm), but with no other stratigraphical information whatsoever. Its shape is slightly trapezoidal, narrow by the entrance in the fortress and a little wider towards the interior.

2. *The interior of an edifice had been partially researched, conventionally called E1, which is oriented approximately on the direction of the inner corner of the enclosure wall, situated at only 40 cm away from it. The wall was built from stones summarily shaped, tied together with yellow earth. It is part of a building which, in all probability, had two levels of use, but we can only observe them from an architectural level. From an archaeological point of view, we cannot determine if they had been previously documented.*

**Comandamentul roman târziu de la Capidava.
Strategia unei cercetări arheologice sistematice (2013-2019) și conceptul pentru
operațiunile subsecvente de punere în valoare a fazelor istorice (2020)**

Ioan Carol OPRIȘ, Alexandru RAȚIU

Între anii 2013-2019 s-au desfășurat cercetările arheologice la edificiul generic numit *principia* (clădirea comandamentului) din faza romană târzie de la Capidava (din sec. IV-VI p.Chr.). Cercetările au fost realizate de către o echipă coordonată de autorii prezentei comunicări, iar în cele ce urmează vom încerca să definim metodologia sau, mai bine spus, strategia de cercetare și de valorificare a acestui monument, ca parte a patrimoniului național (și poate, în curând, universal). Obiectivul cercetării noastre a fost acela de săpătură exhaustivă a unui monument emblematic din cadrul unui sit complex, pluristratificat, precum cel de la Capidava, recuperând inclusiv informație de la săpăturile anterioare (Grigore Florescu și colab., anii 1950). Cercetarea s-a făcut doar cu mijloace clasice, adică exclusiv prin muncă manuală. În același timp, înregistrarea rezultatelor s-a realizat folosind cele mai noi metode disponibile, inclusiv câte o scanare 3D a edificiului, la finalul ultimelor patru campanii. Ca urmare, am reușit să stabilim, să datăm și să păstrăm *in situ* părți ale fiecăreia dintre cele patru faze importante înregistrate în cursul cercetării clădirii. În anul 2020 edificiul a fost inclus într-un amplu proces de restaurare, ca parte a unui deja notoriu și disputat proiect de restaurare a cetății Capidava. În cele ce urmează vom prezenta operațiunile desfășurate cu această ocazie și observațiile arheologice pe care acestea s-au întemeiat.

*The Late Roman Headquarters Building from Capidava.
The Strategy of a Systematic Archaeological Research (2013-2019) and the Concept for the
Subsequent Operations of Valorization of the Historical Phases (2020)*

Between the years 2013-2019, archaeological research was carried out on the building called principia (headquarters) from Capidava of Late Roman phase (dating from the 4th-6th century AD). A team coordinated by the authors of this paper undertook the research, and in the following we shall try to define both methodology and strategies of research and valorization of this representative monument, as part of the national heritage (and possibly soon of universal heritage). Through our research, we set out to thoroughly excavate the official building within a complex, multi-layered military site, such as the one at Capidava and to recover any information from older excavations (Grigore Florescu and his team, in the 1950's). The research was done only with classical means, manual labor only, but at the same time, the results were recorded using the latest methods available, including a 3D scan of the building at the end of the last four campaigns. Therefore, we managed to establish, date and preserve in situ parts of each of the four important historical phases recorded during the excavation seasons. In 2020, the building underwent an extensive restoration process, as part of an already notorious and disputed general restoration project of the Capidava fort. We shall further present the development of these recent works and the archaeological observations they were based upon.

Cercetări arheologice *intra muros* la Sacidava. Informații preliminare

Sorin Marcel COLESNIUC, Tiberiu POTĂRNICHE,
Aurel MOTOTOLEA, Traian CLIANTE, Simina STANC

În timpul Principatului, Sacidava a reprezentat un important avanpost militar care deservea în principal orașul *Tropaeum Traiani*, controlând aprovizionarea și transportul pe limesul dunărean, în sectorul moesic. Acest rol va determina dezvoltarea cetății și apariția structurilor civile *extra muros*, devenind astfel un reper important în secolele V - VI p.Chr., o reprezentare a puterii Imperiului Roman într-o zonă de conflict continuu. Cercetările arheologice efectuate până în 1979, desfășurate pe laturile de est și vest, au identificat principalele caracteristici ale cetății și au propus o stratigrafie. Cercetările arheologice au fost reluate în 2014 pentru a clarifica nivelurile de locuire *intra muros* și pentru a verifica cronologia propusă anterior. În campania arheologică din 2019, cercetările au fost continuate, prin începerea unei noi secțiuni S2, trasată paralel cu S1 și orientată în direcția nord-sud. Cercetările arheologice au identificat nouă complexe, inclusiv două locuințe romane târzii (una cu pavaj interior), o groapă utilizată pentru producerea liantului de construcție, un tronson din *via* (?), care corespunde, probabil, axei de acces estice, precum și o parte a zidurilor perimetrice ale unei clădiri de dimensiuni considerabile. În timpul cercetărilor arheologice efectuate în 2019, au fost colectate și rămășițe faunistice, în curs de studiu. Metodologia este specifică arheozoologiei, constând în identificarea anatomică, taxonomică și tafonomică, realizarea bazei de date și cuantificarea acestora. Cuantificarea arheozoologică are ca scop evaluarea frecvenței relative a speciilor identificate, pentru a se estima resursele animale (creșterea animalelor, vânătoare, pescuit) și strategiile de exploatare ale acestora.

Intra Muros Archaeological Researches in Sacidava. Preliminary Data

During the time of the Principality, Sacidava represented an important military outpost serving mainly the city of Tropaeum Traiani, controlling also the supply and transport on the Danube limes in the Moesic sector. This role will determine the development of the fortress and the appearance of extra muros civil structures, thus becoming an important landmark during the 5th - 6th centuries AD, a representation of power of the Roman empire in an area of continuous conflict. Archaeological research carried out, until 1979, on the east and west sides, identified the main features of the fortress, and proposed a stratigraphy. In 2014, the archaeological researches were resumed, in order to clarify the intra muros living levels and to verify the previously proposed chronology. In the archaeological campaign of 2019, the researches were continued, by starting the section S2, arranged parallel to S1 and oriented in the North-South direction. Archaeological research has identified 9 complexes, including 2 late Roman dwellings (one of them with an interior pavement), a pit used for the production of construction binder, part of the via (?) which corresponds, in all probability, to the access axis from the East, as well as part of the perimeter walls of a building of considerable size. During the archaeological research carried out in 2019, also faunal remains were collected, currently under study. The methodology is specific to archaeozoology, mainly consisting of anatomical, taxonomical and taphonomical identifications, encoding and quantification of the data. Archaeozoological quantification aims to evaluate the relative frequencies of identified species in order to estimate the animal resources and subsistence practices (animal husbandry, hunting, fishing).

Bătălia de la Edessa din 260 p.Chr. Propunere de rezolvare a contradicțiilor din izvoarele scrise referitoare la luarea în prizonierat a lui Valerianus

Adrian Nicolae IONESCU

Capturarea împăratului Valerian de către Șapur I la Edessa în 260 a marcat un punct decisiv în criza secolului al III-lea. Dar sursele care ne-au parvenit de la autorii antici referitoare la acest eveniment nu se potrivesc unele cu celelalte astfel încât suntem lăsați cu trei variante referitoare la maniera în care Valerian a fost luat prizonier de monarhul persan. Prima dintre ele susținută de Eutropius, Rufus și

Aurelius Victor menționează înfrângerea și capturarea lui Valerian de către Șapur. Această versiune poate fi coroborată cu varianta prezentată de regele persan în *RGDS (Res Gestae Divi Saporis)* unde susține că în timp ce asedia Carrhae și Edessa, Valerian s-a îndreptat împotriva sa cu o armată de 70000 de soldați dar a izbutit să-l înfrângă și să-l ia prizonier.

Altă variantă susținută de Zonaras era că, chiar și după înfrângere, Valerian și rămășițele armatei sale au ajuns la Edessa, dar nu au fost primiți înăuntru datorită efectivelor modeste și a faptului că alimentele din oraș erau prea puține pentru împărat și soldații săi. Astfel, împăratul a decis să se predea pentru că se temea de o revoltă a propriilor soldați. O altă versiune care a fost susținută de Zosimus și care ar fi supraviețuit fragmentar și în *Historia Augusta* consideră că Valerian a fost capturat după ce a trecut Eufratul cu o trupă puțin numeroasă, îndreptându-se pentru a negocia o pace cu Șapur dar a fost luat prizonier de către regele persan.

Aceste trei versiuni diferite ale aceluiași eveniment nu ar părea să conțină suficiente elemente pentru a permite o fuzionare între aceste relatări diferite. Credem că există o posibilitate ca toate cele trei relatări să fie ancorate în realitate dacă suntem pregătiți să acceptăm dacă toți autorii respectivi au scris despre ceea ce li s-a părut lor ca fiind cauza principală a capturării lui Valerian și toate cele trei cauze pot fi plasate într-o ordine cronologică. Avem motive să credem că Valerian avea sub comanda sa directă pe malul de est al Eufratului doar o parte din armata pe care o avea sub comanda sa în Siria. Astfel după capturarea lui Valerianus și retragerea armatei persane din Siria erau prezenți suficienți soldați romani pentru a-i proclama ca împărați pe fiii lui Fulvius Macrianus și să-l dispute ca împărat pe Gallienus în Occident și să încerce să mențină controlul asupra provinciilor orientale concomitent. Dacă Șapur ar fi obținut o victorie de magnitudinea celei pe care o susține în *RGDS* succesiunea de evenimente care-i implică pe Fluvius Macrianus și cei doi fii ai săi nu ar mai fi fost plauzibilă să se întâmple.

The capture of the roman emperor Valerian by Shapur I at Edessa in 260 marked a decisive point in the crisis of the third century. But the accounts that were left by the ancient authors regarding this event are at odds one with another, so we are left with three major proposals regarding how Valerian was captured by the Persian monarch. The first of them that enjoyed the support of the fourth-century authors like Eutropius, Rufus and Aurelius Victor wrote about the defeat and the capture of Valerian by Shapur. This version also can be in conjunction with the version that the Persian king himself mentions in RGDS (Res Gestae Divi Saporis) where he claims that during the time he laid siege to Carrhae and Edessa, Valerian was moving against him with an army of 70000 soldiers but he managed to defeat him and to take him prisoner.

Another version which was supported by Zonaras was that even after the defeat Valerian and the remnants of his army reached Edessa, but they weren't allowed inside because it was only a paltry force and food supplies inside the city were too low to support the emperor and his soldiers. So, fearing a rebellion of his own soldiers he decided to surrender. Another version that was supported by Zosimus and survived fragmentary in Historia Augusta claims that Valerian was captured after he crossed the Euphrates with a small troop heading to negotiate a peace settlement with Shapur but was taken prisoner by the Persian king.

These three different versions of the same event don't initially seem to present enough common elements to allow a merging between these different accounts. We think that there is a possibility that all three accounts are anchored in reality if we are prepared to accept that all those authors wrote about what they identified as the main reason regarding the capture of Valerian and then all the three reasons can be placed in a chronological order. There are reasons to believe that Valerian only had under his direct command on the eastern bank of the Euphrates only a part of the roman army that he had under his command in Syria. After the capture of Valerian and the retreat of the persian forces from Syria there were enough roman soldiers there to proclaim the sons of Fulvius Macrianus as emperors and to try to challenge Gallienus in the west and keep control of the eastern provinces at the same time. If Shapur had won a victory of the magnitude that he claimed in RGDS then the turn of events that involves Fulvius Macrianus and his two sons wouldd't have been plausible to happen.

Orgiastic Cults in the Roman Province of Lower Moesia - Cybele, Attis and Dionysus - Manifestations, Evidence, Similarities and Unique Elements

Nicoleta MIVU, Cristian CEALERA

The present study aims to highlight the unique elements of some extremely popular religious cults in the 1st-3rd century AD, in the Roman province of Lower Moesia. We focused especially on the orgiastic cults that had in the foreground the Great Mother of the Gods - Cybele (with her Attis), and Dionysus. What do these two mystery religions have in common, what evidence of their manifestations exists, how popular were they in the mentioned period? These are just some of the questions we will try to answer.

Inițiativa edilitară la Olbia în secolele I-III p.Chr.

Anca HONCU

Olbia a fost din cele mai vechi timpuri unul dintre principalele centre grecești de pe coasta de nord a Mării Negre și a jucat un rol important în istoria Pontului Euxin. Intrarea orașelor grecești, începând cu secolul I p.Chr. în orbita politicii romane, iar mai apoi apariția garnizoanelor romane permanente a influențat decorul arhitectural al orașelor. Cercetarea de față prezintă o inventariere a construcțiilor publice de la Olbia atestate în inscripțiile datate în secolele I-III p.Chr. Aceste inscripții confirmă descrierea lui Dion Chrysostomos și adaugă noi detalii despre imaginea orașului după invazia getică. Orașul se recuperează după o lungă criză, dar redus semnificativ: ocupă doar partea de sud a fostului său teritoriu. Alegerea pentru finanțarea diferitor tipuri de clădiri se adaptează nevoilor locale: proiecte noi, reparații, decorațiuni; edificii civile, construcții defensive sau religioase. De asemenea, remarcăm achiziția unor obiceiuri arhitecturale și culturale romane: băile, cât și unele elemente decorative, însă, nimic nu seamănă cu ocupația militară romană din colțul de vest al Mării Negre.

Olbia a été longtemps l'un des principaux centres grecques du nord de la mer Noire et a joué un rôle important dans l'histoire du Pont Euxin. L'entrée des villes grecques à partir du Ier siècle de notre ère dans l'orbite de la politique romaine, et l'apparition des garnisons romaines permanentes a influencé le décor architectural de ces villes. La présente recherche présente un inventaire des constructions publiques d'Olbia attestées dans les inscriptions datées des I-III siècles. Ces épigraphes confirment la description de Dion Chrysostomos et ajoutent de nouveaux détails sur l'image de la ville après l'invasion des Gètes. La ville se remet d'une longue crise, mais fortement réduite: elle n'occupe que la partie sud de son ancien territoire. Le choix de financer différents types de bâtiments est adapté aux besoins locaux: nouveaux projets, réparations, décorations; bâtiments civils, constructions défensives ou religieuses. On remarque également l'acquisition de certaines coutumes architecturales et culturelles romaines: les thermae, ainsi que certains éléments décoratifs, mais rien ne ressemble à l'occupation militaire romaine dans le coin ouest de la mer Noire.

Elemente de decorație arhitectonică ale capitolului de la Sarmizegetusa

Ovidiu ȚENȚEA, Bianca Cristiana OLTEANU

În Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa a fost construit primul templu capitolin din provincia Dacia. Despre acest templu se știe că a fost construit și dedicat Triadei Capitoline alcătuite din Iupiter, Iunona și Minerva în jurul anului 153 d.Chr. Cel mai probabil a fost inaugurat pe data de 23 mai, dar anul este încă incert. Acest templu este unul dintre cele mai relevante monumente din cadrul Sarmizegetusei deoarece este un simbol roman prin excelență și reprezintă aducerea oficială a cultului lui Iupiter în noua provincie. Templul capitolin de la Sarmizegetusa Ulpia Traiana este un edificiu semnificativ totodată și pentru studiul decorației arhitectonice prin diversitatea elementelor componente și oferă o mai bună înțelegere a monumentului. Adesea acestea erau realizate din marmură. Edificiul a fost cercetat în întregime, iar în urma săpăturilor arheologice au fost descoperite treptele monumentului și podiumul

acestui, alături de elemente arhitecturale, decorative și bucăți de paviment și statui. În studiul nostru, ne propunem să cercetăm semnificația acestor piese, locul de proveniență al marmurii și modalitatea în care acest aspect ne oferă mai multe date despre importanța provinciei Dacia, a Coloniei Sarmizegetusa în cadrul acesteia și a zonelor de influență. Studiul asupra locului de extragere a materialelor utilizate este necesar, în special pentru a determina dacă marmura folosită era locală sau de import. Este important să aflăm zonele de proveniență și mai ales de ce au fost selectate anumite cariere. Câteva dintre piesele studiate sunt capitelurile și piesele de paviment. Despre capitelurile găsite la Sarmizegetusa există câteva lucrări de referință, dar integrarea tuturor datelor poate aduce o nouă interpretare a acestora, a tehnicilor utilizate pentru obținerea decorației și a reîntregirii peisajului roman din Sarmizegetusa. Pavimentul acestui monument era realizat din marmură policromă, iar descoperirile făcute în urma săpăturilor arheologice demonstrează acest aspect. Prin intermediul analizelor și investigațiilor ne dorim să aflăm proveniența marmurii folosite pentru aceste piese de decorație și maniera de utilizarea a acestora în cadrul templului capitolin de la Sarmizegetusa Ulpia Traiana.

Această prezentare este realizată în cadrul proiectului 52PCCDI/2018 (PATCULT#RO) finanțat de UEFISCDI.

The first Capitoline temple in the province of Dacia was built in Colonia Ulpia Traiana Sarmizegetusa. We know that this temple was erected and devoted to the Capitoline Triad comprising of Jupiter, Juno and Minerva around 153 AD. Most likely the edifice was inaugurated on the 23rd of May, but the year is still uncertain. This temple is one of the most relevant monuments in Sarmizegetusa because it is a Roman symbol by excellence, and it symbolises the official introduction of the cult of Jupiter in the province. The Capitoline temple in Ulpia Traiana Sarmizegetusa is also a significant edifice for the study of the architectonic decoration through the diversity of the elements that constitute the monument and that can offer a better understanding of the temple. Most often these pieces were made of marble. The edifice was fully excavated. The podium and the steps leading to the temple were uncovered during the archaeological excavations. Also, architectural and architectonic elements were identified together with pavement pieces and statues fragments. Our aim in this study is to learn more about the significance of these elements, the place of provenance of the marble and how these aspects can provide us with more details about the relevance of the province of Dacia, of Colonia Sarmizegetusa as part of this and the areas that influence the choice of materials and the decoration itself. It is relevant to study the marble in order to see if it was local or brought in from other provinces and if so, which were the selected areas. The important aspect is to see why these areas were selected and what does this tell us about Sarmizegetusa. Some of the pieces that were included in this study are capitals and pavement pieces. There are important studies about the capitals in Sarmizegetusa from other monuments. Corroborating all the data could lead to a new interpretation of the information held about the monuments, the techniques used to obtain the decoration and a reconstruction of the Roman landscape in this city. The pavement constituted of polychrome marble and the archaeological excavations helped to recover more pieces. With the use of various analyses and investigations we want to find out the origin of the marble used for the decoration and its use for the Capitoline temple in Sarmizegetusa Ulpia Traiana.

This work was supported by the project 52PCCDI/2018 (PATCULT#RO) funded by UEFISCDI.

Église paléochrétienne, située au-dessus d'un sanctuaire rupestre thrace-romain, près du village de Pop Rusanovo, région de Silistra

Georgi ATANASOV

Lors d'une expédition archéologique en 2008 sur le long de la rivière asséchée Taban (Malak Kanagiol), nous avons enregistré 6 sanctuaires rocheux thraces-romains avec de la céramique, des trouvailles et des pièces du VIe siècle av. J.-C. - IVe siècle ap. J.-C. Ils sont situés exclusivement sur la rive droite d'une rivière semi-asséchée, qui se jette dans le Danube par le lac Budjak sur le territoire roumain, à environ 20 km de Silistra. Pendant l'étude sur le terrain rocheux au-dessus du sanctuaire près de St. Pop Rusanovo, qui s'appelle Kirindzhik nous sommes tombés sur une église avec un plan très allongé. Dimensions extérieures: longueur 20,15 m, largeur maximale 4,30 m. À l'intérieur, la longueur de

la nef est de 10,10 m, le narthex 6,15 m et la largeur 2,80 m. Les murs sont faits de pierres semi-ouvrées sur de la soudure de boue d'une épaisseur de 0,70 à 0,80 m. Elles sont conservées jusqu'à une hauteur de 0,70 m. Il est à noter que l'abside d'un diamètre de 2,80 m est sans empreintes et épaules - c'est-à-dire d'un mur à l'autre. La poterie domestique est très petite et comprend principalement des fragments typiques du IVe siècle. La céramique de construction comprend des briques, tegulae et imbrices du IVe siècle. Nous n'avons pas trouvé de poterie thrace (VIe-IIIe siècle av. J.-C.), de poterie romaine du Ier-IIIe siècle et de poterie du VIe siècle ap. J.-C. Le plan allongé spécifique, les dimensions et la forme de l'abside sont similaires aux églises près de Telitsa et Argamum, datant du IVe-Ve siècle. L'église au-dessus du sanctuaire thrace près du village de Pop Rusanovo a probablement été construite avant le milieu du IVe siècle et détruite à la fin du IVe siècle ou dans la première moitié du Ve siècle.

Organizarea bisericească în provincial romană Scythia în a doua jumătate a secolului al VI-lea

Ionuț HOLUBEANU

Evoluția organizării bisericești pe teritoriul provinciei romane Scythia a constituit multă vreme subiect de dezbateră între cercetători. La momentul de față, cei mai mulți dintre cei implicați în elucidarea acestei teme acceptă înființarea în teritoriul istro-pontic a unor scaune episcopale, sufragane ale mitropoliei de la Tomis. În ciuda acestui progres științific, nu există consens în ceea ce privește momentul organizării acestora și nici asupra numărului lor.

Tema prezentării de față o constituie evoluția organizării bisericești pe teritoriul provinciei romane Scythia în a doua jumătate a secolului al VI-lea p.Chr. Pe temeiul informațiilor din izvoarele scrise și a descoperirilor arheologice, autorul susține că Scythia a încetat să mai fie o excepție (un singur scaun bisericesc, cel de la Tomis, pentru întreaga provincie) în planul organizării bisericești în timpul domniei lui Iustinian I cel Mare. În jurul anului 536, în Scythia au fost înființate peste 14 (posibil 16) scaune episcopale noi. În plus, ca și în cazul organizării bisericești din provincia vecină Moesia Secunda, procesul înființării altor noi episcopii sufragane a continuat și în a doua jumătate a secolului al VI-lea.

Organizing the Church in the Roman Province of Scythia (The Second Half of the 6th Century AD)

The evolution of the ecclesiastical organization in the Roman province of Scythia has long been subject to question. Today, most of the scholars who are concerned with the issue have accepted the existence of some ordinary bishoprics in the province. However, they do not make terms with their numbers and the time of their foundation.

The subject of this presentation is the evolution of the ecclesiastical organization in the Roman province of Scythia in the second half of the 6th century. Taking the documentary and the archaeological evidence together, the author assumed that Scythia ceased to be an exception in terms of ecclesiastical organization (i.e. an only see – that of Tomis – for the whole province) in 536, when more than 14 (rather 16) ordinary bishoprics were organized in its main cities. Further, it seems very likely that other new sees were organized here during the latter half of the 6th century, as in the neighboring province of Moesia Secunda.

On the Image on the Appliqué of Phiale B 67 from Tomb 1/II in the Mogilanska Mogila Tumulus

Denis BORISOV

The presentation is dedicated to the identification of the representation on the appliqué on phiale B 67 from Tomb 1/II in the Mogilanska Mogila tumulus. Since the discovery of tomb 2 in 1965 and its rich grave goods, among which is phiale B 67, there is a debate among scholars about the identification of the female representation on the applique at the internal part of the omphalos. Ivan Venedikov, one of

the researchers of the Mogilanska Mogila tumulus, has proposed that the image on the appliqué is that of Aphrodite. Bogdan Nikolov claims that the image is that of Artemis, without confirming his theory with credible evidence. Most Bulgarian scholars such as Totko Stoyanov and Nartsis Torbov, accept Venedikov's theory about the identification of the female image as Aphrodite. Some, as Totko Stoyanov, have even proposed an identification of the figure with a nymph. The origin of the phiale is also a subject of much debate among the scholars. There are two opinions on the origins of the phiale - the phiale is a product of a Greek craftsman and a Greek workshop and the other is that the phiale is the work of a Thracian master, who was an apprentice at a workshop in Cyzicus. In the collections of the Regional Museum of History in Vratsa a bronze die is kept. The circumstances around its discovery are unknown. On the surface of the die, there is an image of a female head, turned right with a kekriphalos, or headscarf, on her hair.

Scholars like Dobrin Antonov and Nartsis Torbov have suggested a similarity between the image on the die and the image on the applique on the omphalos of phiale B 67 from Tomb 1/II in the Mogilanska Mogila tumulus. Others, like Totko Stoyanov, have suggested a parallel of the image on the omphalos of phiale B 67 with the images on the reverse side of coins minted in Cyzicus and Lampsacus. Dobrin Antonov and Nartsis Torbov have suggested a connection between the Vratsa die and coin images. A common feature of the image on the omphalos of the phiale and the coins of Cyzicus and Lampsacus are the grape-shaped earrings and the pearl necklace. Those pieces of jewellery are attested for the first time on the coinage of Syracuse, struck during the reign of Dionysios I (405-357 BC), which has an image of the nereid Arethusa, wearing grape-shaped earrings and a pearl necklace. These coins in the late 4th - early 3rd c. BC inspired the production of the so-called "Arethusa cups" or kilikes with a medallion with the image of Arethusa, taken from a Syracusan coin, in Cales (Calvi Risorta) in Northern Campania. This practice of decoration of vessels with a coin image is proposed for metal ware as well. Taking into account the theories examined in the article and the parallels suggested by scholars, it is possible to assume that the image on the omphalos of phiale B 67 is that of Aphrodite or a nymph.

Retour sur la collection de timbres amphoriques du docteur H. Slobozianu

Thibaut CASTELLI

Une partie de la collection amphorique du docteur Slobozianu a pu être étudiée de visu, permettant de rectifier des erreurs de lecture et d'identifier la présence de deux timbres uniques dans l'ouest de la mer Noire, venus des deux extrémités de l'oikoumène.

Descoperiri inedite de fragmente de sticlă de epocă romană, în mediul militar de la Dunărea de Jos. Studiu de caz: *castellum*-ului de la Barboși – Tirighina, Galați

Mihaela Denisia LIUȘNEA, Cristian Ștefan LIUȘNEA

În materialul nostru, ne-am propus o analiză a fragmentelor provenind de la vasele de sticlă romană inedite, descoperite fortuit în arealul fortificației romane de la Bărboși – Tirighina (Galați). În general, în perimetrul menționat au fost identificate și publicate relativ puține fragmente, faptul fiind explicabil prin gradul mare de distrugere a sitului de la Bărboși, în timp. Astfel că, publicarea unor fragmente inedite, provenind de la vase de sticlă, va putea contribui la reconstituirea fluxului comercial al acestor produse, ce veneau din atelierele din Italia, Gallia, precum și din cele din spațiul nord pontic (de la Chersones, Tanais, Alma Kermen sau Komarovo).

Analiza fragmentelor de vase de sticlă credem că ar putea contribui și la datarea corectă a momentului ridicării fortificației de pe malul stâng al fluviului, *castellum*-ul de la Bărboși (Galați), precum și corelarea existenței acestuia în raport cu celelalte fortificații de pe limes sau din Moesia Inferior.

In our material, we proposed an analysis of the fragments coming from the original Roman glass vessels, discovered by chance, in the area of the Roman fortification from Bărboși - Tirighina (Galați). In general, in the mentioned perimeter, relatively few fragments were identified and published, the fact

being explicable by the high degree of destruction of the site from Bărboși, in time. Thus, the publication of unique fragments, coming from glass vessels, will be able to contribute to the reconstitution of the commercial flow of these products, which came from the workshops in Italy, Gallia, as well as from the North Pontic space (from Chersones, Tanais, Alma Kermen or Komarovo). We believe that the analysis of the glass vessel fragments could also contribute to the correct dating of the construction of the fortification on the left bank of the river, the castellum from Bărboși (Galați), as well as the correlation of its existence in relation to the other fortifications on the limes or from Lower Moesia.

Două artefacte romane târzii de la Argamum

Costel CHIRIAC, Ștefan HONCU

Autorii prezentării discută două piese arheologice descoperite la Argamum, sector Poarta Mică, în campania din anul 2019. Acestea sunt: 1) un sigiliu imperial, de plumb, cu efigia unui împărat din dinastia theodosiană; 2) un inel de căsătorie, din bronz. Sigiliul, unifacial, redă bustul împăratului, văzut din față. Legenda, parțial păstrată, este compusă din cinci litere aflate în stare de conservare bună. Inelul a fost confecționat din bronz și are gravată, pe chaton, imaginea a două personaje, unite sub semnul crucii. Ambele piese au fost descoperite într-un nivel de incendiere ce se încadrează cronologic, cel mai probabil, către sfârșitul primei jumătăți a secolului V p.Ch. Atât inelul, cât și sigiliul sunt, deocamdată, descoperiri singulare pentru teritoriul provinciilor Scythia și Moesia Secunda în epoca romano-bizantină.

Two Late Roman Artefacts from Argamum

The authors of the presentation discuss two archaeological pieces discovered at Argamum, Poarta Mică sector, in the 2019 campaign. These are: 1) an imperial lead seal, with the effigy of an emperor from the Theodosian dynasty and 2) a bronze „marriage ring”. The unifacial seal shows the bust of the emperor, seen from the front. The legend, partially preserved, is composed of five letters, in good condition. The ring was made of bronze and has engraved on the chaton the image of two personages, united under the sign of the cross. Both pieces were discovered in a level of destruction that falls chronologically, most likely, towards the end of the first half of the 5th century AD. Both the ring and the seal are, for now, singular discoveries for the territory of the provinces of Scythia and Moesia Secunda in the Roman-Byzantine era.

Some Pontic Flavour on the Lycian Table. Pontic Amphorae in Limyra

Philip BES, Alexandra DOLEA

The ancient city of Limyra was a well-developed urban centre from Classical to Byzantine times. Its remains are located some five kilometres northeast of the modern coastal town of Finike, at the foot of the Toçak Dağı massif, in southeast Lycia, an ancient region on modern Turkey's southern coast. Pottery, and amphorae in particular, from recent excavations (2016-2019) as well as excavations carried out in 2011-2012, provides us with new insights into Limyra's long-distance exchange connections. While during the Middle and Late Roman periods amphorae predominantly originated from Eastern Mediterranean sources, a small but notable quantity comes from the Pontic area, most of which were presumably manufactured in or near Sinope. This presentation wishes to (1) present the basic evidence for Pontic amphorae in Limyra in terms of fabric, typology and archaeological context, and (2) by taking a broader, Eastern Mediterranean perspective, to throw some light on the significance of Pontic amphorae during the fourth to seventh centuries AD.

Importuri nord-africane atestate în spațiul vest-pontic. Studiu de caz: Produse ceramice de epocă romană târzie descoperite la Histria, pe Sectorul *Acropolă Centru-Sud*

Iulia-Alexandra ILIESCU

De-a lungul antichității, zona vest-pontică a reprezentat o piață de desfacere pentru numeroase și variate produse ceramice aduse atât din regiuni îndepărtate (zona vest-mediteraneană – Peninsula Iberică, Italică, Africa de Nord –, și cea est-mediteraneană – Levantul, Ciprul, Egiptul), cât și din zone mai apropiate (zona micro-asiatică, grecească ori pontică). Dintre acestea, o prezență constantă au reprezentat-o produsele nord-africane, fiind atestate continuu în spațiul dobrogean începând cu secolul al II-lea p.Chr. și până în secolul al VII-lea.

Prin comunicarea de față doresc să aduc în discuție un lot de astfel de piese descoperite la Histria, pe Sectorul *Acropolă Centru-Sud*, unde cercetările arheologice desfășurate până în prezent au dus la identificarea unei locuințe de epocă romană târzie (secol VI). După prezentarea principalelor categorii ceramice – amfore, vesela de masă – din mai multe perspective (morfologie, petrografie, tehnici de decorare, tipologie), va fi discutat sistemul comercial care funcționa în zonă și care favoriza răspândirea acestor importuri în marile centre urbane.

North-African Imports Attested in the West-Pontic Area. Case study: Late Roman Pottery Products Discovered at Histria, on the Acropolis Centre-South Sector

During Antiquity, the west-pontic area was an important marketplace for a wide variety of ceramic products commercialised from distant regions, like the Mediterranean (e.g. the Iberian Peninsula, the Italian Peninsula or North-Africa for its western part, and the Levant, Cyprus or Egypt for its eastern one), but also closer centres (Asia Minor, Greece or Black Sea basin). Among these, the North-African imports were a constant presence in Roman Dobrudja, being attested uninterruptedly from the 2nd century AD until the 7th century.

In this paper it will be presented a North-African ceramic lot which was discovered in ancient Istros, on the Acropolis Centre-South Sector, where the archaeological investigations led to the identification of a Late Roman insula dated to the 6th century. Once the main ceramic categories – amphorae, tableware – are described from multiple perspectives (morphology, petrography, decoration techniques, typology), it will be discussed the trading system that functioned in the area and contributed to their widespread in the main urban centres.

La collection de céramiques de C. Scarlat et V. Cosma conservée au Musée National d'Histoire de Roumanie (MNIR - Bucarest)

Adina VELCESCU

L'article se propose de présenter une collection de céramiques conservée au musée National d'Histoire de Roumanie de Bucarest (MNIR). Elles sont issues des interventions subaquatiques du littoral roumain menées par Constantin Scarlat et Vasile Cosma dans les années 1960-1970. Au total, la collection de céramique se compose de douze fragments d'amphores et d'un mortier, datant d'époques différentes, passant par la période grecque, romaine et byzantine.

SECȚIA MEDIEVALĂ

Éléments des ceintures médiévales du nord-ouest de la Bulgarie

Maria CHRISTOVA-PENKOVA,
Alexandra PETROVA

L'objectif de la recherche est de présenter les éléments des ceintures médiévales déposées dans les fonds des musées régionaux de Vratsa et Montana - boucles, plaques et appliques. Ils appartiennent aux types répandus de la fin de IXe jusqu'au début de XIe siècle, reflétant en grande partie l'unification de la mode de ceinture du Bas Danube. L'accent est mis sur les appliques de ceinture, qui sont prédominantes d'un point de vue quantitatif. Selon ses caractéristiques formelles elles peuvent être divisées en plusieurs groupes – en forme de bouclier, en forme de cœur, en forme de feuille, en forme géométrique, etc. Le fait que les éléments de ceinture présentés ici trouvent ses analogies parmi la production des ateliers de traitement des métaux non ferreux, fouillés dans la région de Veliki Preslav les années dernières, nous permettent d'exprimer l'hypothèse de travail sur leur origine. Malgré qu'une grande partie des objets présentés ne possède pas de contexte archéologique clair, puisqu'ils ont fait l'objet de trafic illégal de biens culturels, ils complètent l'image de la distribution de ces objets. Leur publication ajoute une touche supplémentaire à la clarification de l'unité culturelle pendant le Moyen Âge des trois régions géographiques - le nord-est de la Bulgarie, la Dobrudja et le nord-ouest de la Bulgarie.

Spații meșteșugărești în așezarea medievală timpurie de la Constanța

Cristina PARASCHIV-TALMAȚCHI,
Constantin ȘOVA

Cercetările arheologice preventive realizate în partea de sud a municipiului Constanța în ultimii patru ani ne-au oferit ocazia a identifica o parte din așezarea medievală timpurie constituită în preajma castrului I al valului de piatră. În timpul cercetării, s-a constatat că o parte dintre complexele descoperite prezintă amenajări caracteristice spațiilor meșteșugărești, precum: cuptoare de dimensiuni mari, ce ocupau o bună parte a încăperii (1,60 x 1,50 m), care beneficiaseră de multiple refaceri; părți ale unor dispozitive mecanice pentru măcinat cereale; amprente ale unor dispozitive ce par a fi fost folosite pentru confecționarea obiectelor rotunde sau sferice din lut (fusaiole, capace, greutateți).

Crafting spaces in the early medieval settlement of Constanța

The preventive archeological researches carried out in the southern part of Constanța municipality in the last four years have offered us the opportunity to identify a part of the early medieval settlement constituted near the castellum I of the stone vallum. During the research, it was found that some of the discovered complexes have characteristic arrangements for crafting spaces, such as: large ovens, which occupied a large part of the room (1.60 x 1.50 m), which had benefited from multiple restorations; parts of mechanical grain grinders; impressions of devices that appear to have been used for making round or spherical clay objects (spindle whorls, lids, weights).

Exploring the territory of Noviodunum. Eastern Civil Settlement and its secrets

Marius STREINU, Oana BORLEAN, Georgiana DINU, Bianca GRIGORAȘ,
Florentina GHEMUȚ, Alina IANCU, Vlad MANOLACHE, Aurel STĂNICĂ,
Alina STREINU, Bogdan ȘANDRIC, Marian TUFARU,
Gabriel VASILE, Adrian ȘERBĂNESCU

Prezentarea va aduce în atenția comunității științifice un proiect de cercetare, inițiat în anul 2017, care își propune explorarea Așezării Civile Est de la Noviodunum. Prin urmare, vom prezenta rezultatele

preliminare ale cercetării întreprinse în perioada 2017-2020. Cele patru campanii desfășurate au scos la iveală un nivel medio-bizantin, care constă în descoperirea urmelor unui bordei și o necropolă de inhumație.

Punctul Așezarea Civilă Est nu a fost cercetat până la acest proiect, fiind cu atât mai interesant cu cât a fost afectat de conflictele militare și de programele agricole și industriale din perioada comunistă, identificate în straturile superioare.

The presentation will bring to the attention of the scientific community a research project, initiated in 2017, which aims to explore the Eastern Civil Settlement at Noviodunum. Therefore, we will present the preliminary results of the research undertaken between 2017-2020. The four campaigns conducted revealed a mid-Byzantine level consisting of traces of a dwelling and an overlapping necropolis.

The Eastern Civil Settlement point was not researched until the present project, making it all the more interesting as it was affected by the military conflicts of the early 20th century and the agricultural and industrial programs of the communist period, identified in the upper strata.

Noi dovezi arheologice ale migratorilor târzii în Dobrogea

Cristina PARASCHIV-TALMAȚCHI, Gabriel CUSTUREA, Constantin ȘOVA

Ca fost teritoriu al Imperiului bizantin sau doar ca rută scurtă spre capitala acestuia, Constantinopol, și spre teritoriile nord balcanice, Dobrogea s-a aflat continuu în atenția populațiilor venite din regiunea nord-pontică, care, aflate în procesul de migrație, vor coplesi cu amploarea acțiunilor lor aproape întreaga provincie în secolele VI-XIII. Cu staționări mai lungi sau doar în trecere, fiecare populație migratoare și-a lăsat, mai mult sau mai puțin, amprenta asupra populației, culturii și istoriei provinciei. Prezența unora dintre acestea este sugerată de diverse artefacte descoperite în spațiul istro-pontic, precum: disc pentru împletitură de păr (secolul al X-lea), amulete cu cal și călăreț (secolele X-XI) și pandantiv în formă de frunză, cu decor ajurat (secolele X-XI). Obiectele ce vor fi prezentate, inedite, sunt atribuite migratorilor târzii, maghiari și pecenegi.

New archaeological evidence of late migrants in Dobruja

As a former territory of the Byzantine Empire or only as a short route to its capital, Constantinople, and to the northern Balkan territories, Dobruja was constantly in the attention of the populations from the North Pontic region, who, in the process of migration, will overwhelm with the extent of their actions almost the entire province in the 6th-13th centuries. With longer stays or just passing through, each migrant population has left, more or less, its mark on the population, culture and history of the province. The presence of some of them is suggested by various artifacts discovered in the Istro-Pontic space, such as: disc for braiding hair (10th century), amulets with horse and rider (10th-11th centuries) and leaf-shaped pendant with openwork decoration (10th-11th centuries). The objects that will be presented, unique, are attributed to the late migrants, Hungarians and Pechenegs.

The first parish churches from Transylvania in Middle Ages: charters versus archaeological records

Maria CRÎNGACI ȚIPLIC

In terms of the literature, the topic of medieval parishes in Transylvania is one that has rarely been dealt with, and as such there are no synthesis works or solid monographic studies on the subject. The topic becomes sensitive if one turns to the period before the existence of parish churches and towards the beginnings of parish activity in Transylvania, as these touch upon controversial aspects connected to: the start of Christianity, the chronology of when a certain community (or communities) adopted Christianity, the degree to which Christianity spread, the date when the bishopric of Transylvania was established, the erection of the first churches and, eventually, the onset of a parish system. Despite

the fact that specialists excel in theories regarding the existence of an early / generalized Christianity both in Transylvania and the area north of the Danube – the main indicator being the radical change in funerary practices (from the funerary ritual of incineration to inhumation, a phenomenon dated between the 7th and the 10th century) or certain artifacts (encolpions, molds for crosses, certain jewelry items) – no religious edifices (chapels / churches / monasteries) dated before the middle of the 10th century have been identified from an archaeological and architectural perspective. Based on the archaeological evidences and charters, the first section of the paper briefly deals with the spread of the first Christian communities in Transylvania. The second part of the paper examines the rise of the first ecclesiastical edifices and of the cemeteries around them from the perspective of archaeological researches, and then it focuses on the onset of the parish churches and their spread in Transylvania.

Inventory of late antique and medieval ports along the Western Black Sea

Preslav PEEV, Alkiviadis-Alexandros GINALIS,
Grigori SIMEONOV

The study aims to investigate the historical and economic use of the Bulgarian coastline, which is an integral part of wider port networks and maritime connectivity of the Black Sea and the Mediterranean. A systematic archaeological research of the topographic evolution of the coast in association of the functionality of port sites and other coastal facilities during Late Antiquity and the Middle Ages shall provide new data on the development of coastal life and especially the nature of marine resources and industrial exploitation in context of maritime commerce.

Building upon this base, the research project emphasizes on the analysis of the palaeogeographic environment linked to the Black Sea level fluctuations in areas of preselected archaeological sites. By using orthophotography and 3D shooting, as well as geoarchaeological data of the landscapes, the investigation complements the already existing archaeological information. Latter will eventually be used for the study of network patterns and comparative studies of port hierarchies and interrelated functionalities of coastal infrastructures. This eventually will provide a new platform for a better understanding of maritime economy as well as social and cultural connectivity throughout the Black Sea region.

It can often be observed that ancient port sites show a continuation to the medieval or Ottoman periods and some of them even up to modern times. However, a different utilization of the coastal landscape and its connectivity to the maritime networks is given due to physical changes of the coastline caused by the rise of sea-level, migration and political or ethnic changes of the coastal population etc. The initial stage of the research programme focuses on collecting and analysing relevant secondary literature, information from medieval to post-medieval nautical charts and Periploi as well as historiographical accounts in written sources. These will be set against the already published archaeological data of in total 33 registered ports, harbours and anchorages along the Bulgarian Black Sea coast.

Cercetările arheologice de la Noviodunum. Turnul de Colț – Intramuros

Aurel-Daniel STĂNICĂ, Marian MOCANU, Niculina DINU,
Ștefan HONCU, Gabriel VASILE, Gabriel GRUMĂZESCU,
Bogdan CHIRILOAIE, Andrei BALTAG

Cercetările arheologice din campaniile 2019 și 2020 au continuat la nord de Turnul de Colț, în intramuros, secțiunile TC 5 și TC 1, unde nivelurile medio-bizantine au făcut obiectul noilor investigații arheologice. Înlăturarea maritorilor în anul 2008 a creat o suprafață, care prezenta o diferență de nivel datorată etapelor diferite în care s-a realizat cercetarea.

Orizontul de înmormântări din perioadă medio-bizantină, complexele menajere, locuințele, zidurile unui edificiu cu contraforți marchează locuirea din secolele XIII-XIV în zona sud-estică a platoului cetății.

The archaeological researches at Noviodunum. The Corner Tower - Intramuros

The archaeological researches during the 2019 and 2020 campaign continued to the north of the Corner Tower, inside the walls, sections TC 5 and TC 1, where the Middle Byzantine levels were the subject of new archaeological investigations. The removal of the witnesses in 2008 created an area that had a level difference due to the different stages in which the research was conducted.

The horizon of burials from the Middle-Byzantine period, the household complexes, houses, the walls of a building with buttresses mark the dwelling from the 13th-14th centuries in the south-eastern area of the fortress plateau.

Câteva observații asupra podoabelor și accesoriilor vestimentare din tezaurul de la Țifești (jud. Vrancea)

Silviu OȚA

Publicat pentru prima dată în anul 1916, de către Constantin Moisil, tezaurul de la Țifești (fostul județ Putna), a rămas pentru o lungă perioadă în uitare, fiind cel mult menționat în diverse articole. Istoria sa este una mai puțin obișnuită. Găsit întâmplător în anul 1912, a intrat imediat în atenția numismaților. Începerea primului război mondial a avut drept consecință evacuarea tezaurului țării în Rusia, printre piesele trimise fiind și tezaurul recent descoperit la Țifești. În timp, va fi returnat statului român, piesele ajungând la Muzeul Național de Artă al României, apoi fiind transferate, sub formă de custodie, la Muzeul Național de Istorie a României.

Creșterea descoperirilor arheologice asemănătoare determină reluarea discuției, fie și numai asupra podoabelor și accesoriilor vestimentare din tezaur. Pe baza noilor descoperiri, putem încadra mai precis din punct de vedere cronologic aceste artefacte, dar și aria lor de difuzare. Putem preciza originea motivelor decorative și influențele externe în bijuteria locală, precum și eventualele rute comerciale pe care au circulat diferitele piese.

Rolul și însemnătatea vakif-urilor în Dobrogea

Radu-Ștefan VERGATTI, Cristina-Narcisa VERGATTI

În cele cinci veacuri de stăpânire a Dobrogei de către Sublima Poartă au fost create în acea regiune vakif-uri. Aceste fundații religioase, cu rol cultural, social, politic, au contribuit la ridicarea și impunerea civilizației otomane în Dobrogea. Dovadă în acest sens este ridicarea unor orașe otomane ca Babadag, Medgidia, Tulcea, Constanța (Kustenge), Mangalia. Călători străini, ca Evlia Celebi, au remarcat în scris succesul acestei instituții în Dobrogea. Succesul s-a datorat și unui statut juridic special pe care l-au avut aceste instituții pe tot cuprinsul Sublimei Porți.

In the five centuries of Dobruja's domination by Sublime Porte, vakfs were created in that region. These religious foundations, with a cultural, social, political role, contributed to the rise and imposition of the Ottoman civilization in Dobruja. Proof in this sense is the construction of Ottoman cities such as Babadag, Medgidia, Tulcea, Constanta (Kustenge), Mangalia. Foreign travelers, such as Evlia Celebi, noted the success of this institution in Dobruja. The success was also due to the special legal status that these institutions had throughout the Sublime Porte.

Analiza antropologică a materialului scheletic medieval de la Dridu *La Metereze* (jud. Ialomița, România)

Gabriel VASILE

La Dridu, în punctul *La Metereze*, au fost efectuate cercetări arheologice cu caracter de salvare, care au demarat în anul 1979 și au continuat la începutul anilor '80 ai secolului trecut, sub conducerea

arheologului Viorica Enăchiuc-Mihai. Acestea au fost prilejuite de amenajarea unui lac de acumulare de pe cursul Ialomiței și au pus în evidență șapte niveluri succesive de locuire, începând din neolitic timpuriu (aceramic) și până în secolul al XVIII-lea. Perioadei medievale îi revin ultimele două niveluri de locuire, încadrate cronologic în secolele XII-XIII și XIV-XVIII. Pentru primul orizont funerar este important de subliniat faptul că, pentru prima dată în Muntenia, s-a pus în evidență o așezare fortificată cu șanț de apărare. Așezarea are două faze de locuire; în cea de-a doua fază (secolele XII-XIII) a fost încadrată și necropola (sătească, aferentă unei așezări de tip rural). Necropola este plană, de inhumatie, cu schelete orientate vest-est, în decubit dorsal, cu brațele poziționate pe piept, pe abdomen sau întinse pe lângă corp și cu picioarele întinse. Dintre piesele de inventar amintim cercei, bumbi, cuțite, verigi, catarama, arșice sau vârfuri de săgeți. Din păcate, nu cunoaștem cu exactitate numărul total al scheletelor cercetate în punctul *La Metereze*. Cel de-al doilea orizont funerar este mai larg și a fost încadrat în limita secolelor XIV-XVIII.

Din punct de vedere antropologic au fost analizate 40 de schelete, ce provin din ambele orizonturi funerare medievale. Analiza antropologică a urmărit stabilirea numărului minim de indivizi, evaluarea stării de conservare și de reprezentare a materialului scheletic. A fost alcătuit profilul demografic (prin determinarea sexului și estimarea vârstei la deces), iar cu ajutorul tabelelor de mortalitate a fost calculată speranța de viață la naștere și probabilitatea de deces. Caracteristicile morfometrice și calculul staturii scheletice au fost evidențiate prin prelevarea de măsurători (craniene și postcraniene) și interpretarea acestora. De asemenea, starea de sănătate a indivizilor a fost observată pe baza modificărilor patologice dentare și osoase ale defuncțiilor. În legătură cu acestea, dar și în vederea stabilirii biodistanțelor (inter- și intrapopulaționale), au fost înregistrate numeroase caractere epigenetice (dentare, craniene și postcraniene). Nu în ultimul rând, a fost investigat stilul de viață al comunităților medievale de la Dridu *La Metereze*, pe baza unor observații asupra markerilor din categoria stresului biomecanic (gradul de dezvoltare al entesofitelor, calculul asimetriei osoase și al dimorfismului sexual).

Analiza antropologică s-a desfășurat în cadrul proiectului postdoctoral finanțat de UEFISCDI – *Înainte și după moarte. O perspectivă bioarheologică asupra populațiilor din necropole medievale din Muntenia* (BioArchMed) – cod: PN-III-P1-1.1-PD-2019-0351.

At Dridu, La Metereze point, rescue archaeological researches were carried out, which started in 1979 and continued at the beginning of the 80's of the last century, under the leadership of the archaeologist Viorica Enăchiuc-Mihai. These were occasioned by the arrangement of an accumulation lake on the Ialomița river and highlighted seven successive levels of habitation, starting from the early Neolithic (aceramic) and up to the 18th century. The last two levels of habitation belong to the medieval period, chronologically framed in the 12th-13th and 14th-18th centuries. For the first funerary horizon, it is important to emphasize that, for the first time in Muntenia, a fortified settlement with a defence ditch was highlighted. The settlement has two phases of habitation; in the second phase (12th-13th centuries) the necropolis (village, afferent to a rural settlement) was included. The necropolis is plane, inhumation only, with skeletons oriented west-east, lying on the back, with the arms positioned on the chest, abdomen or lying next to the body and with the legs outstretched. Among the inventory pieces, we mention earrings, bumps, knives, links, buckles, knucklebones or arrowheads. Unfortunately, we do not know exactly the total number of skeletons researched at La Metereze. The second funerary horizon is wider and was framed within the limits of the 14th-18th centuries.

From the anthropological point of view, 40 skeletons were analyzed, coming from both medieval funerary horizons. The anthropological analysis aimed at establishing the minimum number of individuals, evaluating the state of conservation and representation of the skeletal material. The demographic profile was compiled (by determining sex and estimating age at death), and with the help of mortality tables, life expectancy at birth and probability of death was calculated. The morphometric characteristics and the calculation of the skeletal stature were highlighted by taking measurements (cranial and postcranial) and interpreting them. Also, the health status of individuals was observed based on dental and bone pathological changes of the deceased. In connection with these, but also in order to establish the biodistances (inter- and intrapopulation), numerous epigenetic characters (dental, cranial and postcranial traits) were registered. Last but not least, the lifestyle of medieval communities in Dridu La Metereze was

investigated, based to the observations on markers in the category of biomechanical stress (the degree of development of enthesophytes, calculation of bone asymmetry and sexual dimorphism).

The anthropological analysis was carried out within the postdoctoral project funded by UEFISCDI – Before and after death. A bioarchaeological perspective on the populations from medieval necropolises of Greater Wallachia (BioArchMed) - code: PN-III-P1-1.1-PD-2019-0351.

Cercetarea arheologică pentru proiectul de restaurare al cetății Sf. Ladislau (Coronini- Culă, județul Caraș Severin). Scurtă prezentare a proiectului și câteva întrebări vechi și noi

Ana Cristina HAMAT, Ștefan GEORGESCU,
Cristian ROMAN, Florela VASILESCU

Cetatea Sf. Ladislau este situată în prezent pe malul românesc al Dunării, în Banat, județul Caraș-Severin și este una dintre fortificațiile cu zid din piatră, care păzeau granița sudică a Ungariei medievale. Ea a fost datată, în ultima sa fază, în secolul al XV-lea, fiind ridicată pe un platou aflat în vârful dealului numit de către localnici „Culă”. În primăvara anului 2019, cetatea medievală a devenit subiectul unui amplu proces de restaurare, necesitând prin urmare și săpături arheologice.

Înainte de începerea cercetărilor arheologice, echipa a adunat toate informațiile disponibile despre istoria satului și a cetății Coronini. Astfel, pe baza documentelor medievale, știm că soarta cetății este strâns legată de războiul dintre Regatul Maghiar și Imperiul Otoman, un război început la sfârșitul secolului al XIV-lea. Prin urmare, la începutul secolului al XV-lea, Dunărea a devenit front de război, acesta fiind momentul în care, conform documentelor, cetatea a fost construită cu scopul principal de a apăra granița sudică. Din cauza schimbărilor politice, fortăreața Sf. Ladislau nu a mai jucat un rol major după domnia lui Sigismund de Luxemburg și a intrat încet în uitare, până când otomanii reușesc să o cucerească. Sfârșitul a venit însă de mâna oamenilor ei, care i-au distrus zidurile și au furat piatra pentru a-și construi casele, inventând apoi povești fanteziste pentru a se dezvinovăți.

După câteva sute de ani, povestea spusă de către documente va fi completată în cele din urmă și cu datele arheologice. Cercetarea preventivă încearcă să răspundă la vechile întrebări despre construcția cetății și ridică în același timp noi probleme atât arheologilor cât și istoricilor și restauratorilor.

Preventive archaeological excavation for the restoration project of fortress St. Ladislau (Coronini- Culă, Caraș- Severin county, Romania). Short presentation of the project and some old and new questions

St. Ladislaus fortress is a stone made fortification from the southern border of the medieval Kingdom of Hungary, nowadays situated on the Romanian bank of Danube, in Caraș- Severin County, Banat region. The stronghold has been dated in its last phase in the 15th century, and located on a plateau on top of the hill called by locals "Culă". In the spring of 2019, the medieval fortress undergoes a process of restoration which needed also archaeological excavation.

Prior to the excavations, the team gather all the information about Coronini history. Today we know from the medieval documents, that the faith of the fortress is related with the war between the Hungarian Kingdom and the Ottoman Empire, a war started at the end of the 14th century. Hence, at the beginning of the fifteenth century, the Danube became a war front. This is the moment when, according to documents, the fortress was built with the main purpose to defend the southern border of the kingdom. Because of the changes in the politics of the realm, St. Ladislaus fortress did not play a major role anymore after Sigismund of Luxembourg's reign and slowly became forgotten until the Ottomans succeed to conquer it. The end came by the hands of men, who destroyed its walls and stole the stone for theirs houses and after that, they invented fancy stories to cover up the destruction.

After several hundreds of years, the story told by the documents will be finally completed with the archaeological data. The preventive archaeological excavations try to response to old questions about the construction of the fortress and in the same time raises new problems for the archaeologists, historians and restaurateurs.

WORKSHOP ARHEOLOGIA OTOMANĂ ÎN ROMÂNIA

Several aspects related to spring water fountains presence in Romanian Dobruja

Ștefan MANOLESCU

In a region constantly affected by drought, and (besides Danube), with very few permanent rivers, human settlements in Dobruja are strongly dependent on local underground water resources. Dependent on local geology and geomorphology, two main techniques were used in the water harvest process: by fountains and wells where the phreatic water is at high depths, and with spring water fountains in the places where springs are present. Due mainly to this reason, most part of the spring water fountains are located in the southwestern part of Romanian Dobruja, area formerly inhabited by Turks and Bulgarians. The present study resume the (still ongoing) work made in the last two years concerning data gathering related not only to spring water fountains' presence in Romanian part of Dobruja, but also to their actual state, in order to identify those with historical and cultural value, for a later requirement for official protection. The information sources were initially the military maps made by Romanian Army in several editions, together with isolated historical data found in regional descriptions (i.e. old drawings), or articles. In the field however, much value was added by local peoples (especially shepherds), that helped the identification of other spring water fountains or confirmed the absence for some of these. In other occasions, satellite data was also useful. The spring water fountain architecture follows one main purpose: providing water for a relatively big number of domestic animals at once, while maintaining its quality. Although the fact that humans also can use the water delivered by them is subsidiary, it determined a care for esthetical aspect that in some particular cases reveals interesting local habits. There are several dangers that affect these structures. For those located in villages, the main one is the lack of knowledge at local level concerning their architectural beauty, together with the absence of technical skills that otherwise would have helped the reconstruction of affected parts in the same way as the original ones. Minor or major interventions affect these fountains, and there are very few that have the original structure unspoiled. Concerning the spring water fountains placed outside villages (or in former ones) two other risk factors have been identified. One of them may appear if for any reasons the water source stops. In this case even the people that use it daily (almost always local shepherds) will try to bring the water in troughs with rudimentary methods, affecting therefore the main structure, or the fountain will be completely abandoned, fact that will accelerate its degradation by natural elements. In other cases, the vandalism derived from believe in local legends about ancient treasures hidden in fountains' structures will dramatically alter their aspect.

Analiza faunei din așezarea medievală de epocă otomană (secolele XVI – XVII) de la Pazvant – Cheia (jud. Constanța). Date preliminare

Valentin RADU, Valentina VOINEA,
Bartłomiej SZMONIEWSKI, Adrian BĂLĂȘESCU

Cercetările arheologice efectuate pe Valea Casimcei, în cadrul proiectului româno-polon *Central Dobrudja - Landscape Changes and Human-Environment Interactions from Neolithic to Middle Ages* (2014 – 2016), au permis identificarea unor situri noi, printre ele numărându-se punctele Cheia – Pazvant II (așezare rurală de epocă otomană) și Cheia Pazvant I (necropola acesteia). Fauna din punctul Cheia - Pazvant II (com. Grădina, jud Constanța) provine dintr-o așezare rurală, datată în secolele XVI – XVII, și se constituie printre puținele așezări otomane din Dobrogea studiate din punct de vedere arheozoologic. Resturile faunistice prezintă toate caracteristicile unor deșeuri menajere. Au fost identificați mai mulți taxoni: o specie de pește – crap, două specii de păsări – găină și găscă și zece specii de mamifere – vită, oaie, capră, cal, măgar, câine, pisică, lup, vulpe și iepure de câmp. Cele mai numeroase sunt fragmentele de mamifere care reprezintă 93,19 %, acestea fiind urmate de cele de păsări (6,33%) și pești (0,48%). Activitatea de creștere a animalelor este dominantă, principalele specii întâlnite în cadrul eșantionului fiind

bovinele, urmate de oi și capre. Acestea erau exploatate de o manieră mixtă, atât pentru produsele lor secundare, cât și pentru carne. Indici legați de consumul carnat al calului sunt prezenți de o manieră redusă. Porcul este absent în cadrul eșantionului faunistic cea ce ne confirmă existența unor cutume religioase impuse în alimentație caracteristice, în cazul de față, comunității musulmane. Această lucrare a fost susținută în cadrul programului de cercetare româno-polonez *Dynamic of Biodiversity of the Central Dobrudja from Neolithic to the Ottoman Empire times* și al proiectului UEFISCDI Patcult#Ro.

Analyse de la faune provenant de l'établissement médiéval ottomane des XVIe - XVIIe siècles de Pazvant (dép. de Constanța). Données préliminaires

*Les recherches archéologiques menées dans la vallée de la rivière Casimcea, dans le cadre du projet roumano-polonais Central Dobrudja - Landscape Changes and Human-Environment Interactions from Neolithic to Middle Ages (2014 – 2016), ont permis d'identifier de nouveaux sites, parmi lesquels les points Cheia - Pazvant. II (établissement rural de l'époque ottomane) et Cheia Pazvant I (la nécropole). La faune du Cheia - Pazvant II (com. Grădina, dép. Constanța) provient d'un établissement rural datant des XVIe - XVIIe siècles qui est parmi les très rares sites musulmans de Dobrogea étudiés d'un point de vue archéozoologique. Les restes de faune ont toutes les caractéristiques des déchets ménagers. Plusieurs taxons ont été identifiés: une espèce de poisson - la carpe, deux espèces d'oiseaux - le poulet et l'oie et dix espèces de mammifères - bovins, moutons, chèvres, chevaux, ânes, chiens, chats, loups, renards et lièvres. Les plus nombreux sont les restes de mammifères qui représentent 93,19%, suivis par ceux des oiseaux (6,33%) et des poissons (0,48%). L'activité de l'élevage est dominante, les principales espèces présentes dans l'échantillon étant le bétail suivi des ovins et caprins. Ils ont été exploités de manière mixte, tant pour leurs sous-produits que pour la viande. Les indices liés à la consommation de viande de cheval sont présentes de manière réduite. Le porc est absent de l'échantillon faunique ce qui confirme l'existence de coutumes religieuses imposées dans le régime alimentaire caractéristique, dans ce cas, de la communauté musulmane. Ce travail a été soutenu dans le cadre du programme de recherche roumano-polonais *Dynamic of Biodiversity of the Central Dobrudja from Neolithic to the Ottoman Empire times* et du projet UEFISCDI Patcult#Ro.*

Ceramica otomană descoperită în Cetatea Hârșova

Niculina DINU

Campaniile arheologice desfășurate în cetatea Hârșovei în anii 1962 – 63, 1987, 1994, 1997, 2007 – 2008 alături de cercetarea din acest an au adus la lumină o serie de fragmente de ceramică otomană a căror datare se plasează între secolele XVI și XVIII. Ca număr s-a putut observa predominarea fragmentelor de cești, farfurii sau boluri produse la Kutahya, în secolul al XVIII – lea. Un număr mic din acestea aparțin atelierelor de la Iznik databile până la sfârșitul secolului al XVI – lea. Între ele se remarcă 6 fragmente databile din perioada de tranziție (1550 – 1570) și până la sfârșitul secolului al XVI-lea. Cele mai puține descoperiri de-a lungul anilor au fost cele de ceramică de Milet (secol XV – maxim prima jumătate a secolului al XVI – lea), doar trei fragmente. În acest an, cercetarea a indicat prezența acestora pe o suprafața mai mare în zona denumită Turnul Comandant. Chiar dacă au fost găsite în gropi la un loc cu ceramică smălțuită și de Kutahya, existența lor în aria cetății e ceva firesc pentru traseul urmat de ceramica de Milet dinspre Mediterana, prin Marea Neagră pe Dunăre și de aici spre capitalele Țărilor Române. De remarcat este faptul că fragmentele nu fac parte din produsele de Milet frecvent întâlnite în spațiul românesc. Tot de remarcat este prezența unui fragment de maiolică valenciană din secolul al XV – lea. În mod firesc acestor descoperiri li se adaugă fragmente de porțelan chinezesc databil în mare parte în secolul al XVIII – lea. Este o dovadă a asocierilor făcute de societatea otomană de-a lungul secolelor: maiolica și ceramică de Milet în perioada timpurie, porțelanul chinezesc cu ceramică de Iznik și Kutahya pentru perioada de glorie.

Ottoman pottery discovered in Hârșova Fortress

The archaeological campaigns carried out in the fortress of Hârșova in the years 1962 - 63, 1987, 1994, 1997, 2007 - 2008 together with this year's research brought to light a series of fragments of Ottoman pottery whose dating is between the 16th and 18th centuries. As a number, it was possible to observe the predominance of fragments of cups, plates or bowls widely produced in Kutahya, in the 18th century. A small number of them belong to the Iznik workshops dating until to the end of the 16th century. Among them are 6 fragments dating from the transition period (1550 - 1570) and until the end of the 16th century. The fewest discoveries over the years were those of Miletus pottery (15th century - maximum first half of the 16th century), only three fragments. This year the research has indicated the presence of these on a larger surface in the area called the Commander Tower. Although they were found in pits together with glazed pottery and Kutahya, their existence in the fortress area is natural for the route followed by the pottery of Miletus from the Mediterranean, through the Black Sea on the Danube and here to the capitals of the Romanian Lands. It should be noted that the fragments are not part of the Miletus products frequently found in Romania. Also noteworthy is the presence of a fragment of Valencian majolica from the 15th century. Naturally to these discoveries are added fragments of Chinese porcelain dating largely to the eighteenth century. It is a proof of the associations made by the Ottoman society over the centuries: the majolica and pottery of Miletus in the early period, the Chinese porcelain with pottery of Iznik and Kutahya for the period of glory.

Mărturii arheologice cu privire la perioada otomană din Timișoara

Adriana GAȘPAR

Proiectele edilitare care au fost demarate în ultimii ani în Timișoara au fost un prilej unic pentru cercetările arheologice concentrate în cea mai mare parte în centrul istoric al orașului. Cu ocazia acestor lucrări au fost clarificate aspecte din trecutul orașului, în cea mai mare parte din perioada de administrare otomană (1552-1716), fiind observate mai multe elemente de evoluție a Timișoarei, cu etapele de dezvoltare într-un oraș otoman. Cercetările arheologice au fost efectuate în zone care au suprapus perimetrul orașului fortificat, respectiv în limita celor două suburbii. Prin urmare, au fost scoase la lumină elemente din trama stradală în care străzile erau podite cu lemn, case construite din același material, unele cu una sau mai multe încăperi sau cu anexe gospodărești, gropi de provizii și fântâni. Au fost surprinse și trei lăcașuri de cult, fiecare având câte un cimitir situat în imediata apropiere, dar și o baie care a servit în principal la pregătirea trupească a credincioșilor pentru săvârșirea ritualului de rugăciune. Cetatea otomană a fost prevăzută cu un sistem defensiv format din palisadă cu val de pământ și șanț de apărare, linii de fortificare care înconjurau orașul otoman, respectiv cele două suburbii ale sale. Din punct de vedere al culturii materiale a rezultat și o cantitate impresionantă de artefacte din metal, piatră, sticlă, lemn, dar și oase de animale și păsări, fragmente de pielărie, scoici și sâmburi de la mai multe tipuri de fructe. Cea mai bine reprezentată a fost ceramica, cu fragmente care au aparținut categoriilor diverse de obiecte dintre care se remarcă vesela de lux și vesela uzuală.

Archaeological evidence on the Ottoman period in Timișoara

The urban projects that took places in recent years in Timisoara have been a unique opportunity for archaeological research concentrated mostly in the historical center of the city. On the occasion, aspects from the city's past were clarified, mostly during the Ottoman period (1552-1716), being observed several elements of Timisoara's evolution, with the development stages in an Ottoman town. Archaeological research was carried out in areas that overlap the perimeter of the fortified town, respectively within the two suburbs. Therefore, elements of the street network, in which the streets were paved with wood, houses built of the same material, some with one or more rooms or household anexes, supply pits and wells were brought to light. The ruins of three religious buildings were also discovered, each with a cemetery located in the immediate vicinity, but also the foundations of a bath that served mainly for the preparation of the believers for the prayer ritual. The Ottoman fortress was provided with

a defensive system consisting of a palisade, earth wave and a defensive ditch, fortification lines that surrounded the Ottoman town and its two suburbs. Related to the material culture, an impressive amount of artifacts made of metal, stone, glass, wood, animal and bird bones, fragments of skin, shells and seed from several types of fruits resulted. The best represented was ceramics, with fragments that belonged to various categories of objects, including luxury tableware and common vessels.

Cetatea medievală de la Hârșova în surse cartografice rusești recent descoperite (sec.XVIII)

Constantin NICOLAE, Aurel-Daniel STĂNICĂ, Mihai Anatolii CIOBANU

Asemeni tuturor cetăților otomane din Dobrogea, cetatea de la Hârșova a fost prea puțin cunoscută până astăzi. În lipsa unor cercetări arheologice doar câteva documente, -și acestea puse adesea sub semnul întrebării, erau singurele surse care prezentau imaginea unei fortificații puternice. Cucerirea Dobrogei la începutul secolului al XV-lea implică după sine și preocupările otomanilor față de îngrijirea și repararea cetății existente, cuceritorii fiind motivați de importanța strategică și militară a regiunii. Integrarea în sistemul politic, militar, administrativ, economic și social al noi provincii otomane a reprezentat pentru Hârșova o nouă etapă istorică de o relevanță aparte. Important centru fortificat, cu rol militar ce găzduia o garnizoană importantă, dar și o însemnată funcție economică dată de port, de accesul la principalele drumuri care traversau Dobrogea și punct de trecere al Dunării, care oferea o legătură cu drumurile transcarpatice. Aceste aspecte, a conferit Hârșovei în cadrul administrativ otoman organizarea orașului și a ținutului din jur integrat unei kazale. Imaginea cetății otomane era cunoscută, îndeosebi litografiilor dateate în 1826, care înfățișau o cetate impunătoare. Documentul cartografic publicat de von Moltke în 1856, care reprezintă cel mai vechi plan al cetății și orașului Hârșova, consemna o impunătoare fortificație bastionară, ce închidea perimetrul cuprins între Dealul Cetății și Dealul Belciug. Plecând de la acest plan, adăugând câteva descrieri sumare, constatam o lipsă a datelor privind cetatea otomană. Astfel, ne-am îndreptat atenția spre izvoarele cartografice, încercând să identificăm noi planuri și hărți, care să permită o lămurire evoluției fortificației otomane. În articolul de față prezentăm câteva dintre planurile cetății de la Hârșova descoperite recent în arhivele de la Kiev și Moscova. Acestea sunt deosebit de importante și vor analizate critic, în raport cu rezultatele obținute în cercetarea arheologică de până acum și sursele documentare. Planurile descoperite se constituie în surse de cercetare noi, originale, și permit o mai bună cunoaștere a situației fortificației de la Hârșova în scurgerea secolelor XVIII-XIX.

Medieval fortress from Hârșova in recently discovered russian cartographic sources (18th century)

Like all the Ottoman fortresses in Dobrogea, the fortress of Hârșova has been too little known to this day. In the absence of archaeological research, only a few documents, and these were often questioned, were the only sources that presented the image of a strong fortification. The conquest of Dobrogea at the beginning of the 15th century also involved the Ottomans' preoccupations regarding the care and repair of the existing fortress, the conquerors being motivated by the strategic and military importance of the region. The integration of the new Ottoman province in the political, military, administrative, economic, and social system represented for Hârșova a new historical stage of a special relevance. Important fortified centre, with a military role that housed an important garrison, as well as a significant economic function given by the port, by the access to the main roads that crossed Dobrogea and Danube crossing point, which provided a connection with the Transcarpathian roads. Within the Ottoman administrative framework, these aspects gave Hârșova the organization of the city and of the surrounding land integrated into a kaza. The image of the Ottoman fortress was known, especially to the lithographs dated 1826, which depicted an imposing fortress. The cartographic document published by von Moltke in 1856, which represents the oldest plan of the fortress and the city of Hârșova, recorded an imposing bastion fortification, which closed the perimeter between the Citadel Hill and the Belciug Hill. Starting from this plan, adding some brief descriptions, we find a lack of data on the Ottoman fortress. Thus, we turned our attention to the cartographic sources, trying to identify new plans and maps which

would allow a clarification of the evolution of the Ottoman fortification. In this presentation we present some of the plans of the Hârșova fortress recently discovered in the archives of Kiev and Moscow. These are particularly important and will be critically analysed, in relation to the results obtained in the archaeological research so far and the documentary sources. The discovered plans constitute new, original sources of research, and allow a better knowledge of the situation of the fortification from Hârșova over the 18th-19th centuries.

Analiza arheozoologică a nivelului otoman din cetatea Ulmetum (județul Constanța)

Alexandra Elena CABAT, Simina Margareta STANC, Luminița BEJENARU

Resturile faunistice descoperite în nivelul otoman al cetății Ulmetum sunt descrise în termeni de frecvență (număr de resturi și număr minim estimat de indivizi), precum și de caracteristici de exploatare (selecție în funcție de vârstă și sex). Au fost identificate resturi de păsări și mamifere, predominante fiind speciile domestice. Cea mai frecventă specie în eșantion este bovina domestică (*Bos taurus*), fiind urmată de oaie/capra (*Ovis aries/Capra hircus*) și apoi de cal (*Equus caballus*). Mai rare sunt resturile de porc (*Sus domesticus*) și câine (*Canis familiaris*), dintre speciile domestice, precum și de iepure de câmp (*Lepus europaeus*) și bour (*Bos primigenius*), ca specii sălbatice. Studiul include și o comparație cu nivelul roman al cetății, evidențiindu-se variații diacronice din perspectivă arheozoologică.

Archaeozoological analysis of the Ottoman level in the Ulmetum Fortress (Constanța County)

*The faunal remains discovered in the Ottoman level of Ulmetum Fortress are described in terms of frequency (number of remains and minimum number of individuals), as well as exploitation characteristics (animal selection according to age and sex). Remains of birds and mammals have been identified, with domestic species predominating. The most common species in the sample is cattle (*Bos taurus*), followed by sheep/goat (*Ovis aries/Capra hircus*) and then horse (*Equus caballus*). Rarer are the remains of pig (*Sus domesticus*) and dog (*Canis familiaris*), among domestic species, as well as hare (*Lepus europaeus*) and aurochs (*Bos primigenius*) as wild species. The study also includes a comparison with the Roman level of the fortress, highlighting diachronic variations from an archaeozoological perspective.*

Pipe otomane descoperite la Mangalia

Corina RADU-IORGUȘ, Laurențiu RADU, Mihai IONESCU

Mangalia, oraș important al Dobrogei otomane, sediu al *kaza*-lei cu același nume, oferă în continuare numeroase materiale arheologice de epocă medievală. Printre artefactele descoperite în ultima perioadă pe care am decis să le publicăm se înscriu pipele otomane, ce ilustrează fragmente ale vieții cotidiene din perioada medievală și modernă. În acest sens am ales pentru această prezentare un număr de 40 de pipe otomane, descoperite recent în Mangalia, în cadrul cercetărilor arheologice efectuate. Acestea se încadrează, din punct de vedere cronologic, în secolele XVII-XIX. În funcție de forma găvanului, pipele aparțin celor trei tipuri principale: cu găvanul rotund (tip care cuprinde majoritatea pieselor), cu găvanul în formă de disc și cu găvanul în formă de clopot. Aceste piese vin să completeze seria pipelor otomane descoperite la Mangalia, publicate în periodicile dobrogene.

Ottoman pipes discovered in Mangalia

Mangalia, an important city of Ottoman Dobrogea, the seat of the khaza-lei of the same name, still offers many medieval archeological materials. Among the artifacts discovered recently that we decided to publish are Ottoman pipes, which illustrate fragments of everyday life from the medieval and modern periods. In this sense, we have chosen for this presentation a number of 40 Ottoman pipes, recently discovered in Mangalia, within the archaeological research carried out. They fall, chronologically,

in the seventeenth and nineteenth centuries. Depending on the shape of the bowl, the pipes belong to the three main types: with the round bowl (type that includes most of the pieces), with the disc-shaped bowl and with the bell-shaped bowl. These pieces come to complete the series of Ottoman pipes discovered in Mangalia, published in Dobrogean periodicals.

Arheologia perioadei otomane în județul Constanța, România

Gabriel CUSTUREA, Aurel MOTOTOLEA

Considerată „cea mai recentă arie de specializare din cadrul arheologiei islamice”, arheologia otomană s-a dezvoltat inegal în diferitele regiuni ale fostului Imperiu otoman. În timp ce în Orientul Mijlociu și Turcia, această ramură a arheologiei a luat amploare, nu același lucru se poate spune despre zona europeană. În ceea ce privește Dobrogea, posesiune otomană până în 1878, lucrurile nu stau mult mai bine. Orașele actuale au suprapus total localitățile din perioada otomană, de multe ori fiind distruse și puținele vestigii care au supraviețuit până în timpurile noastre. Referitor la județul Constanța, cercetări arheologice sistematice au fost desfășurate începând cu sfârșitul anilor 1970 la *Ester* (inclusiv un han) și *Vadu/Karaharman*. De asemenea, în această zonă a fost cercetată, pe parcursul a două campanii succesive, o localitate rurală de secol XVI-XVII. Alte descoperiri, urmate de cercetări, au fost făcute la Mangalia (necropolă), Hârșova (fortăreață), dar cu aceste câteva excepții nu se poate vorbi despre un plan de cercetare sistematică a perioadei, din punct de vedere arheologic. În 2016 au fost efectuate, de către cercetătorul tulcean Aurel Stănică, o serie de investigații cu dronă, al căror scop a fost identificarea unor elemente de fortificații militare otomane (*tabia*). În 2017 și 2018, cercetări arheologice efectuate în Constanța au dus la descoperirea altor artefacte de epocă otomană. Pe de altă parte, muzeele nu au proiecte de cercetare sistematică a acestei perioade, din diverse motive (lipsa personalului specializat în perioadă, subfinanțare etc.). Soluții ? Finanțare adecvată, specializare arheologică și colaborare cu instituții de profil din străinătate.

Archeology of the Ottoman period in Constanța County, Romania

Considered „the youngest area of specialization within Islamic archaeology”, Ottoman archaeology developed unequally in the various areas that belonged to the former empire. While in the Middle East and Turkey, this branch of archaeology developed a lot, not the same can be said about the European area. As for Dobrudja, Ottoman possession until 1878, things are not much better. Current cities have totally overlapped the localities of the Ottoman period, many times being destroyed, also the few remaining vestiges. Regarding to Constanța county, systematic researches were carried out since the late 1970's at Ester (including a khan) and Vadu – Karaharman. Also in this area, a rural settlement from the 16–17 century was researched in a few campaigns. Other discoveries, followed by research, were made at Mangalia (graveyards), Hârșova (fortress and palanka), but with these few exceptions we cannot speak of a systematic research plan of the period from the archaeological point of view. In 2016 a series of investigations were conducted with a drone, focusing on the discovery of some military fortification elements (tabia), undertaken by the researcher from Tulcea, Aurel Stănică. In 2017 and 2018, archaeological research conducted in Constanța led to the discovery of other artifacts from the Ottoman era. On the other hand, museums do not have projects for the systematic research of the period from various reasons (lack of personnel specialized on this period, lack of funds etc.). Solutions? Maybe it would be good to strengthen the partnership with museums and universities from other countries.

Cetățile otomane din Dobrogea în surse cartografice și topografice rusești

Mihai Anatolii CIOBANU

În scurgerea veacurilor XVIII-XIX, Țările Române, alături de teritoriile otomane de-a lungul Dunării, printre care și Dobrogea, au fost teatru a nenumărate conflicte militare ruso-turce. Urmările acestor conflicte și cele ale ocupațiilor rusești în spațiul indicat, nu sunt simțite doar în plan

administrativ, ci și topografic/cartografic. La RG VIA – Arhiva Militar-Istorică de Stat a Rusiei – din Moscova, se află mai multe fonduri în care sunt păstrate nenumărate izvoare topografice și cartografice pentru teritoriul actual al României. În cazul Dobrogei, avem aproximativ 60-80 de planuri și hărți. Unele dintre izvoarele istorice aflate la RG VIA sunt însă doar simple schițe sau copii, fără vreo importanță serioasă pentru cercetarea istorică. Cele mai multe dintre ele pot reprezenta însă un început pentru reanalizarea a ceea ce a fost sistemul de fortificații otomane din Dobrogea. Cetățile Hârșova, Isaccea și Tulcea au ocupat un loc aparte în cercetările conduse de topograful și inginerii armatei ruse la cumpăna secolelor XVIII-XIX, astfel că pentru aceste fortificații avem cele mai multe planuri. La RG VIA se găsesc însă și planuri pentru Constanța, Măcin, Mangalia, planurile unor expediții în Dobrogea, ale unor bătălii, tabere militare, întărituri, cursuri de râuri etc. În general vorbind, este vorba despre fondurile 438, 349, 846. În fondul 349, descoperit în timpul cercetărilor noastre la Moscova, se află, spre pildă: planul localității Măcin cu arătarea atacului sub comanda lui Miloradovici, copie ms., color, 13 ianuarie 1773, 1040x730 mm, 1 f.; planul amplasamentului cetății Constanța, 1834, 1 țol = 50 st.; planul castelului din localitatea Isaccea pe malul Dunării, fațadele și tăieturile turnurilor și zidurilor castelului, color, 1826, 1 țol = 5 st., 350x500 mm, 350x650 mm, 2 f. sau planul amplasamentului armatelor regimentului de blocadă a cetății Tulcea, color, 1834, 1 țol = 250 st., 250x250 mm, 1 f. Toate aceste izvoare istorice urmează să fie copiate, cercetate și publicate într-un album. O parte însemnată a proiectului este în curs de implementare, prin sprijinul AFCN, în cadrul proiectului *[Re]mapping. Arheologia hărților*.

Dobrudjan Ottoman fortresses in Russian cartographic and topographical sources

In the course of the XVIII-XIX centuries, the Romanian Principalities, together with the Ottoman territories along the Danube, including Dobrogea, were the scene of countless Russian-Turkish military conflicts. The consequences of these conflicts and those of the Russian occupations in the indicated space are not only felt administratively, but also topographically / cartographically. At the RG VIA – the Russian State Military and Historical Archive – from Moscow, are several funds in which are preserved countless topographic and cartographic sources for the current territory of Romania. In the case of Dobrogea, we have about 60-80 plans and maps. However, some of the historical sources found at RG VIA are just simple sketches or copies, without any serious importance for historical research. At the same time, most of them can be a beginning for the reanalysis of what was the system of Ottoman fortifications in Dobrogea. The fortresses of Hârșova, Isaccea and Tulcea occupied a special place in the research conducted by topographers and engineers of the Russian army at the turn of the XVIII-XIX centuries, so that for these fortifications we have the most plans. At RG VIA are also some plans for Constanța, Măcin, Mangalia, plans for expeditions in Dobrogea, battles, military camps, fortifications, river courses etc. Generally speaking, we have researched funds 438, 349, 846. In fund 349, discovered during our research in Moscow, are, for example: the plan of the Măcin locality showing the attack under the command of Miloradovici, copy, ms., color, 13 January 1773, 1040x730 mm, 1 f.; plan of the location of the fortress of Constanța, ms., 1834, 1 inch = 50 f.; plan of the castle in Isaccea on the Danube bank, facades and cuts of the towers and walls of the castle, ms., color, 1826, 1 inch = 5 f., 350x500 mm, 350x650 mm, 2 f. or plan of the location of the armies of the blockade regiment of Tulcea, ms., color, 1834, 1 inch = 250 f., 250x250 mm, 1 f. All these historical sources are to be copied, researched and published in an album. A significant part of the project is being implemented, with the support of AFCN, within the [Re] mapping project. Archeology of maps.

Patrimoniul otoman în România: între indiferență îndelungată și asumare treptată

Silvana RACHIERU

Teritoriile românești au fost timp de secole sub controlul și influența Imperiului otoman. De la începutul secolului al XV-lea nu se poate practic vorbi despre o zonă din România contemporană care nu a fost influențată de puternicul imperiu de la sudul Dunării aflat în permanentă expansiune. Dobrogea, partea de vest a țării cu regiunile Oradea și Timișoara / *Temeșvar* și, de asemenea, cetățile de la Dunăre au fost *de facto*, pentru perioade diferite, părți ale Imperiului Otoman. Țara Românească, Moldova și

Transilvania au avut la rândul lor statutul de provincii vasale, fiind percepute de sultanul otoman drept „provinciile sale bine protejate”. În ultimii zece ani se observa prezența în dezbaterile academice a unui aspect special al acestor relații de lungă durată: patrimoniul otoman în România. Istoria comună împărtășită de România și Turcia, prin secolele de referințe politice, între Principatele Române și ulterior România modernă și Imperiul Otoman, a determinat o serie de influențe culturale, artistice și sociale ușor de identificat în zilele noastre. Analiza și dezbaterile acestor influențe au reprezentat un subiect de interes permanent pentru istorici, dar și pentru sociologi, istorici de artă, lingviști etc. Definit frecvent ca moștenire otomană în România, acest fenomen este în fapt vizibil în vocabular, dar și în artă, tradiții, costume. Prezentarea se va concentra pe dezvoltarea recentă a acestui domeniu de interes în mediul academic românesc și asupra modului în care discuțiile au interferat cu discursul public.

Ottoman Heritage in Romania: between Long-term Indifference and Gradual Recognition

Romanian territories were for centuries under varied levels of control from the Ottoman state. From the beginning of the 15th century onwards, it had been no part of what is called today Romania which was not influenced by the growing powerful empire from the south of the Danube. Dobrudja, Western part of the country with Oradea and Timisoara/Temesvar regions and also fortresses from the Danube were de facto, for different periods, parts of the Ottoman Empire. Wallachia, Moldavia and Transylvania enjoyed the status of vassal provinces, still perceived by the Ottoman sultan as "his well-protected provinces." An aspect of this long-term relationship has become more present in the debates in the past ten years: Ottoman Heritage in Romania. Common history shared by Romania and Turkey, through the centuries of political interferences, between the Romanian Principalities and later modern Romania and the Ottoman Empire, determined a series of cultural, artistic and social influences easy to identify in our days. The analysis and debate of these influences permanently represented a subject of interest for historians but also for sociologists, art historians, linguists, etc. Frequently defined as Ottoman Legacy in Romania, this phenomenon is actually visible in vocabulary but also art, traditions, costumes. The presentation will discuss the recent development of this area of interest in Romanian academia on the Ottoman Legacy and how the discussions interfered with public discourse.

Siturile arheologice și monumentele istorice aparținând perioadei otomane înregistrate în Repertoriul Arheologic Național

Marius STREINU

Prezentarea își propune să aducă în discuție Repertoriul Arheologic Național ca bază de date a siturilor arheologice, dar și ca metodă de protecție a acestora. Totodată, vom prezenta situația actuală a siturilor arheologice și a monumentelor de epocă otomană înscrise în RAN și de ce este importantă înregistrarea acestora în bază de date națională. În același timp intenționăm să discutăm metodele prin care intenționăm să îmbunătățim înregistrarea și descrierea siturilor în RAN.

Archaeological sites and historical monuments of the Ottoman period registered in the National Archaeological Repertory

The presentation will discuss the National Archaeological Repertory, both as a database of archaeological sites and as a method for their protection. At the same time, we will present the current status of the archaeological sites and monuments of the Ottoman era registered in NAR and why it is important for them to be integrated in the national database. Moreover, we intend to discuss the methods by which we aim to improve the registration and description of otoman monuments and archaeological sites in NAR.

Cetățile otomane de la Tulcea în surse cartografice recent descoperite

Aurel-Daniel STĂNICĂ, Mihai Anatolii CIOBANU

Pentru secolele XVI-XIX, informațiile istorice și arheologice referitoare la Cetatea Tulcea sunt relativ puține. Despre cetatea turcească, datele sunt contradictorii și departe de a lămuri o parte dintre aceste controverse. Călătorii străini, care au trecut prin regiune, vorbesc, fie de o cetate de formă pătrată, fie un fort cu șapte turnuri. Aceste date au fost punctul de plecare în cercetarea noastră. Astfel, prin consultarea surselor cartografice din arhivele rusești, am reușit să elucidăm parțial misterul cetăților de la Tulcea.

The Ottoman fortresses of Tulcea in recently discovered cartographic sources

For the 16th - 19th centuries, the historical and archaeological information regarding the Tulcea Fortress is relatively little. Regarding the Turkish fortress, the data are contradictory and far from clarifying some of these controversies. The foreign travellers who have passed through the region speak of either a square fortress or a fort with seven towers. These data were the starting point in our research. Thus, by consulting the cartographic sources from the Russian archives, we managed to partially elucidate the mystery of the fortresses of Tulcea.

Proiectul (Re)Mapping. Arheologia hărților. Abordări și perspective

Aurel-Daniel Stănică

În cadrul proiectului, ne-am propus să realizăm o cercetare a siturilor medievale dobrogene dispărute prin abordări alternative, utilizând metode interdisciplinare, prin care să le facem cunoscute specialiștilor din domeniu, dar și publicului larg. Pornind de la noile tendințe în cercetare, utilizarea metodelor moderne interdisciplinare, care prin eficiența și acuratețea lor, oferă în investigarea arheologică instrumente alternative, nedistructive, ce permit achiziționarea unui număr mare și prețios de informații, am abordat subiectul siturilor otomane. Am studiat o serie de surse cartografice inedite, care printr-o cercetare aprofundată vor deveni principalele documente în studierea și aprofundare din punct de vedere istoric a unei regiuni și perioade puțin cunoscute. Un alt aspect deosebit de important al acestui proiect îl reprezintă o tendință în cercetarea românească de a acorda prioritate anumitor perioade istorice. În cazul Dobrogei otomane, perioada a fost cu totul neglijată. În realitate, lipsă de preocupare pentru această perioadă din istoria ținutului dintre Dunăre și Mare, a reprezentat o motivație puternică de a veni cu abordări alternative, care să acopere acest subiect. Cercetarea s-a desfășurat în cadrul proiectului cultural (Re) Mapping. Arheologia hărților este implementat de Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, în parteneriat cu Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Asociația Pro Noviodunum și Asociația Eurocentrica, co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (A.F.C.N.).

The (Re) Mapping. Archeology of maps project. Approaches and perspectives

Within the project, we aimed to conduct a research of medieval sites in Dobrogea that have disappeared through alternative approaches, using interdisciplinary methods, through which to make them known to specialists in the field, but also to the general public. Starting from the new trends in research, the use of modern interdisciplinary methods, which through their efficiency and accuracy, offer in archaeological investigation alternative, non-destructive tools that allow the acquisition of a large and valuable amount of information, we addressed the topic of Ottoman sites. We studied a series of unique cartographic sources, which through an in-depth research will become the main documents in the study and deepening from a historical point of view of a little known region and period. Another particularly important aspect of this project is a trend in Romanian research to give priority to certain historical periods. In the case of Ottoman Dobrogea, the period was completely neglected. In reality, the lack of

concern for this period in the history of the land between the Danube and the Sea, was a strong motivation to come up with alternative approaches to cover this topic. The research was carried out within the cultural project "(Re) Mapping. Archeology of maps" is implemented by the Eco-Museum Research Institute "Gavrilă Simion" Tulcea, in partnership with the Museum of National History and Archeology Constanța, Pro Noviodunum Association and Eurocentric Association, co-financed by the National Cultural Fund Administration (A.F.C.N.).

**Evidența patrimoniului otoman din Dobrogea.
Baza de date spațiale - o soluție obligatorie pentru o abordare profesionistă**

Bogdan ȘANDRIC

Prezentarea urmărește să demonstreze necesitatea utilizării bazelor de date spațiale în procesul evidenței și cărtării profesionale a siturilor arheologice și monumentelor istorice. În momentul prezent există mai multe soluții gratuite sau licențiate, dar cu costuri reduse, care permit configurări rapide ale unui structuri de baze de date fără cunoștințe de programare. Avantajele utilizării unei baze de date rezidă în gestionare eficientă a turturor datelor înregistrate, înregistrarea standardizată, asocierea cu metadate descriptive de calitate și mai ales integrarea cu alte resurse spațiale. Baza de date realizată cu scopul înregistrării patrimoniului arheologic și monumental otoman a fost realizată ținând cont de aceste principii și avantaje.

*Evidence of the Ottoman heritage in Dobrogea.
Spatial database - a mandatory solution for a professional approach*

This presentation aims to demonstrate the need for using spatial databases in the process of professional evidence and mapping of archaeological sites and historical monuments. At this moment there are several free or licensed, but low cost solutions, that allow quick configuration of the database structure, without the need for programming skills. The advantages of using a database lie in the efficient management of all recorded data, standardized recording, association with quality descriptive metadata and especially integration with other spatial resources. The database created for the purpose of registering the Ottoman archaeological and monumental heritage was created taking into account these principles and advantages.

SECȚIA NUMISMATICĂ

Istorie furată, istorie recuperată. Analize XRF ale unui stater tomitan de tip Lysimach timpuriu, recuperat din comerțul internațional de antichități

Emanuel PETAC

Raritatea excepțională a staterilor tomitani timpurii de tip Lysimach, ca și înscrierea lor sunt acum cunoscute. Cu excepția unei singure piese, din colecția Academiei Române, unicat, cu monograma N în exergă, celelalte se aflau în comerțul internațional de antichități. Una dintre acestea, aparținând primei serii de stateri de tip Lysimach a cetății, a fost recuperată recent și se află în colecția Muzeului Național de Istorie a României. Asta ne-a permis efectuarea unor analize de tip XRF, primele asupra acestui rar tip monetar, care au evidențiat similitudinea rezultatului cu cel al pieselor contemporane de la Istros.

We know today the very rare series of early Lysimachus type staters from Tomis. Until the last years, excepting a single coin from the collection of the Romanian Academy (having monogram N on the reverse), all the others were inaccessible being present only on the international market. Recently, one of them was recovered being preserved today in the collection of the History National Museum of Romania. The results of the XRF analysis reflect the similarities with the situation of the contemporary gold coins from Istros.

Din nou despre unele descoperiri elenistice inedite din zona de coastă a Mării Negre

Gabriel M. TALMAȚCHI

Cu puțini ani în urmă autorul a publicat un articol relativ bogat privitor la mai multe descoperiri monetare de perioadă elenistică care au fost realizate în jurul mijlocului secolului XX în zona coloniilor vest-pontice Tomis și Callatis. Noul context politic al vremilor respective din anii 50-60-70 ai secolului trecut și lipsa personalului suficient angajat pentru controlul arheologic al unor lucrări edilitare dezvoltate de puterea comunistă au creat premisele apariției unor descoperiri care ar fi avut șanse mari să rămână necunoscute cercetării științifice de profil. Cele câteva descoperiri care vor fi prezentate au fost făcute datorită unor lucrări de amploare pe șantiere de construcții destinate unor obiective socio-culturale, pentru amenajări edilitare, canalizări etc, petrecute inclusiv către anii 80. Ele nu au ajuns în colecțiile muzeale, fiind împrăștiate la puține momente de la descoperire. Deși monede din bronz ele au o importanță bine statuată pentru cunoașterea procesului de emisie de monedă în coloniile vest-pontice și în circulația acestora.

A few years ago the author published a relatively rich article on several Hellenistic monetary discoveries that were made around the middle of the twentieth century in the area of the West Pontic colonies Tomis and Callatis. The new political context of the times of the 50s-60s and 70s of the last century and the lack of sufficient staff employed for the archaeological control of some urban works developed by the communist power created the premises for the discovery of discoveries that would have had great chances to remain unknown to scientific research. The few discoveries that will be presented were made due to extensive works on construction sites for socio-cultural purposes, for urban development, sewerage, etc., including the 80s. They did not reach the museum collections, being scattered in few moments of discovery. Although bronze coins have a well-established importance for knowing the process of issuing coins in the West Pontic colonies and in their circulation.

Restituiri numismatice ale perioadei de început a secolului al XX-lea

Gabriel M. TALMAȚCHI, Claudiu MUNTEANU

Pornind de la informațiile oferite de o lucrare publicată de *The British Museum* în cursul anului 1987, am găsit în colecția acestuia referiri privitoare (cu indicația exactă), a cumpărării de la Constanța din cadrul unui magazin de antichități a unui lot de monede compus din 10 piese de argint de tip macedonean și geto-dacice. Astfel era menționată localitatea Kustendje (Constanța), trimiterea la locul achiziției fiind dincolo de orice bănuială. Respectivul monede au fost ulterioare donate de cumpărătorul pe nume Horace William Sandars (1852-1922) muzeului britanic. Acesta este, conform documentării noastre, un important colecționar britanic din epocă. Aceleași piese puteau fi găsite până nu de mult ilustrate și pe site-ul oficial al muzeului britanic, fapt deja de domeniul trecutului. După observațiile celor doi autori, dacă nu în totalitate, măcar o parte din respectivul monede pot să fi fost descoperite în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, mai probabil spre malul dunărean.

Starting from the information provided by a work published by The British Museum during 1987, we found in its collection references regarding (with the exact indication), the purchase from Constanța from an antique shop of a lot of coins composed of 10 Macedonian and Geto-Dacian silver pieces. Thus, the town of Kustendje (Constanța) was mentioned, the reference to the place of purchase being beyond any suspicion. These coins were later donated by the buyer named Horace William Sandars (1852-1922) to the British Museum. This is, according to our documentation, an important British collector of the time. Until recently, the same pieces could be found on the official website of the British Museum, which is already a thing of the past. According to the observations of the two authors, if not entirely, at least some of the coins may have been discovered in the territory between the Danube and the Black Sea, more likely towards the Danube shore.

Recuperarea identității unor monede de tradiție celtică din tezaurul de la Jiblea și Tulghieș

Silviu. I. PURECE

Tezaurul de la Jiblea a avut o mare importanță din perspectiva istorică, fiind unul dintre cele mai complexe depozite monetare găsite pe teritoriul României. Din păcate, un catalog numismatic nu a fost niciodată publicat, o parte din monede fiind rătăcite astăzi în diverse colecții private sau de muzeale.. Pentru a recupera unele informații referitoare monedele tezaurului am, încercăm să descoperim dacă unele dintre ele pot fi găsite în colecția Muzeului Județean Vâlcea, așa cum pare să indice unele surse, în ciuda lipsei oricăror informații din registrul de inventar. După ce am reunit toate datele disponibile, am reușit să identificăm trei monede din tezaur aparținând a trei tipuri diferite: Prundu-Jiblea, călărețul cu o pasăre și Alexandru cel Mare-Filip al II-lea. Aceste monede sunt primele din tipul lor, aparținând tezaurului de la Jiblea, cu descriere completă și date tehnice.

Unul alt tezaur important ce conține monede de tip celtic este cel găsit la Tulghieș, comuna Mireșu Mare, județul Maramureș în 1939. Importanța acestui tezaur constă în compoziția sa foarte complexă, cu tipuri monetare rare și diverse. Spectaculară este, de asemenea, aventura monedelor tezaurului, unele dintre acestea călătorind pe distanțe mari și generând dezbateri interesante între cercetători. O cantitate mare de monede a fost adusă în județul Vâlcea, lotul Copăceni, din care 4 monede sunt păstrate în colecția Muzeului Județean Vâlcea.

The Jiblea hoard had a great importance from historical perspective, being one of the most complex monetary deposit found on the territory of Romania. Unfortunately a numismatic catalogue was never published, part of the coins being lost, nowadays, in private or museum collections. To recover some information regarding those coins, we try to discover if any of them can be found in the Vâlcea County Museum collection, as some sources seems to indicate, even if no information were provide by the inventory register. After putting together all available data we managed to identify three coins from

this hoard, belonging to three different types: Prundu-Jiblea, the rider with a bird and Alexander the Great-Philip II. Those coins are first from their type, we are referring to Jiblea hoard, with complete description and technical data.

Another important hoard containing Celtic type coins was found at Tulghieș, Mireșu Mare Commune, Maramureș County in 1939. The importance of this hoard consisted in its very complex composition, with rare and diverse coin types. Spectacular is, also, the adventure of the hoard's coins, some of them traveled on large distances and generated interesting debates between scholars. A large amount of coins was brought to Vâlcea County, Copăceni lot, from which 4 coins are kept in the Vâlcea County Museum collection.

Impactul raidurilor barbare asupra circulației monetare din Dobrogea (Moesia Inferior) în secolele I-III

Gabriel CUSTUREA

O astfel de problematică a fost studiată în anii 70-80 de Boris Gerov, mai apoi de Andrej Kunisz (1992), și Cr. Găzdac (2002) pe un teritoriu mai vast. Pentru Dobrogea, lucrarea cercetătoarei A. Vertan analizează perioada 27 a.Chr.-270 p.Chr. având la bază un număr de 26 tezaure și depozite monetare și peste 1.100 descoperiri izolate, răspândite în 109 puncte din teritoriu. Mai recent o evidență numismatică pentru partea de *limes* din județul Tulcea întocmește cercetătoarea M. Iacob. În sfârșit, o schiță cu astfel de subiect am încercat, împreună cu colega I. Sodoleanu, într-o comunicare susținută la simpozionul internațional de la Constanța (20-24 august) 2018.

După două decenii suntem în fața unei adevărate explozii a descoperirilor, provenite fie din cercetările sistematice, dar mai ales preventive, fie din descoperiri fortuite. O parte provine probabil și din detecțiile făcute pe teritoriul județelor Constanța și Tulcea sau din Bulgaria.

Este vorba de 73 tezaure și depozite monetare, de la cele funerare de câteva piese până la câteva sute și uneori peste 1.000 de exemplare, peste 4.200 descoperiri izolate, diseminate în 154 de puncte din Dobrogea istorică (inclusive partea de nord-est a Bulgariei).

Pe baza acestui material numismatic analizând ultimele emisiuni din tezaure și seriile cronologice din descoperirile izolate, ca și răspândirea lor în teritoriu, se va putea creiona o imagine cât mai apropiată de realitatea economică antică din zona istro-pontică.

Such a problem was studied in the 70s and 80s by Boris Gerov, later by Andrej Kunisz (1992), and Cr. Găzdac (2002) on a larger territory. For Dobrudja, the work of the researcher A. Vertan analyzes the period 27 BC-270 AD based on several 26 treasures and monetary deposits and over 1.100 isolated discoveries, spread in 109 points in the territory. More recently, a numismatic record for the limes part from Tulcea county is drawn up by the researcher M. Iacob. Finally, I tried a sketch with such a topic, together with my colleague I. Sodoleanu, in a communication held at the international symposium in Constanța (August 20-24) 2018.

After two decades, we are facing a real explosion of discoveries, coming either from systematic research, but especially preventive, or from fortuitous discoveries. Part of it probably comes from the detections made on the territory of Constanța and Tulcea counties or from Bulgaria.

It is about 73 treasures and monetary deposits, from the funerary ones of a few pieces to a few hundred and sometimes over 1.000 copies, over 4.200 isolated discoveries, spread in 154 points of historical Dobrudja (including the northeastern part of Bulgaria).

Based on this numismatic material, analyzing the latest issues in thesauruses and time series from isolated discoveries, as well as their spread in the territory, it will be possible to draw an image as close as possible to the ancient economic reality in the Istro-Pontic area.

Ponduri din macellum

Steluța MARIN

Autoarea prezintă două ponduri de plumb, ce poartă o inscripție care atestă faptul că ele erau destinate folosirii în piața cetății, în tranzacțiile de mărfuri cotidiene.

The author presents two lead ponds, which bear an inscription attesting that they were intended for use in the fortress market, in everyday goods transactions.

Capidava epocii romane târzii în lumina descoperirilor monetare. Sectorul bisericii paleocreștine, Campania 2015

Irina ACHIM, Th. ISVORANU

Autorii prezintă un important lot de monede romane recuperate în cursul campaniei de săpături arheologice cu caracter preventiv din anul 2015, moment important în cercetarea unicului edificiu creștin *intra muros* cunoscut până astăzi la Capidava (comuna Topalu, jud. Constanța), prin durata, amploarea și volumul de date rezultate. Cele peste 90 de piese monetare de metal comun au fost descoperite în secțiuni practicate deopotrivă în afara și în interiorul bisericii, cu precădere în straturi arheologice anterioare implantării edificiului creștin (databil în cursul secolului al VI-lea p.Chr.). Acestea reprezintă o perioadă îndelungată, de circa două veacuri, de la ultimele emisiuni de antoninieni târzii la *minimmi* din a doua jumătate a secolului al V-lea p.Chr. Circa două treimi dintre piese constituie două depozite monetare de 44 respectiv 18 monede, încheiate în perioadele 341-348 respectiv 395-402. Pe baza analizei numismatice detaliate, a observațiilor stratigrafice și a asocierilor punctuale cu alte categorii de artefacte rezultate din săpătură, lucrarea de față își propune să aducă în discuție etapele ocupării perimetrului *intra muros* din zona curtinelor B, C și a turnului nr. 2 al cetății romane târzii și să realizeze, pe cât posibil, o lectură critică a structurilor construite identificate aici.

The authors present an important batch of Roman coins recovered during the archaeological rescue excavations of 2015, which represents an important moment in the investigation of the only intra muros Christian edifice hitherto known until present at Capidava (Topalu commune, Constanța County), on account of its duration, the size of the investigated area and the volume of resulting data. The more than 90 bronze coins were discovered in trenches both inside and outside the church, mainly in the archaeological layers that predate the implantation of the Christian edifice (dated to the 6th century AD). These represent a long period, of about two centuries, from the last issues of late antoniniani to the minimmi of the second half of the 5th century AD. About two thirds of the coins constitute two hoards of 44 and 18 coins, respectively, concluded in the periods 341-348 and 395-402 AD. Based on an in-depth numismatic study, the stratigraphic observations and the associated artefacts resulted from the excavation, the present work aims at bringing into discussion the occupation stages of the intra muros perimeter in the area of the B and C wall segments of the Late Roman Defensive Wall and of tower no. 2 and at undertaking, as much as possible, a critical deciphering of the built structures that were identified in the aforementioned zone.

Tipologia sigiliilor emise de Iustinian

Eugen PARASCHIV-GRIGORE

Autorul prezintă o analiză tipologică a sigiliilor emise de către împăratul Iustinian (527-565) plecând de la descoperirile de pe teritoriul dobrogean. Numărul relativ mare al acestor piese ne oferă posibilitatea de a efectua o analiză atât a tipurilor de sigilii emise de acesta cât și a matricelor cu care au fost confecționate.

The author presents a typological analysis of the seals issued by the emperor Justinian (527-565) starting from the discoveries on the Dobrudja territory. The relatively large number of these pieces offers us the possibility to perform an analysis of both the types of seals issued by it and the matrices with which they were made.

Monede de aur și platină din colecția Muzeului Olteniei Craiova

Radu G. DUMITRESCU

Studiul prezintă 38 de monede de aur și platină din colecția Tezaur a Muzeului Olteniei. Monedele sunt foarte diverse, de la emisiuni ale statelor elenistice și Imperiului Roman, până la emisiuni ale Regatului Spaniei, Arhiepiscopiei de Salzburg sau Imperiului Otoman. Remarcabili din punct de vedere al rarității sunt cei doi stateri de tip Alexandru cel Mare și Lysimach, emiși de Byblos și Bizanțion. De amintit sunt și cei patru hyperperi de tip Ioan al III-lea Ducas, împărat de Niceea. Acest tip de monede sunt controversate în mediul academic, fiind intense discuțiile pe marginea delimitării emisiunilor autentice de acele imitații „latine” bătute de statele cruciate, de venețieni sau de genovezi. Emisiunile medievale și moderne sunt relativ comune, cu excepția monedelor de la Ferdinand al III-lea și Maria Theresia, care constituie rarități numismatice sau a sfertului de ducat emis de Arhiepiscopia de Salzburg ori a pieselor de 3 și 6 ruble din platină, care sunt pentru prima dată semnalate într-o colecție publică din România.

The study presents 38 gold and platinum coins from the Treasure Collection of the Museum of Oltenia. The coins are very diverse, from issues of the Hellenistic states and the Roman Empire, to issues of the Kingdom of Spain, the Archdiocese of Salzburg or the Ottoman Empire. Remarkable from the point of view of rarity are the two staters of the type Alexander the Great and Lysimachus, issued by Byblos and Byzantium. Also, worth mentioning are the four hyperpers of the type John III Ducas, emperor of Nicaea. This type of coin is controversial in Academia, with intense discussions about the delimitation of genuine issues by those "Latin" imitations struck by the crusading states, the Venetians or the Genoese. Medieval and modern issues are relatively common, with the exception of coins from Ferdinand III and Maria Theresia, which are numismatic rarities or the quarter of a ducy issued by the Archdiocese of Salzburg or coins of 3 and 6 rubles of platinum, which are for the first time reported in a public collection in Romania.

Date noi despre compoziția metalelor a monedelor moldovenești lui Ștefan al IV-lea (1517-1527)

Lilia DERGACIOVA, Andrei BOJKO-GAGARIN

Scopul acestei comunicări este introducerea datelor noi despre emisiunile moldovenești bătute sub Ștefan IV (1517-1527). Este vorba de șapte piese în valoare de un groș care au fost găsite în pământurile Ucrainei contemporane *passim* și se păstrează în diferite colecții private. Datorită străduinței unuia dintre autori (A. Bojko-Gagarin) pentru piesele în discuție a fost întreprinsă analiza de fluorescențe de raze X, care a permis stabilirea compoziției a metalelor din care ele au fost emise. Printre rezultatele mai semnificative trebuie să menționăm că monedele au fost bătute pe pastile monetare realizate din cupru, iar prezența mercurului pe suprafața lor indică utilizarea metodei de amalgamare. Evidențierea altor elemente, printre care se regăsește arseniu, antimoniu, zinc, plumb și altele indică diferite stadii de amalgamare a pastilelor monetare. Detaliat, datele acestea urmează a fi prezentate în cadrul comunicării.

*The introduction of new data about the Moldovan medieval coins struck under Stephen IV (1517-1527) is the purpose of this presentation. It is about seven groats kept in the different private collections and found in the land of contemporary Ukraine *passim*. Due to the efforts of A. Bojko-Gagarin, the XRF analysis of this items were undertaken. They allow us to establish the composition of the metals, the coins were minted from. Among the most significant results we must underline the fact that the coins were struck on the blanks made of copper, the presence of mercury on their surface indicates the use of*

amalgam. Presence of some other elementes, including arsenic, antimony, zinc, lead and others indicate different stages of amalgamations. In detail, these data will be discussed in our presentations.

Eternul feminin în opera artistului Cabral Antunes

Bogdan BELDIANU

Secolul XX, în arta medalistică portugheză, a fost marcat indiscutabil de opera artistului Cabral Antunes (6 Februarie 1916-6 Aprilie 1986). Cabral Antunes, născut la Coimbra (Portugalia), și-a început cariera artistică în domeniul sculpturii monumentale la vârsta de 22 de ani, printre cele mai cunoscute opere ale sale numărându-se: "Monumentul eroilor de peste mări" ("Aos Heróis do Ultramar") sau una din statuile alegorice ale Palatului de Justiție din Coimbra. De arta medalistică a început să se ocupe târziu, în 1963, realizând prima sa medalie. În 1972 realizase deja 100 de medalii, iar până la moartea sa a creat circa 1000 medalii. Cabral Antunes a fost în primul rând un artist creștin, un artist catolic, iar acest lucru se vede în temele abordate atât în domeniul artei monumentale (ex. statuia papei Ioan Paul al II-lea sau numeroasele imagini sacre-în special ale Fecioarei Maria), cât și în medalistică (ex. seria de plachete "Viața lui Iisus").

Un alt fir roșu al operei sale este eternul feminin. Femeia în opera lui Cabral Antunes este un univers aflat la baza creației divine, a vieții sau a poeziei, personificare a instituțiilor statului sau a actului științific medical, a luptei pentru democrație și a victoriei acesteia. Prezentarea noastră își dorește să arate un crâmpel din reflecția femeii în opera acestui medalist.

The 20th century, in Portuguese medalistic art, was indisputably marked by the work of the artist Cabral Antunes (6 February 1916-6 April 1986). Cabral Antunes, born in Coimbra (Portugal), began his artistic career, in the field of monumental sculpture, at the age of 22 years, among his best known works are: "Monument to Overseas Heroes" ("Aos Heróis do Ultramar") or one of the allegorical statues of the Palace of Justice in Coimbra. He began to deal with the art of medals late, in 1963 making his first medal. In 1972 he had done already made 100 medals, and next until his death had created about 1,000 medals. Cabral Antunes was primarily a Christian artist, a Catholic artist, and this can be seen in the themes addressed, both in the field of monumental art (eg. the statue of Pope John Paul II or the many sacred images-especially of the Virgin Mary), as well as in medalistics (eg. the series of medals "Life of Jesus").

Another red thread of her work is the eternal feminine. The woman in Cabral Antunes work is a universe, which can be found at the based on divine creation, life or poetry, or can be personification of state institutions or the medical scientific act, or of the struggle for democracy, of his Victory. Our presentation wants to show a part of the woman's reflection in the work of this medalist.

SECȚIA MODERNĂ – CONTEMPORANĂ

Majoritatea ortodoxă și minoritățile religioase din Basarabia în politica confesională a Imperiului Rus (1812-1856)

Ion GUMENĂI

Anexarea Basarabiei, în 1812, la Imperiul Rus, a dus la schimbări nu numai de ordin economic, social sau cultural, dar și religios. Astfel, în perioada cercetată în timpul primelor trei ierarhi a noii episcopii create, a Chișinăului și Hotinului, asistăm la o „metamorfoză” de transformare a bisericii ortodoxe române în una româno-rusă. În acest caz, ne referim la pendularea acestor chiriarii între tradiția ortodoxă română autohtonă și racolarea instituției Bisericii la normele imperiale ruse și transformarea acesteia într-un instrument de rusificare a populației românești, în detrimentul protecției și îndrumării moral-spirituale. De fapt, este perioada în care Biserica ortodoxă din Basarabia este încadrată, definitiv, regulamentelor și normelor Imperiului Rus, fiind supusă Sfântului Sinod de la Sankt-Petersburg.

Proces început de Gavriil Bănulescu-Bodoni este continuat de către Dimitrie Sulima și definitivat de arhiepiscopul Irinarh Popov, astfel fiind pregătit terenul pentru o activitate intensă și cu presiuni majore pentru rusificarea instituției Bisericii din perioada arhiepiscopului Antonie Șocotov și, mai ales, a lui Pavel Lebedev, din perioada imediat următoare.

De asemenea, și în cazul minorităților religioase din Basarabia, politica confesională a imperiului era îndreptată spre satisfacerea intereselor sale. În cazul acestora, se ducea o politică diferențiată, în dependență de „gradul de loialitate” a uneia sau altei din aceste culte, care era stabilit de curtea de la Sankt-Petersburg și cercurile guvernamentale ale autocratorului.

Astfel, față de comunitatea evanghelic-luterană, reprezentată majoritar de etnici germani, și cea evreiască se ducea o politică favorabilă și din punct de vedere economic, dar și religios, fapt care a favorizat creșterea numărului reprezentanților acestor culte și diminuarea elementului românesc.

Dacă este să ne referim la ortodocșii de rit vechi (lipovenii), se poate constata o politică duplicitară, în sensul că în nordul și centrul spațiului pruto-nistean se promova o politică similară celei din Imperiul Rus. În sud, însă, se poate constata o atitudine favorabilă acestui cult, situație rezultată, din punctul nostru de vedere, din necesitatea de ademenire a reprezentanților acestui curent religios de revenire din Imperiul Otoman, pe de o parte, iar, pe de alta, de a demonstra beneficiile pe care le poate aduce Imperiul Rus țărilor balcanice.

În cele din urmă, avem o politică de blamare a romano-catolicilor, reprezentați majoritar de polonezi, sau a reprezentanților unor denominări - precum ar fi, de exemplu, molocanii -, fie din punct de vedere economic, fie administrativ, fie religios, respectivii fiind considerați elemente neloiale sau chiar distructive pentru securitatea și unitatea Imperiului Rus.

The annexation of Bessarabia in 1812 to the Russian Empire, led to changes not only economic, social or cultural, but also religious. Thus, during the researched period during the first three hierarchies of the newly created diocese of Chisinau and Hotin, we witness a "metamorphosis" of the transformation of the Romanian Orthodox Church into a Romanian-Russian one. In this case we refer to the fact that these dioceses oscillate between the local Romanian Orthodox tradition and the recruiting of the Church's institution to the Russian imperial norms and its transformation into an instrument of Russification of the Romanian population to the detriment of moral-spiritual protection and guidance. In fact, it is the period when the Orthodox Church in Bessarabia is definitively framed by the regulations and norms of the Russian Empire, being subject to the Holy Synod of St. Petersburg.

Process started by Gavriil Bănulescu-Bodoni, is continued by Dimitrie Sulima and finalized by Archbishop Irinarh Popov, thus preparing the ground for an intense activity and with major pressures for the Russification of the Church institution during the period of Archbishop Antonie Sokotov, and especially his Pavel Lebedev, from the next period.

Also in the case of religious minorities in Bessarabia, the empire's confessional policy was aimed at satisfying its interests. In their case, a differentiated policy was pursued, depending on the "degree of

loyalty" of one or another of these cults, which was established by the court in St. Petersburg and the governmental circles of the autocrat.

Thus, compared to the evangelical-Lutheran community, represented mainly by ethnic Germans and the Jewish one, a favorable policy was pursued, both from an economic and religious point of view, which favored the increase of the number of representatives of these cults and the decrease of the Romanian element.

If we refer to the old rite Orthodox (Lipovans) we can see a duplicitous policy, in the sense that in the north and center of the Prut-Dniester area a policy similar to that of the Russian Empire was promoted. In the south, however, there is a favorable attitude to this cult, a situation resulting from our point of view from the need to entice the representatives of this religious current to return from the Ottoman Empire on the one hand, and on the other to demonstrate the benefits it can bring the Russian Empire to the Balkan countries.

Câteva aspecte foto-documentare privind situația sanitar-veterinară a orașului Craiova la cumpăna secolelor XIX-XX

Lucian POPESCU-VAVA

Modernizarea orașului Craiova la sfârșitul secolului al XIX-le și începutul secolului XX a început anevoios și a alternat, cu perioade de progres rapid urmate de stagnare. Ori, în condițiile creșterii numărului populației, dar și a necesităților acesteia, se impunea administrației comunale demararea proiectelor de dezvoltare și modernizare ale Craiovei.

Pe această linie s-au înscris: construirea Abatorului comunal - începând cu anul 1892 fiind îmbunătățit în anii următori - și construirea instalațiilor frigorifere. Aceste două realizări aveau să aibă un impact deosebit de benefic asupra alimentării constante cu carne a populației.

Demn de reținut este faptul că, la baza marilor proiecte modernizatoare ale orașului, care s-au concretizat în această perioadă, au stat propunerile și deciziile membrilor acestui Consiliu de igienă și salubritate publică. Dintre acestea amintim desecarea bălților, alimentarea orașului cu apă potabilă, pavarea străzilor cu piatră cubică, introducerea iluminatului public și amenajarea Grădinii Bibescu. Pe lângă acestea, au existat o serie de rapoarte întocmite de medicii reprezentați în Consiliu, care aveau menirea de a clarifica unele aspecte ce depășeau competențele celorlalți membri. Un astfel de exemplu, provenit din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale, filiala Dolj, este raportul pe anul 1908 al medicului veterinar Vucol Augustin, care ne dezvăluie, radiografic, situația sanitar-veterinară a orașului Craiova, cu posibilitatea descifrării evoluției sănătății publice din oraș.

The modernization of the city of Craiova at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century began with difficulty and alternated, with periods of rapid progress followed by stagnation. Or, in the conditions of increasing the number of population but also of its necessities, it was necessary for the communal administration to start the development and modernization projects of Craiova.

The following were included in this line: the construction of the communal slaughterhouse starting with 1892 being improved in the following years and the construction of the refrigeration installations. These two achievements would have a particularly beneficial impact on the constant meat supply of the population.

It is worth noting that the basis of the major modernization projects of the city, which materialized during this period were the proposals and decisions of the members of this Council of Hygiene and Public Sanitation. Among these we mention the drying of the ponds, the supply of the city with drinking water, the paving of the streets with cubic stone, the introduction of public lighting and the arrangement of the Bibescu Garden. In addition, there were a number of reports drawn up by the doctors represented on the Council aimed at clarifying some issues that went beyond the competences of the other members. One such example, from the County Service of National Archives, Dolj branch, is the 1908 report by veterinarian Vucol Augustin who reveals radiographically the sanitary-veterinary situation of Craiova with the possibility of decryption the evolution of public.

Cultura materială identificată în iconografia unei biserici salvate. Studiu de caz: Biserica din Vința (jud. Alba), pictată în primele decenii ale secolului al XIX-lea

Adrian STOIA

Ca urmare a pericolului inundării în iazul de steril produs de exploatarea minieră de la Roșia Poieni, biserica „Sf. Mihail” din satul Vința, jud. Alba, a fost strămutată în Muzeul ASTRA din Sibiu. La momentul actual, pictura bisericii a fost restaurată, în monumentul de cult fiind montate elemente de arhitectură interioară. Fresca a fost realizată, între anii 1819-1821, de pictorul muralist și de icoane pe lemn Simion Silaghi Sălăgeanu. Ansamblul pictural este păstrat într-o stare bună de conservare și se desfășoară pe o suprafață de aproximativ 100 m².

Credincioșii, așa cum adesea ni s-a sugerat, mai puțin cunoscători de carte privind reprezentările narrative sau iconice realizate pentru dânsii în cadrul ansamblului iconografic, au asimilat mai ușor cuvintele Scripturii rostite de preotul paroh. În imaginile reprezentate întâlnim numeroase elemente de cultură materială, pe care vom încerca să le identificăm și, apoi, descrie în prezentul material. Este vorba de imagini-document care cuprind aspecte privind viața privată și socială, felul în care percepeau oamenii acelor vremuri evenimentele biblice, raportate, desigur, la criteriile „politice” ale epocii. Sunt înfățișate aspecte de arhitectură, vestimentație, corpuri de iluminat, vase liturgice și veselă comună, unelte, cărți, armament etc. Urmând, desigur, percepțiile erminiei picturii bizantine, imaginile redau informații despre cotidianul trăit de cei care au plătit pictura - în cazul de față, de săteni -, dar și de cel imaginat de pictor. Trebuie menționat și acest lucru: în pictura bizantină îndeosebi, dar și în cea de sorginte apuseană, imaginile obiectelor redade iconografic nu reflectă, întotdeauna, realitatea, o abatere ușoară de la regulă ținând de licența fiecărui zugrav.

*Material culture identified in the iconography of a salvaged church. Case study:
The church from Vința (Alba county) painted in the first decades of the 19th century*

As a result of the danger of flooding from the tailings pond produced by the mining operation from Roșia Poieni, the church „St. Mihail” from Vința village, Alba county, was relocated to the ASTRA Museum in Sibiu. At present, the painting of the church has been restored, inside the monument a number of elements of interior architecture being fixed. The fresco was made between 1819-1821 by the muralist and wood icon painter Simion Silaghi Sălăgeanu. The pictorial ensemble is kept in a good state of preservation and covers an area of approximately 100 m².

The faithful, as we have often been suggested, having perhaps less education, when regarding the narrative or iconic representations made for them within the iconographic ensemble, have more easily assimilated the words of Scripture spoken by the parish priest. The images depicted provide numerous elements of material culture, which we will try to identify and then describe in the following material. These are document images that include aspects of private and social life, how people perceived biblical events, related, of course, to the "political" criteria of the time. As a result, aspects of architecture, clothing, lighting fixtures, liturgical vessels or common utensils, tools, books, weapons, etc. can be found in the iconographic ensemble of the church. Following the precepts and principles of Byzantine painting, the images depict scenes of daily life lived by those who paid for the painting, in this case the villagers, but also imagined by the painter. An aspect worth mentioning is that, as is the case for the Byzantine painting in particular, but also for that of Western origin, the depiction of objects do not always reflect the reality, a slight deviation from the rule relating to the style of each painter.

Activitatea companiei franceze de navigație Fraissinet & Co. în regiunea Dunării de Jos

Cristian CONSTANTIN

Pentru istoricii economiei și de afaceri, Pacea de la Adrianopol dintre Rusia și Turcia (1829) marchează adevăratul început al concurenței pe piața hinterlandului dunărean. După obținerea

independenței politice în 1878, România și-a propus să-și consolideze prezența economică pe piețele internaționale. Noua orientare comercială a țării către Austria-Ungaria, prin prevederile Convenției vamale din 1875, a avut rezultate vizibile asupra comerțului general al României în perioada războiului comercial (1886–1892) împotriva monarhiei dualiste. Schimbări profunde în structura porturilor dunărene Brăila și Galați au fost introduse în 1883. Regimul de porto-franco a fost desființat, iar guvernul liberal de la București a început dezvoltarea porturilor maritime românești.

Folosind ipoteza menționată mai sus, acest articol analizează principalele aspecte legate de rivalitatea dintre Marile Puteri și companiile franceze în lupta pentru integrarea cerealelor în porturile-depozit internaționale. Această rivalitate a contribuit la înființarea casei de navigație Fraissinet & Co., care a concurat cu alte companii străine. Pe lângă beneficiile economice obținute din activitățile sale de transport maritim, compania franceză a avut acces la informații detaliate despre diverse aspecte ale porturilor românești. La sfârșitul primei părți a secolului al XX-lea, comerțul românesc de cereale, care a dominat timp de un secol, a pierdut teren în fața comerțului cu petrol. Referințele relevante utilizate în această lucrare (bibliografii și publicații statistice) provin de la Arhivele Naționale ale României filiala Galați, Fondul Comisia Europeană a Dunării, și de la Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe.

*The activity of the French navigation company Fraissinet & Co.
in the Lower Danube Region*

For economic and business historians, the Russian–Turkish Peace of Adrianople (1829) marks the true beginning of market competition on the Danubian hinterland. After gaining political independence in 1878, Romania aimed to strengthen its economic presence on the international markets. The new commercial orientation of the country towards Austria-Hungary, through the provisions of the Customs Convention of 1875, had visible results on the overall trade of Romania during the times of the commercial war (1886–1892) against the Dual Monarchy. Profound changes in the structure of the Danubian ports of Brăila and Galați were introduced in 1883. The free-port regime was abolished, and the liberal government in Bucharest started the development of the Romanian maritime ports. Using the above-mentioned hypothesis, this paper analyses the main aspects related to the rivalry between the Great Powers and France company in the battle of integration in the international grain deposit-ports. This rivalry contributed to the establishment of the Fraissinet & Co.'s navigation house which competed with other foreign companies. In addition to the economic benefits achieved with its shipping activities, the France company had access to detailed information on various aspects of the Romanian ports. At the end of the first part of the 20th century, the Romanian cereals trade that ruled for a century, lost its ground with respect to oil trade. The relevant references used in this paper (bibliographies and statistical publications) are from The National Archives of Romania, Galați Branch, The European Commission of the Danube Fund and Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs.

**Geografia ca unealtă politică: delimitarea inechitabilă
a circumscripțiilor electorale în Epoca Modernă**

Adrian-Alexandru HERȚA

În evoluția modelelor și mecanismelor electorale occidentale din secolul al XIX-lea și din primii ani ai secolului XX, pe fondul extinderii graduale a dreptului de vot – sub influența ideilor stângii liberale europene –, reprezentanții dreptei conservatoare – vechile elite aristocratice – au căutat, adeseori, soluții legislative alternative, prin care să atenueze sau chiar să anuleze impactul social și politic al lărgirii corpului de alegători. Uneori, au făcut-o doar în încercarea de a-și menține pozițiile dominante în sistem. Alteori, chiar pentru a proteja integritatea regimului sau a statului. În acest context, în Epoca Modernă, s-a întâmplat ca organizarea sufragiului în raport cu teritoriul - aspect, la prima vedere, pur tehnic - să capete valențe și mize neașteptate. Definirea și delimitarea inechitabilă a circumscripțiilor electorale a devenit o unealtă politică în toată regula, înfățișându-se în felurite ipostaze juridice.

Prin prezenta lucrare, voi încerca ilustrarea acestui fenomen, pornind de la câteva exemple relevante, pe care le voi așeza într-o perspectivă comparativă: sistemul electoral belgian din anii 1831-1848, transformările sistemului electoral britanic de până la Primul Război Mondial, legislația electorală prusacă de după 1849, cea maghiară din perioada 1869-1918 și cea românească antebelică și interbelică.

In the context of the evolution of Western electoral models and mechanisms from the 19th century and the beginning of the 20th century, as a result of the gradual extension of the voting rights – under the influence of the European Liberal Left - , representatives of the Conservative Right – the old aristocratic elites – often searched for alternative legal solutions that would soften or even cancel the social and political impact that the extension of the electorate had. They sometimes did it in an attempt to maintain their dominant positions within the system. Sometimes, they would do it in order to protect the very integrity of the state or the regime. Within such a context, in the Modern Age, the electoral organization of the vote, proportionate with the territory (an aspect which was initially purely technical) took on unexpected valences and significant stakes. The definition and the delimitation of electoral constituencies became a veritable political tool, taking on different legal aspects.

The present article shall illustrate this phenomenon, beginning with several relevant examples that shall be placed in a comparative perspective: the Belgian electoral system of 1831-1848, the transformation endured by the British electoral system until the First World War, the Prussian electoral legislation after 1849, the Hungarian one from the years 1869-1918 or the pre-War and Interwar Romanian one.

Înfruntând destinul – Prizonieri de război craioveni în Primul Război

Cristian-Iulian CEACÎRU

În timpul Primului Război Mondial, craiovenii, asemenea tuturor românilor, și-au adus din plin contribuția la realizarea Marii Uniri. Au trebuit să facă față ocupației Puterilor Centrale, a traiului plin de vicisitudini. Pe front, soldații craioveni au luptat cu mult eroism, remarcându-se în toate bătăliile date de armata română. De o situație foarte grea au avut parte soldații români căzuți prizonier, care au ajuns în lagărele germane, austro-ungare, bulgare și turcești. Foamea, frigul, bolile au făcut numeroase victime în rândurile prizonierilor români, a căror mortalitate a fost cu mult mai mare decât a celorlalți prizonieri de război.

Prezentare de față aduce la lumină aspecte ale destinului unor soldați craioveni prizonieri în Primul Război Mondial, reflectate în mărturiile și imaginile existente în cadrul colecțiilor Muzeului Olteniei.

During the First World War, the people of Craiova, like all Romanians, made their full contribution to the achievement of the Great Union. They had to face the occupation of the Central Powers, the life full of vicissitudes. On the front, the soldiers from Craiova fought with a lot of heroism, standing out in all the battles given by the Romanian army.

The famine, the cold, the diseases made many victims among the Romanian prisoners, whose mortality was much higher than that of the other prisoners of war. The current presentation brings to light aspects of the destiny of some Craiova soldiers prisoners in the First World War, reflected in the testimonies and images existing in the collections of the Oltenia Museum.

Jurnale ale femeilor străine de pe frontul românesc din Marele Război. O analiză contrastivă

Costel COROBAN

Această lucrare își propune să compare și să contrasteze principalele caracteristici ale jurnalelor scrise de femei de origine străină care au fost prezente pe frontul românesc, în timpul Marelui Război.

Sursele care vor fi analizate includ jurnalul lui Lady Kennard - o călătoare americană care s-a căsătorit în aristocrația britanică -, jurnalul publicat de Yvonne Fitzroy - s-a oferit voluntară ca asistentă

medicală în unitatea Spitalelor Femeilor Scoțiene ce funcționa în Dobrogea și în sudul României, la acea vreme - și jurnalul lui Yvonne Blondel - fiica ambasadorului francez în România.

Principalele puncte de comparație includ atitudinea scriitoarelor față de războiul și distrugerea la care au asistat și dacă această mărturie a reprezentat cauza unei schimbări fundamentale în atitudinea autoarelor față de glorificarea idealului de sacrificiu de sine pe front promovat de propaganda oficială a guvernelor țărilor de unde proveneau.

*Foreign Women's Diaries from the Romanian Front during the Great War
A Contrastive Analysis*

This paper aims to compare and contrast the main features of diaries written by women of foreign origin who were present on the Romanian front during the Great War. The sources which will be analysed include the diary of Lady Kennard, an American traveller who has married into the British aristocracy, the diary published by Yvonne Fitzroy, who had volunteered as a nurse in the Scottish Women's Hospitals unit functioning in Dobrogea and the south of Romania at that time and the diary of Yvonne Blondel, the daughter of the French ambassador to Romania. The main points of comparison include the writer's attitude towards the war and destruction they witnessed and whether this witnessing represented the cause of fundamental shifts in the authors' attitude to the official propaganda's glorification of the ideal of self-sacrifice at the front.

**Ambasadorul Vasile Stoica - de la cauza românească în America
la Ministerul Propagandei Naționalei**

Robert STĂNCIUGEL

Vasile Stoica a fost unul dintre cei mai mari diplomați pe care i-a avut România în perioada interbelică.

În toamna anului 1917, cel mai energic în realizarea unor acțiuni de propagandă națională românească în Statele Unite ale Americii a fost Vasile Stoica. Acesta s-a angajat în realizarea unor puternice acțiuni de propagandă în favoarea cauzei românești.

Și-a adus o contribuție deosebit de importantă și la prezentarea obiectivelor naționale românești în străinătate, pentru început, misiunile sale diplomatice realizându-se în Statele Unite ale Americii. Peste Ocean, neobositul patriot român s-a implicat în organizarea de conferințe, prin care a fost popularizată cauza românească, și a tipărit diferite lucrări, urmărind cunoașterea mai bună a țării noastre de către opinia publică americană, a fost cel care a organizat serviciile consulare ale României în Statele Unite ale Americii. Fiind conștient de necesitatea unității românilor din străinătate devine președinte al Ligii Naționale a Românilor din America, în această calitate desfășurând un susținut lobby pentru promovarea intereselor românești pe lângă guvernul american.

A fost apreciat, la reală sa valoare, de mari români ai timpului, începând cu Ioan I. C. Brătianu, care îl cheamă la Paris, pentru a-și aduce contribuția la susținerea intereselor naționale românești, în timpul Conferinței de Pace de la sfârșitul Primului Război Mondial.

În 1929 îl aflăm director al agenției telegrafice „RADOR”.

Numit subsecretar de stat la Ministerul Propagandei Naționale din data de 4 martie 1940, Vasile Stoica a fost văczuta fiind omul potrivit pentru această activitate în acea perioadă, în care amenințările la adresa României din partea vecinilor care vroiau să-i răpească teritorii erau deosebit de mari.

Ani de zile mai târziu, va participa și la cea de-a doua conferință de pace, tot în capitala Franței, unde, în octombrie 1946, redactează „Memoriul principal pentru apărarea integrității Transilvaniei”, foarte apreciat în cadrul conferinței. Mai târziu, va fi apreciat și susținut în munca sa de Take Ionescu și, mai ales, de marele diplomat și om de stat Nicolae Titulescu.

Ca reprezentant diplomatic al țării noastre în străinătate, Vasile Stoica a contribuit la îmbunătățirea relațiilor României cu statele în care a fost acreditat. Și-a adus contribuția la păstrarea și la întărirea păcii în Europa, acționând, întotdeauna, pentru consolidarea alianțelor țării noastre cu statele care aveau aceleași principii de politică externă. „Integritatea teritorială este o dogmă a întregii lumi

politice românești” a fost o idee care l-a urmat ca un deziderat pe parcursul întregii sale activități diplomatice.

*Ambassador Vasile Stoica
- from the Romanian cause in America, to the Ministry of National Propaganda*

Vasile Stoica was one of the greatest diplomats that Romania had in the interwar period. In the autumn of 1917, the most energetic in carrying out actions of Romanian national propaganda, in the United States of America, was Vasile Stoica. He committed himself to carrying out powerful propaganda actions in favor of the Romanian cause.

He made a very important contribution to the presentation of the Romanian national objectives abroad, for the first time his diplomatic missions being realized in the United States of America. Across the Ocean, the tireless Romanian patriot became involved in organizing conferences through which the Romanian cause was popularized and printed various works aiming at better knowledge of our country by American public opinion, he was the one who organized the consular services of Romania in the United States of America. Being aware of the necessity of the unity of the Romanians from abroad, he became president of the National League of Romanians in America, in this capacity developing a sustained lobby to promote the Romanian interests next to the American government.

He was appreciated at the real value of great Romanian of the time, starting with Ion I.C. Bratianu who calls him to Paris to contribute to the support of the Romanian national interests, during the Peace Conference since the end of the First World War.

In 1929 he was appointed director of the "RADOR" telegraphic board.

Named Undersecretary of State of the Ministry of National Propaganda on March 4, 1940, Vasile Stoica was seen as the right man for this activity in that period when the threats to Romania from neighbors who wanted to take over their territories were quite high.

Years later he would also participate in the second peace conference, also in the capital of France, where in October 1946 he wrote "The Main Memory for the Defense of the Integrity of Transylvania", highly appreciated during the conference. Later he would be appreciated and supported in his work by Take Ionescu and especially by the great diplomat and statesman Nicolae Titulescu.

As a diplomatic representative of our country abroad, Vasile Stoica has contributed to the improvement of Romania's relations with the countries in which he was accredited. He has made a contribution to the preservation and strengthening of peace in Europe, always working to strengthen our country's alliances with states that had the same principles of foreign policy.

"Territorial integrity is a dogma of the entire Romanian political world", it was an idea that followed it as a wish throughout its diplomatic activity.

„Aventura” legionară în Spania războiului civil și construcția unui mit

Răzvan Victor PANTELIMON

Acest articol își propune să prezinte câteva dintre aspectele legate de „expediția” sau „aventura” în Spania a unui mic grup de membri ai Legiunii Arhanghelului Mihail, de la sfârșitul anului 1936 și începutul anului 1937. Dacă despre participarea unor români în „brigăzile internaționale” ce au luptat în Spania se știe destul de multe și s-au scris numeroase studii, despre membrii Legiunii care au luptat de partea lui Franco nu există o bibliografie la fel de bogată, date fiind atât condițiile istorice ulterioare, cât și evoluțiile post-1989. Puținele studii existente pe această temă pun accentul pe „martirajul” lui Moța și Marin.

Partea a doua a studiului nostru analizează modul în care moartea celor doi legionari - este vorba de Ion Moța și Vasile Marin - va duce la nașterea unei adevărate mitologii în jurul lor și a organizației din care făceau parte, temă extrem de actuală și astăzi în contextul dezbaterilor din Spania despre memoria franchismului și despre simbolurile publice ale acestuia, între care regăsim și Monumentul de la Majadahonda.

Analiza acestui proces ne-a condus către o posibilă comparație extrem de interesantă, pentru că o situație aproape identică se va întâmpla fix 30 de ani mai târziu, într-un alt spațiu geografic și cu o componentă ideologică total opusă. Este vorba de faimoasa campanie a lui Che Guevara în Bolivia, unde a și murit, și de mitul creat în jurul său și al imaginii sale.

This article aims to present some of the aspects related to the Spanish "expedition" or "adventure" of a small group of members of the Legion of Archangel Michael, in late 1936 and early 1937. If, about the participation of Romanians in the "international brigades" which fought in Spain, we know a lot and numerous studies have been written, about the members of the Legion, who fought on Franco's side the bibliography it is not so develop . 1989. The few existing studies on this topic, generally, emphasize the "martyrdom" of Moța and Marin.

The second part of our study analyses how the death of the two legionnaires, Ion Moța and Vasile Marin will lead to the birth of a true mythology around them and the organization they were part of, an extremely current topic even today, in the context of debates from Spain about the memory of the Franco regime and its public symbols, among which we find the Majadahonda Monument.

The analysis of this process led us to a possible extremely interesting comparison, because an almost identical situation will happen exactly 30 years later, in another geographical area and with a completely opposite ideological component. We talk about Che Guevara's famous campaign in Bolivia, where he died, and the myth created around him and his image.

O încercare de reformă instituțională a cultului musulman în România interbelică: Baș-Muftiatul

Metin OMER

Odată cu intrarea Dobrogei între granițele României după Războiul Ruso-Otoman din 1877-1878, autoritățile române au ținut cont de particularitățile instituționale ale musulmanilor. În acest sens, oficialii de la București au decis să permită funcționarea Muftiatelor. Acestea aveau rolul de a se ocupa de toate aspectele ce țineau de cultul musulman: educația religioasă, întreținerea lăcașelor de cult și a cimitirelor, respectarea dogmei. Inițial, a funcționat câte un Muftiat pentru fiecare județ. Acestea nu erau subordonate unul față de celălalt, fiecare Muftiat fiind independent în jurisdicția lui. În perioada interbelică, în rândul comunității, a apărut un curent care a promovat crearea unui organism central care să îi reprezinte pe musulmanii din întreaga țară. Forma pe care a luat-o această tendință a fost Baș-Muftiatul.

Lucrarea de față își propune să analizeze contextul în care a apărut instituția Baș-Muftiatului, rolul ei, felul în care a funcționat, motivele care au determinat renunțarea la această formă de organizare. În prima parte este prezentată evoluția istorică a instituției Muftiatului, arătându-se importanța acestuia în comunitatea musulmană, în general, și în cadrul Imperiului Otoman, în particular. În a doua parte a lucrării este explicat felul în care au înțeles autoritățile românești să integreze instituția principală a musulmanilor din România în sistemul instituțional al țării. În acest sens, sunt prezentate inițiativele legislative ale oficialilor de la București și negocierile pe care le-au avut cu Imperiul Otoman și, mai apoi, Republica Turcia. Ultima parte cuprinde o analiză a rolului Baș-Muftiatului în dezvoltarea instituțională a comunității musulmane din România, arătându-se scopul și limitele acestuia.

Pentru atingerea obiectivelor au fost folosite documente de arhivă inedite, presa națională, ziare și reviste ale comunității turce și tătare.

*An attempt to reform the institutions of the Muslim cult in interwar Romania:
the Baș-Muftiat*

With the entry of Dobrogea between the borders of Romania after the Russo-Ottoman War of 1877-1878, the Romanian authorities considered the institutional peculiarities of the Muslims. In this sense, the officials from Bucharest decided to allow the establishment of the Muftiats. Their role was to deal with all aspects of the Muslim cult: religious education, the maintenance of places of worship and

cemeteries, to keep in line with the dogma. Initially, there was a Muftiat for each county. They were not subordinate to each other, each Muftiat being independent in its jurisdiction. In the interwar period, a current emerged among the community that promoted the creation of a central body to represent Muslims across the country. The form that this trend took was the Baş-Muftiat.

This paper aims to analyze the context in which the institution of Baş-Muftiat appeared, its role, the way it worked, the reasons that led to the abandonment of this form of organization. The first part presents the historical evolution of the institution of the Muftiat, showing its importance in the Muslim community in general, and in the Ottoman Empire in particular. The second part of the paper explains how the Romanian authorities understood to integrate the main institution of Muslims in Romania in the institutional system of the country. In this sense, the legislative initiatives of the officials from Bucharest and the negotiations they had with the Ottoman Empire and, later, the Republic of Turkey are presented. The last part includes an analysis of the role of the Baş-Muftiat in the institutional development of the Muslim community in Romania, showing its purpose and limits.

In order to achieve the objectives, unpublished archival documents, the national press, newspapers and magazines of the Turkish and Tatar community were used.

Refugiați din nord-estul Transilvaniei stabiliți pe teritoriul județului Gorj

Dumitru-Valentin PĂTRAȘCU

Se împlinesc anul acesta 80 de ani de la dezmembrarea teritorială a României Mari, în vara-toamna anului 1940, ca rezultat direct al triumfului dreptului asupra forței dreptului. În cursul anului 1940, România avea să înfrunte trei momente dramatice, fiind forțată să cedeze vaste și importante teritorii și populații românești.

Primul act al tragediei românești din 1940 avea să fie cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, ca urmare a ultimatum-urilor sovietice din 26-28 iunie, fiind urmat de cedarea nord-estului Transilvaniei, la 30 august, odată cu semnarea Dictatului de la Viena, și, în fine, de cedarea Cadrilaterului Bulgariei, la 7 septembrie 1940.

Studiul de față are la bază documente inedite din cadrul Serviciului Județean Gorj al Arhivelor Naționale și privește prezentarea situației cadrelor didactice refugiate din teritoriul de nord-est al Transilvaniei, teritoriu cedat de România Ungariei hortyste la 30 august 1940, ca urmare a prevederilor Dictatului de la Viena, act de forță prin care Puterile Axei i-au smuls României un teritoriu al cărui locuitori erau în majoritate absolută români și ai căror reprezentanți votaseră, în mod democratic, unirea cu Regatul României în cadrul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918.

Ca urmare a prevederilor Dictatului de la Viena, România a cedat Ungariei hortyste un teritoriu cu o suprafață de peste 43 000 de km² și o populație majoritar românească, însă cu importante minorități constituite din: maghiari, evrei și germani.

Fugind din calea trupelor ungare de ocupație, aveau să se refugieze în România, până în primăvara anului 1944, peste 200 000 de români din teritoriul anexat de Ungaria la data de 30 august 1940. Astfel, din localități ale județului Cluj s-au refugiat peste 55 000 de locuitori, din localități ale județului Bihor provenind peste 35 000 de refugiați, în timp ce, refugiații provenind din județul Sălaj totalizau peste 29 000 de oameni. Un alt județ de unde proveneau numeroși refugiați, peste 25 000, era județul Someș.

This year we mark 80 years since the territorial dismembering of Great Romania, in the summer-autumn of 1940, as a result of the triumph of force over right. Throughout the year 1940, Romania would face three dramatic moments, as it was forced to cede vast and important Romanian territories and populations.

The first act of the Romanian tragedy would be the ceding of Bessarabia and northern Bucovina, as result of Soviet ultimatums from 26-28 June, followed by the ceding of North-Eastern Transylvania on the 30 August, as part of the Vienna Diktat, while the final moment involved ceding the Cadrilater region to Bulgaria, on 7 September 1940.

This study is based on novel documents within the Gorj Service of the National Archives and aims at presenting the situation of the teachers who fled the North-eastern territory of Transylvania, ceded by Romania to Horthyst Hungary on 30 August 1940, as provision of the Vienna Diktat, act of pure force through which the Axis Powers snatched from Romania a territory whose inhabitants were in overwhelming majority Romanians and whose representatives had voted democratically to unite with the Kingdom of Romania during the National Assembly from Alba Iulia on the 1st of December 1918.

As result of the application of the Vienna Diktat, Romania ceded to Horthyst Hungary a territory with a surface of 43 000 km², with a preponderently Romanian majority, but also populated by significant minorities: Magyar, Jewish, German.

By fleeing from the Hungarian occupation forces, until the spring of 1944, over 200 000 Romanians from the area ceded on 30 August 1940 would take refuge on the free territory of Romania. Thus, from localities in the Cluj County over 55 000 people took refuge, from the Bihor County over 35 000, while the refugges from the Salaj County amounted to 29 000. Another county from which a high number a refugees came from was Somes.

Prin cafenelele „Micului Paris”

Mioara IONIȚĂ

Comunicarea mea se constituie într-un fel de avampremieră a cărții cu titlul menționat mai sus, aflată la tipar la Editura Corint. Cartea reprezintă o istorie a cafenelelor în general, și a celor literare în special, în „Micul Paris”, așa cum erau numiți, pe bună dreptate, Bucureștii, la sfârșitul secolului al XX-lea. Sunt prezentate cele mai renumite șase cafenele bucureștene, momentul și istoria apariției lor, autoarea surprinzând atmosfera acestui gen de local, oprindu-se, de asemenea, asupra personalităților culturale care le-a dat viață – scriitori, artiști plastici și dramatici, muzicieni. Autoarea insistă asupra ultimului capitol al cărții, intitulat *Epilog*, care marchează dispariția adevăratelor cafenele literare, odată cu instaurarea comunismului în România, precum și reorientarea celor care le populau, în special scriitori, dar și apariția unor impostori în ale literaturii, servili noului regim politic.

SECȚIA
„ANALELE DOBROGEI” LA CENTENAR.
MODERNITATE ȘI CONTEMPORANEITATE ÎN DOBROGEA

Problema construirii unui canal navigabil Dunăre-Marea Neagră (1878-1918)

Ana-Olivia ROTARU

La sfârșitul secolului XIX, după Războiul de Independență și unirea Dobrogei cu România, problema construirii unui canal între Dunăre și Marea Neagră a fost reluată. Aceasta a dobândit, acum, un caracter național, prezentând, de la această dată, un alt cadru și premise total diferite: dezvoltarea țării pe plan economic și politic. Proiectele specialiștilor români de după 1878, care susțineau construcția unui canal pe ruta Cernavodă-Constanța, porneau, toate, de la relevarea avantajelor economice, sociale și strategice. Un singur proiect francez, care aparținea lui A. Mathieu, a făcut excepție. Până la izbucnirea Primului Război Mondial și în timpul acestuia, preocupări ale specialiștilor români față de problema proiectării unui canal între Cernavodă și Constanța s-au manifestat mai rar. Atenția lor a fost îndreptată spre proiecte de mai stringentă necesitate, cum ar fi podul de peste Dunăre, între Cernavodă și Fetesti, mărirea și modernizarea portului Constanța. Personalități constănțene au mai elaborat, însă, studii și articole, care au susținut construcția unui canal între Cernavodă și Constanța.

A la fin du XIXe siècle, après la Guerre d'Indépendance et la unification avec la Roumanie Dobroudja, le problème de construire un canal entre le Danube et la Mer Noire a été réitéré. Cette fois il s'agit d'une question au caractère national par la présence d'un autre cadre et prémisses absolument différents: le développement du pays du point de vue économique et politique. Les projets des spécialistes roumains après 1878 qui encourageaient la construction d'un canal entre Cernavoda et Constantza, avaient comme point de départ le relèvement des avantages économiques, sociaux et stratégiques. Un seul projet français appartenant à A. Mathieu a été excepté.

Avant le déclenchement de la Première Guerre mondiale et pendant son déroulement aussi, les préoccupations des spécialistes roumains visant la question de la projection d'un canal entre Cernavoda et Constantza se sont manifestées moins fréquemment. Leur attention s'est dirigée vers des projets beaucoup plus nécessaires, comme le pont sur le Danube, entre Cernavoda et Fetesti, l'élargissement et la modernisation du port de Constantza. Mais des personnalités de Constantza ont élaboré des études et des articles appuyant l'idée de la construction d'un canal entre Cernavoda et Constantza.

Familia Movilă și Dobrogea

Aurelia LĂPUȘAN

Ioan Movilă s-a născut în 1846 la București, într-o veche familie de domnitori și boieri ai Moldovei. Doctor în drept în Italia, procuror și judecător la Tribunalul Vlașca, președinte al Tribunalului Galați, deputat, apoi prefect al județului Brăila, Ioan I. Movilă a fost o personalitate a timpului. Strânsese o avere considerabilă, era colecționar de tablouri semnate de pictorii vremii și deținea o extraordinară colecție de manuscrise și monede vechi.

Își vinde într-o zi averea și vine în Dobrogea. Un medic englez îi vorbește despre virtuțile lacului Techirghiol. În 1898, Ioan Movilă cere și obține autorizația Prefecturii Constanța de a întemeia pe moșia sa și pe cheltuiala sa o stațiune balneară cuprinzând stabilimente pentru băi de nămol, hoteluri, vile etc.

Planul de parcelare al moșiei Tuzla cu stabilimentele stațiunii balneare, grădini, piețe, străzi, etc. este definitiv aprobat prin decizia Prefecturii Constanța nr. 70007 din 27 iunie 1898. Pe baza autorizației legale dobândite, Ioan Movilă trasează străzile și bulevardele stațiunii, zidește stabilimentele și clădirile necesare pentru cură și locuințele vizitatorilor.

În 1904, încetând din viață Ioan Movilă, moștenitorii săi, soția Elena și cei șapte copii, au continuat exploatarea stațiunii balneare care, până în preziua Primului Război Mondial, își câștigase renumele în țară.

În timpul ocupației, trupele bulgare au distrus aproape în întregime stațiunea balneară.

Imediat după război, moștenitorii Movilă încep refacerea stațiunii. Cum însă mijloacele lor materiale erau insuficiente, s-a constituit Societatea Anonimă Movilă-Techirghiol.

Familia Movilă a jucat un rol important în dezvoltarea economică și culturală a Constanței. În perioada 1945 - 1989, numele lui Ioan I. Movilă a constituit o grea povară pentru urmașii săi.

Movilă Family and Dobrogea land

Ioan Movilă was born in 1846 in Bucharest into an old family of Moldavia's lords and boyars. Doctor of law in Italy, prosecutor and judge at Vlașca Courthouse, president of the Galați Courthouse, deputy, then prefect of Brăila County, Ioan I. Movilă was a personality of the time. He had gathered a considerable wealth, he was a collector of paintings signed by the painters of that time and he also had an extraordinary collection of manuscripts and old coins.

One day he sells his wealth and comes to Dobrogea. An English doctor has told him the virtues of Lake Techirghiol. In 1889 Ioan Movilă asks and obtains the authorization from Constanța Prefecture to establish his own estate and a spa at his expense including mud baths institutes, hotels, villas etc.

The plot plan of Tuzla estate with the spa institutes, gardens, markets, streets etc. is finally approved by the decision of the Constanța Prefecture nr. 70007 of June 27, 1898. Based on the acquired legal authorization, Ioan Movilă marks the streets and boulevards of the resort, builds up the institutes and the necessary buildings for the treatment and the visitors' houses.

In 1904 Ioan Movilă dies and his heirs, his wife Elena and his seven children continued to operate the resort, which had gained fame in the country until the day before the First World War.

During the war the Bulgarian troops destroyed the resort almost entirely.

Right after the war, Movilă's heirs start rebuilding the resort. But because of straitened circumstances the Movilă-Techirghiol Corporation was formed.

Movilă Family has played an important role in the economic and cultural development of Constanța. During 1945-1989 the name Ioan I. Movilă was a heavy burden for his heirs.

Identitate locală și alteritate în răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu

Corina APOSTOLEANU

Concepute ca instrumente de identificare a specificului național și local, chestionarele lui Nicolae Densușianu se dovedesc a fi o inepuizabilă sursă de documentare, din punct de vedere istoric, etnografic, folcloric și lingvistic. Studiarea răspunsurilor primite din Dobrogea sunt punctul de pornire a unui studiu de largă întindere, din care în acest articol vă prezentăm câteva aspecte legate de relația identitate națională/locală și alteritate (prezența celuilalt, a elementului minoritar), așa cum este aceasta observată și înțeleasă, în mediul rural al începutului de secol al 20-lea.

Designed as instruments for identifying the national and local specific, the questionnaires issued by Nicolae Densușianu prove to be an inexhaustible source of documentation, from historical, ethnographic, folklore and linguistic point of view. The survey of the answers received from Dobruja represent the starting point of a developed study. The present article presents few aspects about the connection between the national/local identity specific and otherness (the presence of minorities) as it is observed and understood in the rural area, at the beginning of the 20th century.

Chestiunea Dobrogei în relațiile româno-ruse

Constantin CHERAMIDOGLU

Relațiile româno-ruse în perioada 1877-1945 au cunoscut toate formele de manifestare, de la alianțe militare la starea de război, după cum situația politică a zonei a evoluat, dar și în funcție de interesele geopolitice ale Rusiei sau, mai târziu, ale Uniunii Sovietice. Poziția geografică a teritoriului Dobrogei a favorizat aceste manifestări, importanța culoarului dobrogean în tendințele de expansiune a Rusiei spre strâmtoarele Mării Negre fiind evidentă. Pe de altă parte, poziția României la gurile Dunării, ca garant al libertății navigației pe Dunăre, era susținută de alte puteri europene, astfel că menținerea echilibrului în zonă era importantă nu numai pentru România, ci și pentru întreg organismul european.

În acest context, diplomația rusă a căutat să mențină o stare de provizorat în privința statutului Dobrogei, atât în perioada 1877-1880, după finalizarea conflictului militar cu Imperiul Otoman, cât și în anii următori, profitând de pretențiile Bulgariei asupra Dobrogei și de prezența unei minorități bulgare, dar și ruso-lipovene, în Dobrogea.

Dosarul Cadriilaterului (1913-1940) a accentuat aceste tendințe, dar retrocedarea sa, în anul 1940, și reîncadrarea Basarabiei la U.R.S.S. au făcut ca interesul rusesc pentru Dobrogea să slăbească. După 1945, se intra într-o altă logică politică, Uniunea Sovietică controlând, politic și militar, întreaga zonă.

Lucrarea de față face o trecere în revistă a momentelor în care situația Dobrogei a fost pusă în discuție, cu accent pe declarațiile politice ale diplomaților și factorilor de răspundere din țările interesate, dar prezentând și modul cum chestiunea era privită de observatorii străini, de jurnaliștii de la marile cotidiene europene.

The Dobrogea issue in Romanian-Russian relations

The Romanian-Russian relations in the period 1877-1945 knew all the forms of manifestation, from military alliances to the state of war, as the political situation of the area evolved, but also according to the geopolitical interests of Russia, or later of the Soviet Union. The geographical position of the territory of Dobrogea favored these manifestations, the importance of the Dobrogea corridor in Russia's expansion tendencies towards the Black Sea straits, being obvious. On the other hand, Romania's position at the mouth of the Danube, as a guarantor of freedom of navigation on the Danube, was supported by other European powers, so that maintaining balance in the area was important not only for Romania but for the entire European continent.

In this context, Russian diplomacy sought to maintain a temporary status regarding the status of Dobrogea, both in 1877-1880, after the end of the military conflict with the Ottoman Empire, and in the following years, taking advantage of Bulgaria's claims to Dobrogea and the presence of a Bulgarian minorities, but also Russian-Lipovans in Dobrogea. The Quadrilateral case (1913-1940) accentuated these tendencies, but its retrocession in 1940 and the reinstatement of Bessarabia to the U.R.S.S. they weakened the Russian interest in Dobrogea. After 1945, another political logic was entered, the Soviet Union controlling the whole area politically and militarily.

This paper reviews the moments when the situation in Dobrogea was discussed, focusing on the political statements of diplomats and accountants in the countries concerned, but also presenting how the issue was viewed by foreign observers, journalists from major European newspapers.

Evoluția iredentei bulgare din Dobrogea interbelică, reflectată într-o sinteză militară din aprilie 1938

Petrișor FLOREA, George Daniel UNGUREANU

În cadrul complex și dinamic al realităților și evoluțiilor din Dobrogea românească interbelică, s-a înscris, ca un fenomen conflictual, dar notabil, și activitatea așa-numitei *Iredente bulgare*. Sub această denumire generică, putem regăsi o multitudine de organizații, grupări și grupuri, alcătuite din etnici

bulgari, care, prin mijloace, în general, ilegale, adesea violente, de tip terorist, contestau și subminau autoritatea statului român în provincia dintre Dunăre și Mare, mai ales în Dobrogea de Sud (Cadrilater). În tratarea acestui subiect, se observă un mare dezechilibru istoriografic româno-bulgar, mai ales cantitativ, în defavoarea istoricilor români.

Punctul de plecare pentru comunicarea de față a fost reprezentat de dosarul arhivistic nr. 817/1938 din fondul *Marele Stat Major-Secția 2 Informații*, având caracter de sinteză istorico-informativă. Dosarul conține numai 17 file, însă este dens în informații și aprecieri pe marginea subiectului nostru. Datele și evaluările din dosarul menționat au fost confruntate, coroborate și completate cu alte surse istorice, atât românești (în primul rând, documente și culegeri de documente), cât și bulgare (inclusiv volume de documente editate) și occidentale (sinteza lui Alberto Basciani, dedicată diferendului româno-bulgar în Dobrogea interbelică). Din cauza unor generalizări abuzive și omisiuni, delimitările cronologice și aprecierile din sinteza analizată de noi nu pot fi decât parțial susținute astăzi, în lumina datelor de care dispunem. Totuși, documentul respectiv rămâne o sursă demnă de consultat și prezentat, fiind emblematic pentru percepția unor structuri militare românești asupra iredentei bulgare.

Within the complex and dynamic framework of the realities and evolutions of the interwar Romanian Dobrudja, the activity of the so-called Bulgarian Iredent was also registered as a conflicting but notable phenomenon. Under this generic name, we can find a multitude of organizations, associations and groups, composed of ethnic Bulgarians, who, by generally illegal means, often even violent/terrorist, challenged and undermined the authority of the Romanian state in the province between the Danube and the Black Sea, especially in Southern Dobrudja (Quadrilater). When approaching this topic, one can notice a great Romanian-Bulgarian historiographical imbalance, especially a quantitative one, to the detriment of Romanian historians. The starting point for this communication was represented by the archival file no. 817/1938 from the General Staff fund-Section 2 Information, having the character of historical-informative synthesis. The file contains only 17 pages, but it is dense in information and appreciations on our topic. The data and evaluations in the mentioned file were compared, corroborated and supplemented with other historical sources, both Romanian (primarily, documents and collections of documents), as well as Bulgarian (including volumes of published documents) and Western (synthesis by Alberto Basciani, dedicated to the Romanian-Bulgarian dispute in the interwar Dobrudja). Due to some abusive generalizations and omissions, the chronological delimitations and the assessments from the synthesis analyzed by us, can only be partially supported today, in the light of the data we have. However, this document remains a source worthy for consultation and presentation, being emblematic of the perception of some Romanian military structures on the Bulgarian irredentism.

Medgidia în perioada interbelică. Proprietari și investiții

Adrian ILIE

Medgidia a fost, în perioada interbelică, unul dintre cele mai importante orașe din Dobrogea, datorită investițiilor, poziției strategice pe care o avea în zona centrală a provinciei și a potențialului economic și comercial deosebit. Nu au lipsit nici investițiile străine, lucru care a contribuit din plin la dezvoltarea așezării.

Ca urmare a aplicării reformei agrare, se vor înființa case de cereale, printre care: Societatea Dreyffus, Societatea „Frații Damadian”, Societatea cu capital britanic „Pascale”, dar și prăvălii de cereale ale marilor proprietari funciari din oraș. Un reviriment îl observăm și în ceea ce privește sistemul bancar, prin înființarea Băncii „Înfrățirea”, Banca „Medgidia” (în 1924), Banca de Scont (în 1925) și Banca Populară „Unirea” (din 1930).

N. Rusenescu, realiza un anuar al activităților economice din județ, inclusiv din Medgidia, din care ne putem face o idee asupra activității comerciale a orașului. Sunt amintiți: proprietari de cafenele și ceainării, proprietari de depozite de materiale de construcții, băcani, brutari, cârciumari, măcelari, proprietari de magazine de dulciuri și mezeluri, proprietari de hoteluri, comercianți de vinuri, proprietari de manufacturi, industriași, cofetari, berari, fructari, producători de mașini agricole, cârciumari ș.a.

Se poate observa activitatea comercială intensă, existența unor hoteluri în oraș, un număr însemnat de magazine și foarte important o structură etnică diversă (tătari, turci, armeni, greci, români, macedoromâni, evrei).

În perioada 1928-1931 și-a desfășurat activitatea Banca „Medgidia” cu un capital de 5 milioane lei și 329.910 lei fond de rezervă, Banca de scont din Medgidia, cu un capital de 2,5 milioane lei și un fond de rezervă de 603.987 lei și Banca populară „Înfrățirea” din Medgidia, cu un capital de 15.000 lei. Acest lucru demonstrează investițiile majore și acumulările de capital însemnate.

Activitatea economică avea în vedere producerea unor produse ceramice, exploatarea pietrei pentru construcție, fabricarea cărămizilor, exploatarea carierelor de nisip și humă prin: Fabrica de produse ceramice și cărămidărie, Cariera Costel și Roman Ioanid (piatră), Cariera Medgidia Sud (piatră), Cariera Zandini (nisip), Cariera Drogeanu (piatră), Ion Țugui (humă). Acest lucru demonstrează nevoie de materiale destinate construcțiilor pentru orașul aflat în plină dezvoltare.

Fabrica pentru unelte agricole „Oprică Voicu”, avea un capital de 1,5 milioane de lei, o forță motrice de 27 CP și un personal variabil, realizând diverse mașini agricole și piese de schimb. Această investiție avea să asigure necesarul de inventar agricol al zonei, dar realiza și o activitate de export.

Medgidia s-a putut dezvolta datorită investițiilor private autohtone și străine, care au permis extinderea pe orizontală, dar și pe verticală a localității.

Medgidia in the interwar period. Owners and investments

In the interwar period, Medgidia was one of the most important cities in Dobrogea, due to its investments, its strategic position in the central area of the province and its special economic and commercial potential. There was also a lack of foreign investment, which fully contributed to the development of the settlement.

As a result of the application of the agrarian reform, grain houses will be established, among which: the Dreyffus Society, the "Damadian Brothers" Society, the "Pascale" British Capital Society, but also the grain shops of the big landowners in the city. We also notice a revival in terms of the banking system, with the establishment of the "Twinning" Bank, the "Medgidia" Bank (in 1924), the Discount Bank (in 1925) and the "Unirea" People's Bank (since 1930).

N. Rusenescu, made a yearbook of economic activities in the county, including Medgidia, from which we can get an idea of the commercial activity of the city. The following are mentioned: owners of cafes and teahouses, owners of warehouses for construction materials, grocers, bakers, butchers, butchers, owners of sweets and sausage shops, hotel owners, wine merchants, owners of manufactures, industrialists, confectioners, brewers, fruit growers, producers of agricultural machinery, taverns, etc. One can observe the intense commercial activity, the existence of some hotels in the city, a significant number of shops and very importantly a diverse ethnic structure (Tatars, Turks, Armenians, Greeks, Romanians, Macedonian-Romanians, Jews). In the period 1928-1931, the "Medgidia" Bank carried out its activity with a capital of 5 million lei and 329,910 lei reserve fund, the Discount Bank of Medgidia, with a capital of 2.5 million lei and a reserve fund of 603,987 lei and the People's Bank "Twinning" from Medgidia, with a capital of 15,000 lei. This demonstrates the major investments and significant capital accumulations.

The economic activity had in view the production of ceramic products, the exploitation of stone for construction, the manufacture of bricks, the exploitation of sand and humus quarries through: Ceramic and brickwork factory, Costel and Roman Ioanid Quarry (stone), Medgidia Sud Quarry (stone), Quarry Zandini (sand), Cariera Drogeanu (stone), Ion Țugui (hum). This demonstrates the need for construction materials for the growing city.

The factory for agricultural tools "Oprică Voicu", had a capital of 1.5 million lei, a driving force of 27 HP and a variable staff, making various agricultural machines and spare parts. This investment would provide the necessary agricultural inventory of the area, but also carry out an export activity.

Medgidia was able to develop due to the local and foreign private investments, which allowed the horizontal and vertical expansion of the locality.

Constantin Moisil și „Arhiva Dobrogei”

Victor Claudiu TURCITU

Obiectivul demersului nostru va consta în a redescoperi, pe baza surselor de arhivă, contribuția pe care a avut-o unul din principalii fondatori și susținători ai uneia din revistele importante ale României Mari – „Arhiva Dobrogei”, precursor al revistei Analele Dobrogei.

Astăzi, la ceas aniversar, pe baza documentelor provenind din Arhiva Istorică Centrală a României, în principal din cuprinsul fondului Direcția Generală a Arhivelor Statului și, mai ales, din recentul fond familial Constantin Moisil, vom evidenția eforturile depuse de directorul Arhivelor Statului, fost director al liceului din Tulcea, artizan al înființării unei societăți culturale pentru studierea istoriei Dobrogei, de a realiza o publicație prin care să-și îndeplinească „misiunea sa științifică”. În cuprinsul prezentării noastre, vom evidenția conținutul informațional inedit al unor documente provenind din arhiva personală a lui Constantin Moisil (aproximativ 0,15 m.l.), recent intrată în depozitele Arhivelor Naționale. Astfel, sperăm să reliefăm aspecte esențiale ale viziunii intelectuale a lui Constantin Moisil în ceea ce privește problemele dobrogene, precum și modul în care acesta încadrează evoluția provinciei pontice în context larg, deopotrivă național și regional.

The focus of our approach will be to rediscover, based on archive sources, the contribution of one of the main founders and supporters of one of the important magazines of Greater Romania – Arhiva Dobrogei, forerunner of the Annals of Dobrogea magazine.

Today, at the anniversary hour, based on documents from the Central Historical Archive of Romania, mainly from the the fund of General Directorate of State Archives and, especially, from the recent Constantin Moisil family fund, we will highlight the efforts of the director of State Archives, former director of the high school from Tulcea, craftsman of the establishment of a cultural society for the study of the history of Dobrogea, to make a publication through which to fulfill his "scientific mission". In our presentation we will highlight the unique informational content of some documents from the personal fund of Constantin Moisil (approximately 0.15 m.l.), recently entered in the deposits of the National Archives. Thus, we hope to highlight essential aspects of Constantin Moisil's intellectual vision regarding the Dobrogean issues, as well as the way in which he frames the evolution of the Pontic province in a broad context, both national and regional.

Un veac de cultură dobrogeană. Revista „Analele Dobrogei”

Luminița STELIAN, Angela-Anca DOBRE

Centenarul revistei „Analele Dobrogei” readuce în peisajul publicistic dobrogean o revistă de cultură care abordează teme științifice, culturale și de istorie dobrogeană. Cele trei etape ale editării acesteia - 1920-1938, 1995-2012 și 2019 până în prezent - reflectă o dinamică culturală a Dobrogei.

A century of Dobrogean culture. Dobrogea Annals Magazine

The centenary of the magazine "Annals of Dobrogea" brings back to the Dobrogean publishing landscape a culture magazine that addresses scientific, cultural and Dobrogean history topics. The three stages of its editing: 1920-1938, 1995-2012 and 2019 so far, reflect a cultural dynamic of Dobrogea.

Aspecte privind activitatea societății de transport „Săgeata” în municipiul Constanța (1935-1944)

Nicoleta PARASCHIV

Având în vedere proasta organizare a particularilor, disensiunile create între aceștia, nerespectarea hotărârilor autorităților, dar și fraudele depistate în rândul celor care desfășurau servicii de

transport, municipalitatea ia în calcul, în anul 1935, posibilitatea concesionării „exclusive” a transportului din orașul Constanța.

În vederea concesionării dreptului de exploatare a serviciului public regulat cu autobuze, pentru transportul în comun de pasageri, Primăria a întocmit caietul de sarcini în care preciza că obiectivul concesiunii este acela de exploatare exclusivă a transporturilor în comun de pasageri cu autobuze, pe întreg teritoriul municipiului Constanța.

Licitația a avut loc la data de 10 iunie 1935 și s-au înscris Societatea „Săgeata” din București, Societatea „Unirea” din Constanța și Societatea N.N. Simion din Râmnicu Vâlcea, câștigătoare fiind Societatea „Săgeata”, care a obținut concesiunea pe o perioadă de 10 ani pentru suma de 1.760.000 lei.

*Aspects related to the activity of the transport company "Săgeata"
in Constanta Municipality (1935-1944)*

Considering the poor organization of individuals, the disputes occurred between these ones, the non-compliance with the decisions of the authorities, but also the frauds discovered among those who were carrying out transport services, in 1935, the municipality took into account the possibility of "exclusive" concession of transport in Constanta city.

In order to grant the right to operate the regular public service by bus, for public passenger transport, the City Hall drew up the tender specifications, stating that the aim of the concession is to exclusively operate the public passenger transport by bus, throughout Constanta municipality.

The tender took place on June 10, 1935 and the companies "Săgeata" from Bucharest, "Unirea" from Constanta and "N.N. Simion" from Ramnicu Valcea joined the procedure, the winner being "Săgeata" Company, which obtained the concession for a 10-year period for the amount of 1,760.000 RON.

**Despre înființarea și primii ani ai Universității „Ovidius” Constanța,
în documente inedite sau mai puțin cunoscute din arhiva prof. univ. dr. Gheorghe
Dumitrașcu, senator al României**

Lavinia DUMITRAȘCU

În această comunicare voi prezenta câteva documente inedite și mai puțin cunoscute din primii ani ai existenței Universității „Ovidius” Constanța. Acestea fac parte din Arhiva prof. univ. dr. Gheorghe Dumitrașcu, senator al Constanței, unul dintre ctitorii Universității „Ovidius” din Constanța.

About the establishment and the first years of the "Ovidius" University of Constanta, in unpublished or less known documents from the archive of Prof. dr. Gheorghe Dumitrașcu, senator of Romania

In this communication I will present some unique and lesser known documents from the first years of the University's existence. These are part of the Archive of Prof. dr. Gheorghe Dumitrașcu, senator of Constanta, one of the founders of the "Ovidius" University of Constanta.

SECȚIA
STAT ȘI SOCIETATE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ ȘI POST-COMUNISTĂ

Autonomia Transilvaniei - o dezbatere istoriografică de Centenar

Daniel CITIRIGĂ

Centenarul Primului Război Mondial și al constituirii României Mari a fost prilejul unor conferințe și apariții editoriale care au provocat o serie de dezbateri, atât în spațiul academic, cât și în cel public. În acest sens, putem observa că subiectul Unirii de la 1918 și evoluția statului român în perioada următoare împart istoriografia română în cel puțin două direcții mari: pe de o parte istoricii care se raportează la momentul 1918 într-o formă deterministă, printr-o abordare teleologică, iar pe de altă parte, istoricii care introduc o analiză critică, prin care Unirea nu a fost un dat al istoriei și nu a fost rezultatul „luptei milenare a poporului român”, cât rezultatul războiului, prăbușirii imperiilor, schimbării paradigmei relațiilor internaționale pe principiul autodeterminării și al Conferinței de Pace de la Paris. De asemenea, procesul unificării este văzut diferit, și ne referim în special la abordarea unor subiecte considerate de istoricii din prima categorie absolut secundare, dacă nu chiar inexistente: condiționarea unirii în cazul Basarabiei și Transilvaniei, tendințele autonomiste ale regiunilor, dificultatea integrării administrative a noilor teritorii, centralismul exacerbant al Bucureștilor etc. În acest context, un subiect aparte l-a constituit dezbaterea istoricilor pornind de la Rezoluția de la Alba Iulia referitoare la autonomia Transilvaniei, subiect sensibil atât în mediul politic, cât și în societate. În acest sens, vom urmări cum s-au raportat la tema propusă istorici precum Ioan Aurel Pop, Lucian Boia, Jens Oliver Schmitt, dar și alți specialiști, precum Ioan Stanomir. Nu în ultimul rând, prin textul de față vom urmări cum a fost abordată tema federalismului în România post-comunistă.

**Nici iorgologie, nici biografie: posteritatea critică despre
Nicolae Iorga în comunism și post-comunism**

Georgiana ȚĂRANU

Textul își propune să investigheze discursul istoriografic din perioadele comunistă și post-comunistă referitor la omul politic Nicolae Iorga. Analiza pornește de la o constatare de ordin cantitativ – existența a doar două biografii dedicate acestuia – și se îndreaptă către una de ordin calitativ: incapacitatea istoriografiei românești de a-l evalua critic pe Iorga. Ne propunem să identificăm un set de posibile explicații care au stat la baza acestui decalaj imens între locul pe care îl ocupă opera iorghistă în istoriografia românească și eforturile de valorificare a acesteia sub forma unor sinteze biografice. Deși bibliografia istorică a României se îmbogățește an de an cu studii sau monografii dedicate lui Iorga, de la moartea sa (1940) și până în prezent acesta a avut parte de doar două biografii: una semnată de un fost colaborator al istoricului, Barbu Theodorescu, și apărută în 1968, în plin avânt al istoriografiei național-comuniste de recuperare a unor valori ale culturii române până atunci respinse pe criterii ideologice, cealaltă aparținând unui istoric american atipic, fost supraviețuitor al lagărelor naziste, și publicată în 1992, Nicholas M. Nagy Talavera. Niciuna din cele două lucrări nu a reușit să se detașeze de stilul hagiografic care domină discursul despre Iorga. În ciuda acestui bilanț precar, importanța operei pentru posteritate este clară, existând chiar propuneri, precum cea a lui Gheorghe Buzatu, de înființare a unui subdomeniu de studii intitulat *iorgologie*, care în timp însă nu au găsit adepti. Cele două absențe – atât a biografiei, cât și a iorgologiei – sunt totuși complementare și țin de o cauză fundamentală: lipsa unui discurs critic despre Iorga, în ansamblu. Printre motivele propuse pentru a explica această situație, ne vom opri la următoarele: mitizarea excesivă a personalității și a operei iorghiste atât în ultimele două decenii ale regimului comunist, cât și în post-comunism, instrumentarea sa pentru a legitima agende și interese opuse dar și diferite acțiuni și evenimente istorice și ideologice; și, nu în ultimul rând, factorul psihologic, reprezentat de aspectul intimidant al investigării unei figuri canonice și al unei activități de o asemenea amploare și diversitate.

Unele măsuri adoptate de guvernarea Petru Groza pentru destructurarea Armatei Regale Române (1945-1947)

Ion Marius MOTREANU

Începând cu anul 1944, pe fondul pătrunderii trupelor Armatei Roșii pe teritoriul României, a fost declanșat și procesul de sovietizare. Chiar de la obținerea nelegitimă a puterii politice în martie 1945, comuniștii români au perceput armata ca pe un rival redutabil, atașat tradiției regalității, care mai întâi trebuia demolat și, ulterior, transformat într-un organism loial noii puteri. Desființarea structurilor militare tradiționale de către guvernul Petru Groza s-a obținut prin mijloace agresive, mii de cadre care își dobândiseră experiența și laurii eroismului pe câmpurile de luptă au fost îndepărtate din rândurile armatei, fiind supuse unor procese sumare și condamnate pe nedrept, sub acuzații precum „elemente reacționare” sau „dușmani ai poporului”.

Articolul surprinde procesul de proporții în urma căruia instituția Armatei Regale Române a fost epurată de ofițerii cei mai valoroși și transformarea ei într-un instrument fidel la îndemâna puterii comuniste, a fost pregătit și lansat chiar înaintea încheierii celei de-a Doua Conflagrații Mondiale, prin aplicarea unui cadru legislativ de către Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul comunist al Justiției (în luna septembrie a anului 1944). În ziua de 29 ianuarie a anului 1945, era adus la cunoștința opiniei publice așa numitul program de guvernare al Frontului Național Democrat care, printre altele, menționa și dorința „reorganizării armatei în spirit democratic, eliminând elementele reacționare și fasciste”. Dacă în luna mai a anului 1945 efectivele armatei române se ridicau la 418,912 militari, în decembrie 1947 acestea ajunseseră la numai 135,580 militari.

Descurcările. Mica și marea corupție în timpul regimului Ceaușescu

Mioara ANTON

Ceaușescu s-a declarat încă de la începuturile sale un adversar al economiei subterană și a rețelelor de „descurcări și supraviețuitori” care subminau construcția socialistă. La Conferința Națională din 6 decembrie 1967, el atrăgea atenția birocrației de partid și de stat că „statul socialist, organele sale, trebuie să desfășoare o activitate susținută pentru întărirea proprietății socialiste, pentru cultivarea unei înalte răspunderi a tuturor cetățenilor țării față de apărarea avutului obștesc, împotriva hoților și delapidatorilor, împotriva risipei și a lipsei de grijă față de proprietatea socialistă”.

Anii de penurie care au urmat impunerii regimului comunist în România au generat o corupție politică și economică ale cărei ramificații s-au prelungit chiar și în anii de liberalizare și relativă prosperitate. Mita, favorurile, atențiile, traficul de influență deveniseră o realitate socială. Iar ele s-au perpetuat în urma unor măsuri legislative restrictive (vezi interzicerea avorturilor) sau pe fondul generalizării penuriei. O realitate a cărei dinamică Ceaușescu o cunoștea foarte bine. Aparatul de partid, Securitatea, funcționarii, directorii de fabrici, profesori, medici, comercianți, oameni obișnuiți, se transformaseră în patroni și clienți ai rețelelor economiei subterane. Chiar dacă aceasta și-a mai domolit ritmurile în anii de relativă prosperitate de la mijlocul anilor 60-70, ea nu a dispărut niciodată din peisajul economiei socialiste planificate, ci dimpotrivă s-a cronicizat. La sfârșitul deceniului nouă, corupția și furturile au devenit singura cale de interacțiune dintre regim și societate. Legile emise pentru stoparea corupției s-au dovedit ineficiente și nu au fost în măsură să destructureze rețelele patronate de înalta birocrație de partid și de stat.

"Sub înțeleapta îndrumare a tovarășei Elena Ceaușescu..." – Sistemul de cadre din RSR în anii '70-'80

Cosmin POPA

La sfârșitul anilor '70, sistemul de control al cadrelor din partid, aparatul de stat și economie a făcut obiectul unei serii de reforme întreprinse sub supravegherea atentă a Elenei Ceaușescu. Conducând

direct Comisia de cadre a CC al PCR, care a debutat ca un organism de partid, dar și-a extins rapid competențele asupra funcțiilor de conducere din toate subsistemele statului socialist, Elena Ceaușescu a considerat „problema cadrelor” ca fiind esențială pentru consolidarea regimului Ceaușescu. Revenirea la criteriile anilor '50, re-proletarizarea funcțiilor de conducere din partid și aparatul de stat și implicarea Securității în procedurile curente, care până atunci se aflaseră în grija sectoarelor de cadre, alături de instituirea unui sistem național de evidență a cadrelor, au reprezentat principalele inovații ale perioadei în care Elena Ceaușescu s-a aflat alături de soțul ei la conducerea țării.

Represiunea Securității la adresa clerului dobrogean ortodox în documente de arhivă

Adrian Nicolae PETCU

În anii 50 ai regimului de „democrație populară” din România comunistă numeroși preoți ortodocși au cunoscut temnițele. Inclusiv regiunea Dobrogei a cunoscut o represiune a organelor de Securitate la adresa clericilor ortodocși, arestați fie pentru implicarea în mișcarea de rezistență anticomunistă, fie pentru activitatea antibolșevică de dinainte de 1945, fie pentru pastorația în rândul credincioșilor. Cazurile acestor preoți le-am identificat și cercetat atât în arhivele fostei Securități, cât și în cele bisericești, încât am putut să le reconstituim pe scurt biografiile și contextul represiunii staliniste din anii 50.

Un caz de disidență în BOR. Gheorghe Calciu-Dumitreasa și ierarhia bisericească

Gabriel Stelian MANEA

În timp ce în Cehoslovacia, Ungaria sau Polonia sfârșitul anilor 70 și anii 80 au cunoscut un intens și diversificat fenomen al disidenței, România nu a putut propune un inventar numeros și nici consistent al opozanților regimului comunist. Totuși, un caz are câteva elemente de particularitate ce îl fac să se evidențieze chiar și într-un asemenea peisaj limitat al disidenței românești: părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa. Vechi legionar, condamnat ca atare în 1949, trecut prin „reeducarea” de la Pitești și chiar părtaș la aceasta, Calciu-Dumitreasa a propus o formă de rezistență inspirată de câteva postulate elementare ale Creștinismului care intrau în coliziune cu pilonii ideologici ai regimului, vizând libertatea de conștiință, libertatea cultelor, întâietatea celor spirituale în fața materiei, și, evident, protestul lui vehement față de dărâmarea bisericilor. Ceea ce interesează această comunicare și evidențiază cazul aparte al lui Gheorghe Calciu-Dumitreasa este că el nu a avut de înfruntat doar măsurile represive ale regimului, unele ce erau de așteptat, ci a descoperit și reproșurile, ostilitatea și represiunea ce veneau chiar din rândul clerului ortodox și a ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române. Alți slujitori ai altarului și mai ales ierarhi ai BOR, s-au făcut unelte docile ale Departamentului Cultelor sau ale Securității atunci când au fost puși în situația de a gestiona sau de a se raporta la cazul unui preot „recalcitrant” în definiția regimului. Din partea celor de la care s-ar fi așteptat să primească sprijin și mângâiere arhierescă, a fost întâmpinat cu dezaprobare, contestare, marginalizare, condamnare, a fost judecat și caterisit, apoi părăsit în închisoare și după eliberare. Prin urmare, condamnăm dărâmarea Bisericilor a condamnat pasivitatea și chiar complicitatea preoților parohi sau a arhiereului locului; rostind cele „Șapte cuvinte către tineri”, în calitate de profesor la Seminarul teologic din București, i s-a cerut să își potolească tonul anticomunist, i s-a interzis să mai predice sau să mai facă cateheză, i s-a închis biserica, chiar de către colegii de la Seminar și de către ierarh; în sfârșit, la presiunile autorităților de stat a fost judecat de forurile bisericești și caterisit.

Tratamentul aplicat de autoritățile române occidentalilor care încercau să o viziteze pe disidenta Doina Cornea din Cluj (1988-1989)

Nicoleta ȘERBAN

Disidenta Doina Cornea (1929-2018), devenise în perioada ultimilor 2 ani ai regimului comunist, una dintre cele mai cunoscute opozante ale regimului în Occident, după ce scrisorile sale contra regimului

fuseseră citite la Radio Europa Liberă și i se luase un interviu pentru „Libération” în 1987. În perioada 1988-1989, pe când se afla în arest la domiciliu, păzită de ofițeri de miliție, mai multe personalități europene au încercat să o viziteze la adresa sa din Cluj. Unul dintre aceștia este jurnalistul de la postul național de televiziune belgian RTBF, Josy Dubié, care, în vara anului 1988, după ce a vizitat-o pe Doina Cornea, a fost urmărit, tracasat la vamă, dezbrăcat la piele și controlat. Acesta a reușit să ascundă caseta cu interviul luat disidentei române, pe care l-a publicat ulterior într-un documentar ce avea să o facă celebră în Occident, intitulat „Dezastrul Roșu”. Un alt belgian care a avut de suferit, este Gérard Deprez, deputat european, care a fost bătut chiar în fața casei acesteia, după care i s-a furat portofelul și banii. La întoarcerea în Belgia, a povestit tot ce i s-a întâmplat. Un alt caz este Marc Almond, istoric britanic, care a vizitat-o în septembrie 1989, și care a fost cercetat la vamă, umilit și dezbrăcat la piele, în căutarea unor posibile materiale compromițătoare. Toate aceste incidente, au avut urmări neplăcute pe plan diplomatic, imaginea regimului Ceaușescu degradându-se considerabil.

Memoriile Aidei Vrioni – o imagine dramatică a genezei comunismului românesc (1949-1953)

Anemari Monica NEGRU

Aida Vrioni (1880-1954) - numele de față era Maria Mateescu, Aida fiind un pseudonim, iar Vrioni Ștefan, soțul ei - a fost prima jurnalistă profesionistă din România. De la vârsta de 15 ani, a început să scrie proză (nuvele, schițe), iar împreună cu fratele ei, Dumitru Mateescu, a scos, la Ploiești, revista „Aurora”.

În 1904, jurnalistul Constantin Mille a chemat-o la București și i-a oferit un post de redactor permanent, salariat, la ziarul „Adevărul”, devenind astfel prima femeie din România ziarist profesionist. A urmat o perioadă de peste doi ani de intensă activitate gazetărească, la „Adevărul”, „Dimineața”, „Țara” ș.a.

Începând din anul 1907, dedicându-se vieții de familie, s-a retras din viața culturală, dar în 1923 a revenit ca jurnalistă, la ziarele cu care mai colaborase. La 19 februarie 1925, a fondat, alături de Adela Xenopol, „Societatea Scriitoarelor Române”, iar în anul următor Revista „Scriitoarelor Române”, respectiv „Revista Scriitoarelor și Scriitorilor Romani” din 1929, publicație editată de Aida Vrioni până la dispariția ei.

Aida Vrioni și-a scris memoriile în anii 1919-1921, 1924, 1927, 1930, 1933-1935, 1949 – 1953, în mai multe caiete, scrisori, adrese, păstrate la Arhivele Naționale ale României. În memoriile sale din anul 1921, descrie și vacanța sa din Constanța. În cinci caiete, Aida Vrioni și-a notat memoriile în anii 1949-1953, prezentând societatea comunistă (frigul și restricțiile de lemne, foamea și lipsa alimentelor, pensiile mici și vinderea lucrurilor, a hainelor din casă) și evenimentele contemporane (raționalizarea luminii electrice, a gazelor, stabilizare, reforma monetară, plecarea evreilor în Palestina, organizarea serbărilor comuniste și abandonarea celor ortodoxe), diverse personalități (Gh. Gheorghiu Dej, Marin Sadoveanu, Lucia Demetrescu, Lucia Sturdza Bulandra), călătoriile, tratamentul și viața cotidiană la stațiunea de la Călimănești, relațiile intrafamiliale.

Situația demografică a principalelor localități din arealul Canalului Dunăre –Marea Neagră (1949-1953)

Claudia ILIE

Vom evidenția unele aspecte privind dinamica populației așezărilor situate de-a lungul Canalului Dunăre-Marea Neagră, în perioada 1949-1953, când au fost demarate lucrările la cea mai importantă lucrare hidrotehnică din România. Datorită lucrărilor Canalului, așezările din imediata sa apropiere s-au dezvoltat din punct de vedere economic, social și cultural, iar numărul locuitorilor a crescut constant. În perioada 1950-1953, de-a lungul canalului existau 2 orașe, iar în anii 1952-1953, existau 9 centre muncitorești.

Unitatea teritorial-administrativă a zonei centrale a Dobrogei, o reprezenta Raionul Medgidia. Acesta avea o suprafață de 1.733,11 km², din care fondul funciar reprezenta 170,161 mii hectare. Raionul avea 32 de localități, densitatea localităților situându-se la nivelul 1,9. Medgidia avea în 1949- 6.824 locuitori, iar în anul 1952 – 8.681. Orașul situat în apropierea Văii Carasu, avea cea mai numeroasă populație dintre toate așezările situate de-a lungul canalului. Valea Carasu reprezenta o depresiune sinclinală, care va înregistra un sold migrator pozitiv. Orașul Cernavodă avea în 1948 – 5.819 locuitori, iar în 1952- 6.284 locuitori. Alte localități ale arealului studiat înregistrau în 1953 următoarele valori: Basarabi (Murfatlar)- 1.526 locuitori, Castelu- 1.524 locuitori; Mircea Vodă- 1.211 locuitori; Năvodari – 413 locuitori, Ovidiu-931 locuitori și Poarta Albă - 821 locuitori.

La Medgidia, pe o suprafață de 96,11 km², se înregistra o densitate de 90,32 loc./ km², având în 1949- 6.824 locuitori, iar în anul 1952 – 8.681, dintre care 2.500, erau flotanți, la sfârșitul lucrărilor Canalului, în 1953, orașul numărând 13.500 locuitori. Locuitorii având viză de flotanț, au lucrat cu siguranță la Canal, mulți dintre aceștia stabilindu-se ulterior în Medgidia, fiind încadrați la I.M.U. Medgidia, unde lucrau circa 3.000 de salariați, sau la C.L.A. Medgidia, unde lucrau circa 2.500 de salariați.

În perioada 1948-1955, în Dobrogea se înregistrează o natalitate ridicată, iar mortalitatea înregistrează tendințe de scădere.

Colectivizarea din Dobrogea: de la discursul ideologic la instituționalizarea represiunii

Delia Roxana CORNEA

Studiul de față aduce în atenția celor interesați o serie de documente extrase din Fondul Comitetului Central al Partidului Comunist Român - Secția Cancelarie și Secția Organizatorică, cu privire la "problema țărănească", așa cum apare ea tratată în documentele de epocă. Ne referim, în mod special, la stenograma Ședinței plenarei CC a P.C.R. din 3-5 martie 1949, care consemnează discuțiile celor 28 de lideri comuniști prezenți, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, Anna Pauker și Nicolae Ceaușescu, pe parcursul a trei zile, dezbateri în urma cărora avea să se hotărască declașarea colectivizării forțate a agriculturii. Tot în acest fond documentar am regăsit și o serie de documente ce reprezintă listele cu țărani din Dobrogea eliberați prin mai multe decrete de grațiere succesive în cursul anilor 1959-1961, documente ce atestă forța represiunii cu care s-a realizat procesul de colectivizare forțată în Dobrogea. Prezentul studiu, bazat pe documentele păstrate în Fondul CC al PCR, își propune să releve modalitatea în care colectivizarea a fost văzută, încă de la început, de către liderii comuniști ai vremii ca "luptă de clasă" și modul asumat în care aceștia au declanșat și exercitat represiunea asupra țărânimii și să sublinieze anumite aspecte și particularități ale acestui proces pentru regiunea avută în discuție.

SECȚIA CONSERVARE – RESTAURARE

Constanța-45 de ani de restaurare instituționalizată

Dan Mihai IONESCU

Înființat în anul 1974, Laboratorul zonal de restaurare Constanța a avut timp de 45 de ani o evoluție remarcabilă. Specialiștii care s-au format și au lucrat în acest laborator în această perioadă au reușit să facă din Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța o vitrină a numeroaselor descoperiri din Constanța și județ, descoperiri care după restaurare au putut fi expuse publicului.

Founded in 1974, the Constanta Regional Restoration Laboratory has had a remarkable evolution for 45 years. The specialists who trained and worked in this laboratory during this period managed to make the Museum of National History and Archeology Constanta a showcase of numerous discoveries in Constanta and in the county, discoveries that after restoration could be exposed to the public.

Conservarea-restaurarea unui vas post roman

Tudor TOMESCU

Lucrarea de față se referă la problemele frecvente întâmpinate în conservarea și restaurarea ceramicii arheologice de către restauratori.

Ceramica este provenită direct din situl arheologic, și are o stare de conservare în mare parte proastă sau foarte proastă. Lucrarea face o descriere în abordarea practică a problemelor care apar în cazul restaurării în situ precum mai ales în laboratorul de restaurare.

Principalele problemele sunt legate de înțelegerea materialului, respectiv a pastei ceramice care este o bucată de pământ ars, prelucrat în anumite condiții specifice precum și a mediului de unde este extras cât și a noilor condiții în care ajunge unde urmează să fie restaurat și păstrat,

Un factor important care influențează sunt degradările la care este expusă ceramica, care este datorat factorilor de mediu din exterior, umiditate, căldură etc.

Problemele sunt legate și de modul tehnic în care trebuie să se acționeze în cadrul restaurării-conservării pentru păstrarea integrității obiectului.

Conservation-restoration of a post-Roman vessel

This paper refers to the common problems encountered in the conservation and restoration of archaeological pottery by restorers.

The pottery comes directly from the archeological site and has a largely poor or extremely poor state of preservation. The paper makes a description in the practical approach of the problems that appear in the case of in situ restorations as especially in the restoration laboratory.

The main problems are related to the understanding of the material, namely the ceramic paste which is a piece of burnt earth, processed under certain specific conditions as well as the environment from which it is extracted as well as the new conditions in which it reaches where it is to be restored and preserved.

An important factor that influences are the degradations to which the ceramic is exposed, which is due to the external environmental factors, humidity, heat, etc.

The problems are also related to the technical way in which it is necessary to act within the restoration-conservation in order to preserve the integrity of the object.

Metodologia de restaurare a două piese *umbo* din perioada romană

Gabriela RADU

Umbo-ul, piesă centrală și element de rezistență a unui scut care în confruntările armate poate modifica deznodământul acestora, poartă și simbolistici astrale. De-a lungul timpului forma *umbo*-ului și plasarea preponderent centrală capătă o valoare spirituală făcând trimitere către culte solare.

Lucrarea relevă metodologia utilizată în vederea restaurării a două *umbo*-uri descoperite pe șantierul arheologic de la Argamum, în anul 2019. Activitățile au fost realizate urmărindu-se consolidarea pieselor, curățarea acestora și obținerea unui aspect cât mai apropiat de forma inițială păstrând caracteristicile părților componente.

Methodology of restoring two umbo pieces from the Roman period

The umbo, a central piece and a resistance element of a shield that in armed confrontations can change their outcome, also bears astral symbolism. Over time, the shape of the umbo and the predominantly central placement acquire a spiritual value by referring to solar cults.

The paper reveals the methodology used to restore two umbo discovered on the archeological site of Argamum, in 2019. The activities were carried out with the aim of consolidating the pieces, cleaning them and obtaining an aspect as close as possible to the original shape keeping the characteristics of the components.

Conservarea și restaurarea unor amfore romano-bizantine descoperite la Capidava

Simona Maria HERLEA

Prezentarea aduce în atenția celor interesați un lot de amfore descoperite în urma cercetărilor sistematice efectuate pe situl arheologic Capidava (com. Topalu, jud. Constanța) și restaurate în cadrul laboratorului-școală al Universității „Lucian Blaga”, din Sibiu. Este vorba despre două amfore orientale de transport, tipul CARTHAGE LRA 1B și o amforă provincială pontică. Se vor prezenta atât aspecte ce țin de starea de conservare a pieselor înainte de restaurare cât și aspecte ce țin de restaurarea și conservarea acestora (tehnici, materiale și substanțe folosite). De asemenea, vor fi abordate aspecte ce țin de stilul de muncă și anumite probleme pe care le-am întâmpinat. Restaurarea și conservarea unui obiect ceramic, cunoaște o anumită desfășurare de faze și etape, în funcție de starea de conservare și de degradările pe care acesta le prezintă, iar restauratorul trebuie să adopte cu prudență tratamentul cel mai adecvat. Pentru restaurator fiecare piesă restaurată reprezintă un caz unic, la fel cum pentru medici fiecare pacient este unic. Deși diagnosticul poate fi unul comun mai multor piese, operațiile de restaurare pot fi diferite în funcție de specificul fiecărei piese. În acest demers a fost necesară întotdeauna o colaborare interdisciplinară. Astfel, arheologul (conf. Univ. Dr. Ioan Carol Opreș) ne-a furnizat date importante referitoare la condițiile de zăcere în sol, tehnica de producție, de ornamentare etc. De asemenea, au fost necesare investigații fizico-chimice pentru a evalua gradul de degradare a obiectelor, pentru a determina compoziția materialului, pentru a preciza ce substanțe și materiale au fost folosite în încercările de restaurare anterioare, pentru a afla tipul depunerilor întâlnite pe pereții amforelor și a stabili cât de mult au fost afectate proprietățile fizico-mecanice, dar și pentru a stabili ce substanțe și ce concentrații se pot folosi în anumite etape.

The Conservation and Restoration of Roman-Byzantine Amphorae Unearthed in Capidava

This paper brings to the attention of those interested a lot of amphorae unearthed during systematic investigations of the archaeological site of Capidava (Topalu Commune, Constanța County) and restored in the school laboratory of the "Lucian Blaga" University in Sibiu. The subject matters are two transport amphorae type CARTHAGE LRA 1B of oriental design and a Pontic provincial amphora. We will indicate characteristics of the conservation of the artifacts before restoration, as well as related to the

restoration and preservation process (techniques, materials and substances used). We will also present characteristics of the restoration methods and certain issues encountered during the process. The restoration and preservation of pottery follows specific phases and stages and, depending on the diagnosis, the restorer must carefully decide on the most suitable method. For the restorer, each restored piece is unique; just as for a doctor every patient is unique. Although the diagnosis might be common for several artifacts, the restoration procedures may vary depending on the artifact's specific condition. This process always requires a good interdisciplinary collaboration. The archaeologist (conf. Univ. Dr. Ioan Carol Opris) provided important data regarding the conditions of lying in the ground, the manufacturing and ornamenting technique, etc. In addition to this, physio-chemical investigations were necessary in order to evaluate the degree of degradation and the material composition of the artifact, to indicate the substances and materials used in previous restoration attempts, to determine the type of sediments on the walls of the amphorae and how much the physio-mechanical properties were affected, but also the substances that can be used in specific restoration phases and their concentration.

Restaurarea unui opaiț de bronz cu simboluri creștine

Dan Mihai IONESCU

Opaiț de bronz cu simboluri creștine descoperit în anul 2015 în fortificația romano-bizantină de la Capidava, Scythia Minor. Acest tip de opăițe sunt de influență nord africană, probabil egipteană.

În momentul în care a fost adus în laborator obiectul era puternic corodat. Piesa a urmat un proces de curățare, restaurare și conservare, astfel încât la final să poată oferi o imagine cât mai apropiată de cea din perioada utilizării sale.

Restoration of a bronze oil lamp with Christian symbols

A bronze oil lamp with Christian symbols discovered in 2015 in the roman-byzantine fortification from Capidava, Scythia Minor. This type of oil lamps is of North African influence, probably Egypt.

Since the moment it was brought to the laboratory, the object was strongly damaged. The piece was cleaned and restored, so that it could bring a clearer and authentic image that resembles the original one from the mentioned period.

Jucărie "Cocoș"

Doina CONSTANTIN

Jucăria "Cocoș" din ceramica a fost descoperită în necropola unei așezări din perioada greco-elenistică și romană timpurie cu ocazia săpăturilor făcute la Autostrada Medgidia-Constanța. Procesul de restaurare a prezentat dificultăți datorită ceramicii aflate într-o stare de degradare accentuată, îndepărtarea impurităților făcându-se cu o perie cu peri foarte moi.

The toy «Rooster»

The toy « Rooster », from the pottery discovered in a necropolis from the late Greek and Roman period, was discovered when there was made the Medgidia-Constanța highway. The process of restoration was kind of difficult because the pottery was degrading and the impurities were removed with special brushes, with incredibly soft bristles.

Restaurarea si conservarea unei amfore de masă

Luiza Valentina IONESCU

Amfora de masă decorată în tehnica West Slope, descoperită în anul 2017 în perimetrul necropolei elenistice a Tomisului (mormânt de incinerare cu inventar bogat, cercetat pe str. Industriei, nr. 1, lângă Kaufland). Este o variantă produsă probabil în zona pontică sau în Vestul Asiei Mici și se datează în sec. II a. Chr. În momentul aducerii în laborator, amfora de masă a prezentat o stare de conservare satisfăcătoare, însă a necesitat atenție sporită în timpul tratamentului de curățare chimică pentru conservarea culorilor.

Restoration and conservation of a table amphora

The amphora, discovered in 2017 within the Hellenistic necropolis of Tomis (tomb of incineration, with a variety of artifacts, from Industriei street, no. 1, nearby Kaufland), had been decorated in the West Slope manner. It is a possibility that it comes from the pontic area or West Asia zone, from the 2nd century a. Chr. When it was brought to the laboratory, the amphora was in a quite satisfactory state, but the process of cleaning required attention because of the colors, in order to preserve them.

Restaurarea –conservarea obiectelor bisericesti

Dan ILIESCU

Patrimoniul cultural, implicit cel eclezial are dublă conotație, aceea de înzestrare din partea strămoșilor, dar și aceea de coproprietate, în consecință creând obligația de păstrare a legăturii dintre trecut și prezent implicând în - același timp datoria de a transmite mai departe moștenirea primită.

În abordarea restaurării obiectelor de-a lungul anilor s-a pornit de la meșteșug la observația științifică, de la empirism la știință, existând și o dispută colegială care s-a stins în ultimul deceniu al secolului XX, empirismul, recunoscut ca bază a cunoașterii, s-a reconciliat cu scientismul îmbinând experiența cu analiza și sinteza informațiilor. Abordarea empirică și cea științifică pot conlucra într-un mod inteligent și în favoarea unei bune prezervări a patrimoniului. Conștient de semnificația muncii sale, restauratorul –tehnician și artist- trebuie să caute acele soluții de lucru care, fără a afecta integritatea fizică și chimică, redau farmecul obiectelor vechi.

Restoration - conservation of church objects

The cultural patrimony, implicitly the ecclesiastical one, has a double connotation, that of endowment from the ancestors, but also that of co-ownership, consequently creating the obligation to keep the connection between past and present, implying at the same time the duty to pass on the received inheritance.

In approaching the restoration of objects over the years, we started from craftsmanship to scientific observation, from empiricism to science, and there was a collegial dispute that died out in the last decade of the twentieth century, empiricism, recognized as a basis of knowledge, reconciled with scientism combining experience with information analysis and synthesis. The empirical and the scientific approach can work together in an intelligent way and in favor of a good heritage preservation. Aware of the significance of his work, the restorer - technician and artist - must look for those work solutions that, without affecting the physical and chemical integration, restore the charm of old objects.

Oglinzi romane descoperite la Tomis

Marius BELC

Populația Imperiului Roman, tradiția ei culturală diversă, abilitatea de a asimila spiritual civilizației romane, a determinat o permanentă reevaluare a contribuției romane. Obiectivul cercetării este studierea unor oglinzi de origine romană, descoperite recent în Dobrogea, România.

Analiza a fost efectuată utilizând spectrometrie de emisie optică și a microscopiei optice care vizează identificarea constituenților și tipul de structură cu care avem de-a face. Toate oglinzile romane de metal analizate au fost realizate din speculum, cu o excepție. Deși din punct de vedere chimic probele sunt similare, structural acestea diferă major datorită diferitelor modalități de procesare.

Roman mirrors discovered at Tomis

The miscellaneous population of Roman Empire, their diverse cultural tradition, their ability to assimilate the roman civilization spirits, had determinate a permanent reassessment on roman contribution. the object of this work is the study of some roman-source mirrors, discovered recently in Dobrudja zone, Romania. Analysis was undertaken using optical emission spectrometry and of optic microscopy aiming at identifying the constituents and the type of structure we are dealing with. All the roman metal-mirrors analyzed have been found as made of speculum, with one exception. Although chemically the samples are alike, structurally they differ a lot, due to the various modalities of processing these.

Fibule romane descoperite la Tomis

Marius BELC

Metodele prin tehnica XRF și metalografica au fost folosite pentru analizarea unui număr de fibule descoperite la Tomis. Pentru prima metoda s-a folosit ca sursa un radioizotop. În ceea ce privește metoda metalografica s-a folosit un dispozitiv microscopic optic. Metodele au fost utilizate pentru a determina concentrația compușilor principali din materiile prime și pentru a putea face o clasificare a diverselor tipuri de fibule descoperite la Tomis.

Roman buckles discovered at Tomis

The XRF and metallographic techniques where used for the analysis of some fibulae discovered in Tomis. For the first technique, a radioisotope was used as a source. Regarding the metallographic method, an optical microscopic device was used. The methods were used to determine the concentration of the main compounds in the raw materials and to be able to classify the various types of fibulae found in Tomis.

Analiza tehnologică și metodologie de conservare-restaurare a unui capitel din marmură

Romeo GHEORGHITĂ, Ecaterina SÂRBULESCU

Tema articolului, abordează aspectele tehnologice de realizare ale sculpturilor în marmură, și pe baza investigațiilor științifice realizate. Analiza atentă a scos la iveală factori și cauze specifice de degradare și ale stării de conservare actuale a pieselor litice. De asemenea sunt prezentate aspecte specifice ale cercetării și metodologiei de intervenție aplicate în procesul de conservare-restaurare - aspecte ale metodologiei de curățare a suprafețelor litice din marmură. Procesului de conservare-restaurare prezentat s-a focalizat pe studiul de caz: Capitel Ionic din marmură din epoca romană (tradiție elenistică), provenit de la un edificiu public, (templu).

Technological analysis and conservation-restoration methodology of a marble capital

The topic of the article addresses the technological aspects of making marble sculptures and based on scientific investigations. Careful analysis has revealed specific factors and causes of degradation and the current state of preservation of lithic pieces. Also presented are specific aspects of the research and intervention methodology applied in the conservation-restoration process - aspects of the methodology for cleaning marble lithic surfaces. The conservation-restoration process presented focused on the case study: Ionic marble capital from the Roman era (Hellenistic tradition), from a public building, (temple).

Primele preocupări de organizare a unui laborator de restaurare constănțean și contribuția lui Constantin Carpuș la organizarea acestuia

Delia Roxana CORNEA

Documentele de epocă de la finalul secolului XIX vorbesc de organizarea unui muzeu local la Constanța încă din primii ani ai instaurării administrației românești, fapt necesar ca urmare a numărului deosebit de mare de antichități ce erau semnalate, aproape zilnic, pe tot cuprinsul Dobrogei. Dacă încheierea unui muzeu de antichități s-a dovedit o treabă nu foarte ușoară, muzeul căpătând o organizare stabilă după 1911, preocupările de conservare și restaurare a antichităților dobrogene au apărut mult mai târziu, în perioada interbelică, când Ioan Micu era custodele expoziției de la Constanța. Odată cu reorganizarea muzeului în anii 1957-1958 s-a ridicat și problema înființării unui laborator de restaurare, care se pare că și-a început activitatea încă din anul 1959, odată cu descoperirea Edificiului Roman cu Mozaic și a continuat în anii următori, așa cum o arată primul registru al laboratorului, care consemna pentru vara anului 1961 restaurarea unui fragment de mozaic. Conștient tot mai mult de necesitatea creării unui laborator, dar mai ales de necesitatea formării unui corp de specialiști, directorul Vasile Canarache solicita încă din anii 1964-1965 angajarea unui număr de patru persoane ce urmau să se specializeze pe diferite materiale. Printre acești specialiști avea să se numere și Constantin Carpuș, care, alături de Margareta Havrileț, a fost unul dintre cei mai dedicați specialiști în domeniu, multe dintre lucrările sale, precum Colții de mamut de la Poarta Albă, putând fi și astăzi admirate de vizitatorii muzeului constănțean.

The first preoccupations of organizing a restoration laboratory in Constanta and Constantin Carpuș's contribution to its organization

The period documents from the end of the 19th century speak of the organization of a local museum in Constanța since the first years of the establishment of the Romanian administration, a necessary fact due to the particularly large number of antiques that were reported, almost daily, throughout Dobrogea. If the coagulation of a museum of antiquities proved not an easy task, the museum gaining a stable organization after 1911, the preoccupations of conservation and restoration of Dobrogean antiquities appeared much later, in the interwar period, when Ioan Micu was the custodian of the exhibition in Constanța. With the reorganization of the museum in 1957-1958, the problem of setting up a restoration laboratory arose, which seems to have started its activity in 1959, with the discovery of the Roman Mosaic Building and continued in the following years, as it shows the first register of the laboratory, which recorded for the summer of 1961 the restoration of a mosaic fragment. Aware more and more of the need to create a laboratory, but especially of the need to train a body of specialists, the director Vasile Canarache requested from 1964-1965 the employment of a number of four people who were to specialize in different materials. Among these specialists would be Constantin Carpuș, who, along with Margareta Havrileț, was one of the most dedicated specialists in the field, many of his works, such as The Mammoth Fangs at the White Gate, can still be admired today by visitors in the museum.

Investigarea și conservarea unui fragment de textilă arheologică din sec. al- XVII- lea

Mihaela CHETRARI, Iulia TEODORESCU

În vara anului 2016, în timpul săpăturilor de salvare efectuate la Catedrala Sf. Mihail din Cluj-Napoca a fost descoperit un fragment de textile arheologice, din secolul al XVII-lea. Materialul textil a fost prelevat din zona capului și este o bucată de panglică realizată din fire de argint auriu și fire de mătase. Texturile panglicii dezvăluie un motiv decorativ format din diamante și triunghiuri, formând un modul de repetare cu lățimea de 6 mm.

Deoarece în cazul de față formele degradate de degradare nu permiteau curățarea umedă, s-a decis să o păstrăm pentru moment în forma sa degradată. Îndepărtarea depozitelor lipite ușor de suprafața textilă a fost efectuată prin aspirație repetată folosind aspiratorul chirurgical, aceasta oferind posibilitatea unei curățări controlate și sigure. Pentru a asigura condiții optime de manipulare, depozitare, transport și expunere, a fost realizat un suport adecvat pentru formă și materialele componente, astfel încât factorii externi să interfereze cu piesa cât mai puțin posibil.

Investigation and preservation of a fragment of archaeological textiles from sec. al- XVII- lea

In the summer of 2016 during the rescue excavations made at the Cathedral of St. Mihail in Cluj-Napoca it was discovered a fragment of archaeological textiles, from the 17th century. The textile was sampled from the head area and is a piece of ribbon made of golden silver yarn and silk threads. The ribbon texture reveals a decorative motif formed by diamonds and triangles, forming a 6 mm wide repeating module.

Because in the present case the degraded forms of degradation did not allow for wet cleaning, it was decided to keep it for the moment in its degraded form. Removing deposits loosely attached to the textile surface was performed by repeated aspiration using the surgical vacuum cleaner, this offering the possibility of a controlled and safe cleaning. To ensure optimal handling, storage, transport and exposure conditions, a suitable support was made for the shape and the component materials, so that the external factors interfere with the piece as little as possible.